

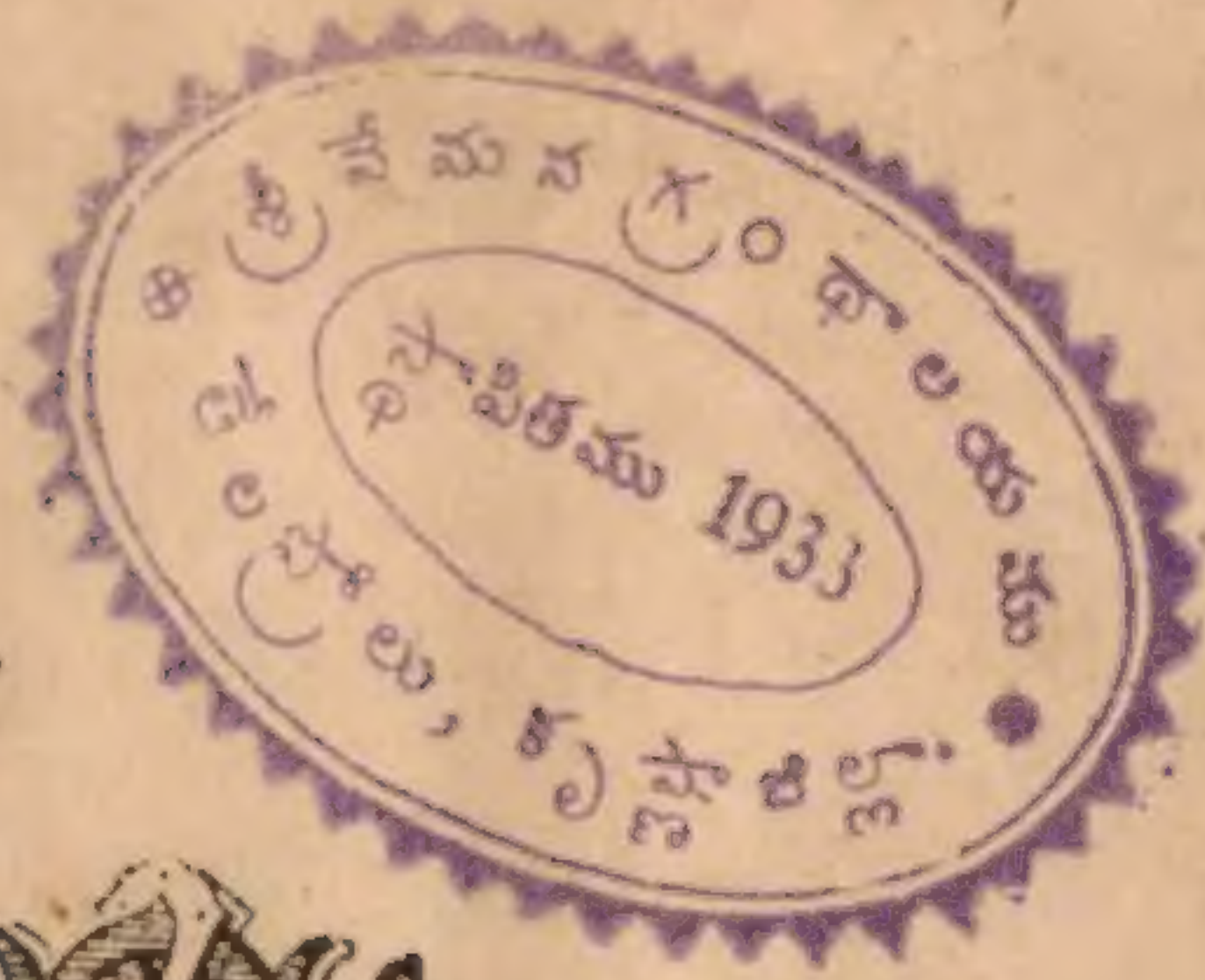
భాస్కరశతకము

162

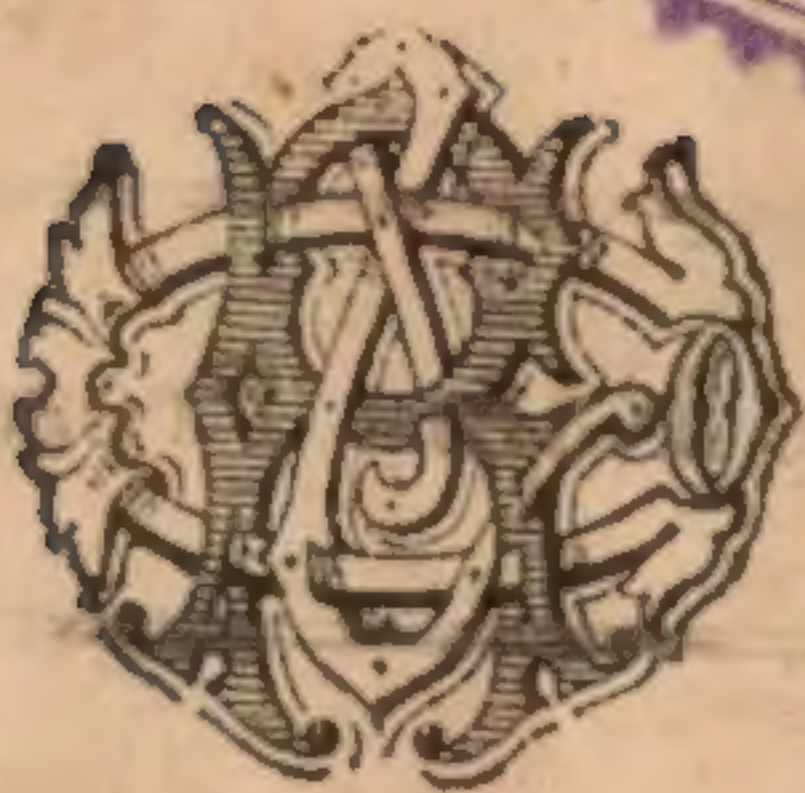
(సందితవరిశోధితము.)

ప ప

4

ప

పబ్లిషర్సు :

వేంకటరామ్ అండ్ కో.,

బెజవాడ.

శ్రీ వేమన గ్రంథాలయము,
తీర్థహరి.

A

Printed at the Rama Press, Ellore—1926.

ప్రీతిక.

ఈ భాస్కరశతకమును రచించిన కవినిగూర్చి పలువురు
 పలువిధములగు గాథలను జెప్పుచున్నారు. ఈ శతకము నిరు
 వురు కవులు గమించిరని కొందఱును ఒక్కడే రచించెనని
 మఱి కొందఱును జెప్పుచున్నను, బ్ర॥ కేతవరపు వేంకటశాస్త్రి
 గారు చెప్పినట్లు శైలినిబట్టియు, చెన్నపురిలోని దొరతనమువారి
 ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకాలయములోని గ్రంథమును బట్టియు నీభా
 స్కర శతకమును మూరన వెంకయ్య యను కవియొక్కడే రచిం
 చెననుట సమంజసము. కవి యెవ్వడైన నేమి! ఎందఱైన నేమి!
 దీని యందలి నీతుల కానందింపవలయును. ఈశాండు సూర్యోపా
 సకుఁ డగుటచే భాస్కరా యను మకుటముతో జక్కఁగ నిర్వ
 హించియుండెను. ఈశాండు తానీశతకమును రచింపఁబూని తనకు
 సూర్యనియందుఁ గల భక్తి లోకమున వెల్లడించుటకై యొక
 యగాధ మగు నూతిపై మధ్యగ నొక దూలమునువైచి దాని
 కొక నూట యనిమిది చేరులుగల యుట్టి నొక దానిని గట్టి
 దానిలో నొక ట్టును బెట్టి తానందుఁ గూర్చుండె ననియు
 నొక్కొక పద్యము జెప్పుచు నొక్కొక యుట్టిచేరును గోయుచు
 నిట్లే యష్టోత్తరశత పద్యములు పూర్తియగు నప్పటిక, అన్ని
 చేరులును దెగిపోయెననియు నాతట్టలో నాకవి నూతంగూలక

నిలిచియుండెననియు లోకమున మయూరకవి సూర్యశతకము
నాటి గాథను గల్పించి పుక్కిటి గాథను వ్యాపింపజేసిరి. పద్య
ములను బట్టిచూడ నీతియే ప్రధానముగ నుండును గాని భక్తి
ప్రధానముగ నీశతకము కాన్పించదు. ఇంతియగాక గ్రంథాంతర
ములవలన నీశతకమునఁ బద్యము లష్టోత్తరశతమును మించి కాన
పచ్చుచున్నది. ఇందు భాస్కరా యను సూర్యసంబోధనమునకు
1, 40, 87 పద్యములయందు మాత్రమే “ముసినన్నుని మద్గురు
మూర్తి” అనియు, “యోగీంద్ర నుతాంఘ్రిపద్మ” అనియు,
“శుభ కారణసన్మనిసేవ్య” అనియు, విశేషణముల వాడియున్నాడు.
నీనింబట్టి భక్తివిశేషమును లోకమునకుఁ జూపఁదలంచినవాఁడు
కాడనియు, నీతిని దెలుపుటయే ముఖ్యమని యెంచి పద్యముల
వ్రాసెను గాని తనపేరును అద్యంతములయందు దెచ్చటను దెలి
యఁబరవకుండుటచే తాకికకీర్తిని కోరినవాఁడు కాడనియు స్పష్ట
మగుచున్నది. పయి మూఁడు తావుల భాస్కరు విశేషణము
లను బద్యపూరణమునకై పెట్టినవేయని తోఁపఁ జేయుచున్నది.

ఈ గ్రంథమున బూర్వార్థోత్తరార్థములతోఁ గూడిన యు
పమానోపమేయ సంధాన పద్యము లన్నింటిలోఁ బదునేడు
పద్యములకు మాత్రమే “ఎట్లనగో” అనుసంధాన వాక్యమును
వాడియున్నాడు. తక్కిన యన్ని పద్యములయందును సంధాన
వాక్యమును తెచ్చి పెట్టుకొనునదిగా నిలిపియుండెను. సాధార
ణముగా నీతని కవిత్వమునందే తెచ్చిపెట్టుకొను నాచారమే

కుడుగ నెల్లతావుల గాన్పించును. ఈ యాచారము సంస్కృతమునం దధికముగఁ గాన్పించుచుండునే కాని యాంధ్రమునందఁగఁ విరళముగ నుండదు. ఆదారి యిక్కవి కెక్కుడభ్యాసమయినట్లు తోచుచున్నది.

మఱియొక గాథలో నన్నదమ్ములిరువురును భాస్కరుఁడను రాజున కంకితమిచ్చి పెద్దవాఁడు పూర్వార్థమును, చిన్నవాఁడు త్రార్థమును జెప్పి శతకమును సంపూర్తి చేసిరనుట గూడ బాగుగ లేదు. ఏమనఁగా నీశతకమునఁ బూర్వార్థోత్తరార్థ విభజనకుఁగూడ వీలులేని కొన్ని నీతిపద్యములు గలవు. అంతయుగాక భాస్కరుఁడను నృపాలునిచెంతఁ దమపాండిత్య ప్రకర్షనంతగా వెల్లడించి యాతని మెప్పించి బహుమానములఁ గాంచినవారు, ఎచ్చటనైన దమ విషయమును గాని రాజు విషయమునుగాని నీతిమూలముననే యుద్ఘాటించుకుందురో ; ఒక రాజమాత్రునకే కృతినిచ్చినయెడల “మునిసన్నతమద్గురు మూర్తి” అనియు, “యోగీంద్ర నుతాంఘ్రిపద్మ” అనియు “శుభ కారణ సన్నునిసేవ్య” అనియు నీమహత్తర విశేషణములను జెట్టియుందురా ? కవులిరువురే యైనయెడల నిందతిచివరపద్యమున “ఇంచుక నేర్పుచాలక, విహీనతఁజెందిన నా కవిత్వమున్” అని యేకవచనప్రయోగ మేలచేసికొందురు ?

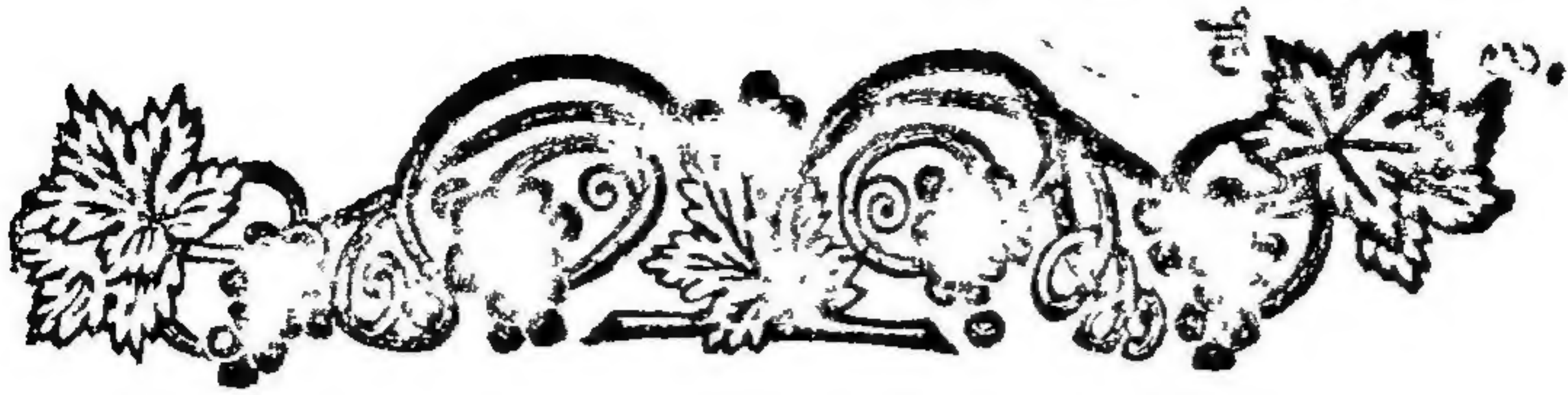
వీని నన్నింటింబట్టిచూడ నీ శతకమును ఒక్కకవియే రచించెననుటకు సంశయ మెంతమాత్ర ముండదనియు, నీ

గాధ లన్నియుఁ బుక్కిటిపురాణములనియు బాలునకు సయి
తము తెలియకపోదు.

ఈ కవి యుపమాననూపమున సకలపురాణాతిహాసము
లను వెల్లడించి పాఠకులకు మహోపకార మొనరించెను. ఇందు
వ్యాకరణదోషములని వరిగనింపబడు తావులు కొన్ని కా
న్పించుచున్నను నవి లేఖకాది ప్రమాదములనియే నాశరింపు

ఏదియెట్లున్నను నీయది నీతిప్రథ మగు గ్రంథ మని
యొంచి యెల్లరును బఠింతురుగాక యని కోరుచుంటిని.

ఇట్లు సజ్జనవిధేయుఁడు,
క్రొత్తపల్లి సుందరరామయ్య.

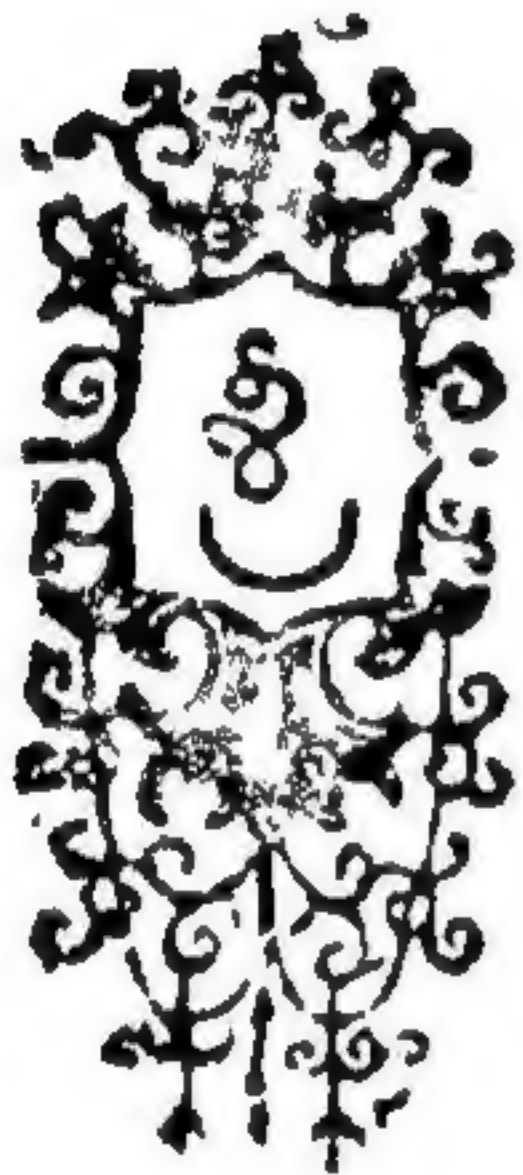
శ్రీరామాయనము.

శ్రీ శారదాంబాయైనము.

భాస్కరశతకము.

టీకాతాత్పర్యసహితము.

గలభాగ్యశాలి గనుఁ

జేరఁగ వత్తురు తారుదారె దూ

రాగమన ప్రయాసమున

కాదట నోర్చియున్నెన నిల్వకు

ద్యోగముచేసి రత్ననిల

యుండనికాదె సమస్తవాహినుల్

సాగరుఁ జేరుపెల్ల ముని

సన్నత మద్గురుమూర్తి భాస్కరా. 1

టీ. మునిసన్నత = మూలచేబొగడబడుచున్నట్టియు, మల్ = నాకు, గురుమూర్తి = గురురూపుడవై నట్టియు, భాస్కరా = ఓసూర్యభగవానుడా! దూర + ఆగమనప్రయాసమునకుఁ = దవ్యనుండియే తెంతుట తలనఁబుట్టినశ్రమకు, ఓర్చియున్ = సహించియు. నిల్వకున్ = నిలుచుటకు, ఉద్యోగముచేసి = యత్నముచేసి, (పనిగాని) తారు + తారు + ఎ = తమంతఁ

దామే, ఆదటన్ = అనురాగముతో (మక్కువతో) శ్రీగల భాగ్యకా
లిన్ = సంపత్తుఁ (భాగ్యము) గల యైశ్వర్యవంతుని. కడున్ = మిగుల
(ఎక్కువగా) చేరఁగవత్తురు = డగ్గరిల్లుదురు, (మనుష్యులు అనుకర్తృపద
మును దెచ్చుకొనవలెను) ఎట్టులన, సమస్తహాసినుల్ = సకలమైన నడు
లును, సాగరున్ = రత్నాకరుని (అనగాఁగడలిననుట) చేరుట, ఎల్లన్ =
సమీపించుటంతయు ఆలోచింపగా, రత్న = మణులకు, నిలయుండని
కాదె = ఉనికిపట్టుగాఁగలవాడనియే కథా !

తా. ఎక్కడెక్కడఁబుట్టిన నదులును రత్నాకరుఁడను నాశతో
సముద్రునిజేరు విధముగా నెన్నియిక్కట్టులకైన నోర్చి ప్రజలు దమంతటఁ
దామె ప్రీయముం జూపుచు ధనికునియింటి కేతెంచుచుండురు.

ఉ. అంగన నమ్మరాదు తనయంకెకు రాని మహాబలాధ్యు వే
భంగుల మాయలొడ్డి చెఱుపం దలపెట్టు వివేక్యైన సా
రంగధరుం బదంబులు క • పంబులుగోయగఁ జేసెదొల్లి చి
త్రాంగి యనేకముల్ నుడువ • రాని కుయుక్తులు పన్ని
భాస్కరా. 2

టీ. భాస్కరా! తనయంకెకున్ = తనస్వాధీనమునకు, రాని = రాకుండిన,
మహాబల + ఆధ్యున్ = ఎక్కువబలముగలవానినైనను, వేభంగులకన్ =
వేయివిధములుగా; (అనఁగాననేకరీతులననుట) మాయలు = మటలు, పన్ని =
కూర్చి, చెఱుపన్ = పొదుచేయుటకు. తలపెట్టున్ = తలఁచును, కాఁబట్టి,
అంగనన్ = స్త్రీని నమ్మరాదు, తొల్లి = పూర్వకాలమందు, శ్రీచిత్రాంగి =
చిత్రాంగియనెడిస్త్రీ, వివేకి + విన = జ్ఞానవంతుఁడైన, సారంగధరున్ =

శ్రీ చిత్రాంగి = రాజరాజనరేంద్రుని భోగస్త్రీ, అతిదుర్మార్గురాలు
గనుక లోకులుసాధారణముగా దుష్టస్త్రీని చిత్రాంగి అనినిందింతురు సారం
గధరుఁడు రాజరాజనరేంద్రునికొడుకు. అస్థిరబ్రహ్మచారి. దైవభక్తి
సంపన్నుఁడు. గొప్పపండితుఁడనికూడవాడుకగలడు. ఈతనితల్లి రత్నాంగి.

తనసవలికుమారుడగు సారంగధరుని గూర్చి. శుశువక్ = వచించుటకు, రాని కుయుక్తులు = వీలులేని శ్రద్ధపన్నాగములను, పన్ని. కల్పనఁజేసి, పద్మములు = కాళ్ళు, కరింబులు = హస్తములు (చేతులు) కోయఁగఁ + చేసెన్ = ఖండించునట్లు చేసినది. (అనఁగా నరికించినదనుట).

తా. జ్ఞానవంతుడయిన సారంగధరునివీఁడ చిత్రాంగి చెడు కార్యము కల్పించి యాతని కరచరణములు తొగనరికించిన విధముగా, స్త్రీలు తమకువశముగాని బలిగునిఁగూడ న నేకములగు మాయలు కల్పించి పాణములు దీయనెందురు గావున స్త్రీలను నమ్మరాదు.

ఉ. అక్కటవాటువచ్చునమ్మయంబునఁ జుట్టములొక్క రొక్కరి న్మొక్కవనుద్ధరించుటలు • మైత్రికఁజూడఁగ యుక్తమేనువీ యొక్కట నీటిలో మెరకన్ డల బండ్లును బండ్లనొడలున్ దక్కికవచ్చుచుండుట నిదానముగాఁ దలంప భాస్కరా.తి

టీ. భాస్కరా! అక్కటవాటు = తగినట్టి సవసరము, వచ్చు = వచ్చునట్టి, సమయంబునన్ = వేళయందు, చుట్టములు = బండ్లుగులు, ఒక్కరు + ఒక్కరిన్ = ఒకరినొకరు, మక్కువన్ = అనురాగముచే (గూర్చిచే) ఉద్ధరించుటలు = కష్టమునుండి లేవ నెత్తుకొనుటలు, చూడఁగఁ = విచారింపఁగా (అలోచింపఁగా) మైత్రికఁ = స్నేహమునకు, యుక్తము + ఏనువీ = తగినదేనుమా! ఎట్టలనఁగా ఒక్కటన్ = ఒక వేళయందు, నీటిలోన్ = ఉదకిమునందు (అనఁగా జలమువీఁడననుట) ఒడలన్ = పడవలవీఁడ, బండ్లును = శకటములను, మెరకన్ = మెట్టయందు, బండ్లన్ = శకటములయందు, ఒడలున్ = నావలను, తక్కిక, ఆగక = వచ్చుచుండుటం = ఏతెంచుచుండుటం, తలంపన్ = ఆలోచింపఁగా, నిదానము, కావ = కాదా! (అగుననుట).

తా. ఒకొక్క సమయంబున నీటిలో, బడవలపై బండ్లను, మెరకస్థలములయందు బండ్లపై నావలును వచ్చుచుండుట తార్కాణము (నిదర్శనము) అటులే ప్రపంచమునఁ జుట్టములు పనిబడ్డయప్పుడొకరినొకరు కాశాడుకొందురు.

చ. అడిగినయట్టియాచకుల • యాశ లెఱుంగక లోభనర్తియై
కడపిన ధర్మదేవత యై • కానొక యప్పుడుసీదు వాని క
య్యెడలనదెట్లు; పాలు యె • కిచ్చునె యెచ్చటనైన పే
గలక, గడువఁగినీనిచోఁ గెగలి • గోవులు తన్నునుగాక
భాస్కరా . ౩

టీ. భాస్కరా! (మనుష్యుడు) లోభనర్తియై = అబద్ధత్వము కలవాఁ
డై (ధనమందాశగలవాఁడై యనుట) అడిగిన అట్టి యాచకుల ఆశలు =
కోరునట్టి యాచకులయొక్క కోర్కెలు, ఎఱుంగక = తెలిసికొనక కడపి
వక = సంపినచో, ఒకానొక అప్పుడు = ఒకానొక వేళయందు, వానికిక =
అబద్ధునకు, ధర్మదేవత = దైవము, యను = ఈయదు, అ, ఎకలక = అట్టి
సమయములకుందు, అది + ఎట్లు = అనియెట్లునైన, తేఁగలక = దూడలను
కుడువఁగలక + ఈనిచోక = కుడుచుకొననీయని యెడల (పాలుత్రాగని
యనియెడల) గోవులు = ఆవులు, ‡ కెగలి = కోపము తెచ్చుకొని, తన్నును
కాక = తన్ను చుండునుగాని, పాలుతమకుక = అన్ని పాలును బినుకుకొన
నెంచువారికి, ఇచ్చును + ఏ = ఇచ్చునా? (ఈయపు).

తా. అధికారిచే మనుష్యులు దూడలకు లేకుండ గోవులపాలన్నియుఁ
దామే పినుకుకొనవలెనని యెంచిన నావులట్టివారికిపాతీయవు. అట్లుగాక
మనుజుడుఁ మితిమీరిన యాశగలవాఁడై తన్ను గోరినవారికేమియు నీయ
కుండఁ దరిమినచో నట్టి లోభికిఁగూడ ధర్మదేవత యుసంగకుండును.

చ. అతిగుణహీనలోభికిఁ బ • ద్వాము గల్గిన లేక యుండునక
మిథుముగఁగాని కల్మిగల • మీదటనైన భుజింపఁజింఘగా

‡ కరలు—ఆతిశయించు, అగ్రహించు, కూయు, విజృంభించు,
సంప్రథమించు, అని యర్థములు.

సోమని నమ్ము దేహమును • సంపద నేఱులు నిండిపాటినన్
గతుకఁగజూచుఁగుక్కతనఁకట్టడమొకయెందుభాస్కరా.

టీ. భాస్కరా, అతి = మిగుల, నుణ = సన్మణములచేత, హీన =
కొఱతయగు (అనఁగా నుణహీనునకుఅనుట) లోభికిఁ = అబ్ధునకు, పదా
ర్థము = ద్రవ్యము, కల్గినన్ = ఉన్నపుడును, తేకఁడినన్ = లేని వేళ
యందును, మితముగఁ = తగినట్లే, భుజించును, కాని, కల్మి = భాగ్యము, కల
మొదటనైనన్ = ఉన్నతర్వాతనైనను, ఇంపుగాఁ = ఇష్టముగా, భుజిం
పడు = భక్షింపడు (తినడు), దేహమును = ఒడలును, సంపదఁ =
భాగ్యమును, సతము అని = శాశ్వతమని, నమ్మున్ = విశ్వసించును
(ఎట్లనఁగా) ఏఱులు = వదులు, నిండి = (నీటిచే) పూర్ణమయి, పాటినన్
ప్రవహించినను, కుక్క = శునకము, ఎంగున్ = ఎచ్చోటనైనను, తన
కట్టడిఁ = తన కట్టుబాటును, మొక = చాటక, (తప్పక) కతుకఁగఁ
= నాలుకతో నంగుకొనుటకే, మాచున్ = కనిపెట్టుకొని యుండును.

తా. నదులు పరిపూర్ణజలముతో నిండియున్నను, ఉదకమురక్కువ
యైయున్నను, కుక్కతనస్వభావమును వదలక నాలుకతోఁగతుమనుగాని
త్రాగనేరదు. అవిధముగా లోభితనకంత భాగ్యమున్నను లేకున్ననుదిగి
వంతే భుజించునుగాని సంపద కలిగియున్నను జక్కగా భుజింపనేరడు.

చ. అదను దలంచి కూర్చి ప్రజ • నానరమొప్పవిభుందుకోరినన్
గదిసి పదార్థ మిత్తురటు • కానక వేగమొట్టతెండనన్
మొగిటికిమోసమాబొదుగు • మూలముగోసినబాలుగల్గునే
పిడికినఁగాకభూమిఁబడు • బృహదమునెవ్వరికైనభాస్కరా. ౧

టీ. భాస్కరా! విభుంకు = ప్రభువు, రాజు, అదను = తఱిని-
సమమును, తలంచి = ఆలోచించి, కూర్చి = ప్రాయముచేసి - ఆనందింపఁ
జేసి, ప్రజన్ = మానవులను, అదరము + ఒప్పక = గౌరవ మొప్పునట్లుగా,
కోరినన్, (ద్రవ్యమును) అడుగఁగా, కనిసి = (ఆరాజును) చేరి, పదార్థము =

ధనము, ఇత్తురు = ఇచ్చెదరు, అనుకనక = అవిషయమును విచారింపక,
వేగము + ఎ = వెంటనే, కొట్టి = (జనులను, బాధించి) తెందు = తీసికొని
రండు, అనక = అనినచో, మొదటికిమోసము + బైక = మొదటనే
చెడిపోవును, (వానినివిడిచిపోదురనుట) ఎటులనగా, భూమిక = పుడమి
యందు, పశుబృందముక = ఆవులగుంపును, పిదికినఁగాక = పిండినఁబాలు
వచ్చునుగాని, పొదుగుమూలము = పొదుగు మొదటిభాగమును, కోసిక =
కత్తితో, వెగగోసినయెడల, ఎవ్వరికైనక = ఎంతటివారికయినను, పాలు =
తీరములు, కలుగునె = వచ్చునా ! రావనుట.

తా. గోవులను మనుజుఁడు నెమ్మదిగాఁ జేతులతోఁదిలికిన పాలు
వచ్చునుగాని, ఆపొదుగును గత్తితోఁగోసిన పాలుండవునరికదా ఆవులే
నశించును. ఆవిధముగా రాజయినవాఁడు తనరాజ్యములోని ప్రజలను
మంచిగా నడిగినఁగప్పునులు చెల్లించురుగాని, బలాత్కరించిన ధనమియ్యక
పోవుటయే గాక దేశమును విడిచి పారిపోవునురు.

చ. అనఘునికైనఁ జేకులు ననర్హుని గూడి చరించునంతలో
మన మోయంగ నప్పు డెవఁ మానము కీడు ధరిత్రయందు
నే, యనువుననైనఁదప్పవుయఃథార్థము ; తానదియెట్టులన్న
చో, నినుమనుగూర్చి యగ్ని • నలయింపదె నమ్మెటపెట్టు
భాస్కరా. 7

టీ. భాస్కరా! ధరిత్రయందుక = పుడమియందు, అనర్హునిక = అర్హు
డుకానివానిని, (అయోగ్యుని) గూడిచేరి, అచరించినంతలోన్ = తిరుగునట్టివే
యందు, మనము = చిత్తము, ఎరియంగక = మఁడునట్లు, అప్పుడు = ఆసమయ
మందు, అవమానము = అగౌరవము, కీడుక = చెడుగుడు, అనఘునికైనక =
దోష(పాప)రహితుఁడయినవానికయినను, చేకులుక = కలుగును, ఎ + అను

6. పాలకై పొదుగుఁ గోయవారుండురా ? సామ్యము.

వునఁ + ఐనఁ = ఏయిహాయముచేసయిన, తప్పవు = తప్పిపోవు, యథా
 ర్థము = నిశ్చయము, తాఁ + అది + ఎట్టులు + అన్నచోఁ = అయ్యది
 యెట్లునఁగా, ఇనుమును గూర్చి = ఇనుముతో సంబంధముండుటచే, అగ్నిఁ
 = నిప్పును, సమ్మెట పెట్టు = సుత్తివెబ్బి, అలయింపదె = వెతఁబెట్టదా
 (బాధింపదా) బాధించుననుట.

తా. ఇనుముతోగూడ నగ్నికి సమ్మెట పెట్టు తప్పవట్లు చెడ్డవాని
 సావాసము చేసిన మంచివానికిని అగౌరవమును, చెడుగును, గలుగుచుం
 డును. ఎట్లయినను తప్పిపోవు.

చ. అఁఘుగుణప్రసిద్ధుఁడగు నట్టి ఘుమండుకఁ డిష్టుఁడై తనుకొ
 నలచి యొకించు కేమిడిన • నానికి మిక్కిలి మేలుచేయుఁగా
 తెలిసి ఈ చేలుఁ డొక్కకొనిఁ దెండ్రుకుల్దనకిచ్చినఁ మహా
 ఫలదుఁడుకృష్ణుఁడత్యధికభాగ్యము లాననికీఁడె? భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా! అఁఘు = ఘనమైన, గుణ = సద్గుణములచే, ప్రసి
 ధ్దుఁడు = పొగడ్త కక్కినవాఁడు, అఁఘట్టిఘుమండు = అయినమహానుభా
 వుఁడు, ఒకఁడు = ఒకానొకఁడు, ఇష్టుఁడు + ఐ = స్నేహితుఁడై, తనుకొ
 = తన్ను, వలచి = ప్రేమించి, ఒక + ఇంచుక = స్వల్పముగా-కొంచెము,
 ఏమి + ఇడినుఁ = ఏదియిచ్చినను, నానికిఁ = అయిచ్చినయితనికి, మిక్కిలి
 ఎక్కువ, మేలు = మంచిని, చేయుఁగా = పెనర్పచుండునుగాదా! తెలిసి =
 దేవుఁడని ఎఱిగికొని, కుచేలుఁడు = కుచేలుఁడను నొక విప్రుఁడు, ఒక్క
 కొనిదెండు = ఒకచేరెఁడు, అదుక్కుల్ = అడుకులను, తనకుఁ = తనకు-
 కృష్ణునకు, ఇచ్చినఁ = ఈయఁగా, మహాఫలదుఁడు = గొప్పఫలమునిచ్చు
 నట్టి, కృష్ణుఁడు, అరనికిఁ = ఆకుచేలునకు, అతి + అధిక భాగ్యములు = మి
 క్కిలియెక్కువయిన యైశ్వర్యములు, ఈఁడె = ఈయఁడా! ఇచ్చెననుట.

7. ఇనుముతోఁ గూడిన అగ్నికిఁగూడ సమ్మెట పెట్టనట్లు సామ్యము

తా. కృష్ణమూర్తికిఁ గుచేలుఁడు భక్తితోఁ జేరఁడడుకులీయఁగా,
నతనికి మిక్కిలి యొక్కుబడియైన భాగ్యముల నొసంగినట్లే గుణముగల
వాఁడు తనకుఁ బ్రయోజనముండె యుండి యేస్వల్పమాత్రని కిచ్చినను అతఁడు
అధికఫలము నే యొసంగును.

చ. అవని విభుండు నేరుపరియై చరియించినఁ గొల్పువార లె
ట్లవగుణులైన నేమి పను లన్నియుఁ జేకులు వారిచేతనే
ప్రవిమలనీతిశాలి యగురాముని కార్యము మర్కటంబులే
తవిలియునర్పవే జుధిదాటి సురారులఁ ద్రుంచి భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా ! అవనివిభుండు = పుడమిఁజేడు-రాజు, నేరుపరి
యై = నిపుణతకలవాడై, చరియించినఁ = సంచరించినయెడల, కొల్పు
వారలు = నేవించువారు-(నేగకులు) ఎట్లు = ఎట్టి, అవగుణులు = చెడ్డగుణ
ములు గలవారు, అయిన నేమి = అయినను, వారిచేతనే = అట్లు చెడుగుణ
ములు గలవారిచేతనే, పనులన్నియుఁ = ఎల్ల కార్యములును, చేకురుఁ =
సచుకూరును = ఎట్టులనఁగా, ప్రవిమల = నిర్మలమయిన, నీతిశాలి = రాజు
నీతిచేఁ బ్రకాశించువాఁడు, అగు రాముని కార్యము = అయినట్టి శ్రీరామ
చంద్రునిపని, మర్కటంబులు + ఏ = కపులే-కోతులే, తవిలి = పూని,
జుధిన్ = సాగరమును-(సముద్రమును), దాటి = లంఘించి-(తరించి) సుర +
అరులఁ = దైత్యులను-రాక్షసులను, ద్రుంచి = చంపి, ఒనర్పవే = చేసి
నవికావా? అనఁగాఁ బయిన చెప్పిన శ్రీరాముని కార్యముననుట.

గుచేలుఁడు:—శ్రీకృష్ణుని సఖుఁడయిన యొక బ్రాహ్మణుఁడు,
ఇతఁడు బ్రహ్మవేత్తయు, విజితేంద్రియుండును, అయినను బారిద్ర్యపీడి
తుడై భార్య ప్రేరేపింపఁగా ధనమును గోరి కృష్ణుని దర్శనమునకుఁ
బోఁగా నతఁడితని మిగుల గారవించి తన యందుఁ గల భక్తి విశ్వాసు
మనోరధంబులను యెఱింగి యతని మహాదైశ్వర్యమునుగఁ జేసెను.

తా. నీతికాలియగు శ్రీరాముడు, అల్పములగు కపులచేతనే గుముద్రముదాటుట, రాక్షసులనుజంపుటమున్నగు పనులనునెరవేర్చుకొనినట్లు నేర్పరియగురాజులగుభటులచేతనే ఘనకార్యమునొనరించుకొనఁగలడు.

ఉ. ఆదరమింశలేక నరుఁడాత్మబలోన్నతి మంచివారికిన్

భేదముచేయుటం దనదుఃపేష్టికి గీడగు మూలమెట్లు మ

ర్యాదహిరణ్యపూర్వకశిఃఖన్ దనుజుండుగుణాధ్యుడైన ప్ర
హ్లాదున కెగుచేసి ప్రళయంబునుబొందఁడెమున్న భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా! నరుఁడు = మనుష్యుఁడు, ఆదరము = మక్కువ (ప్రేమ) ఇంతలేక = ఇంచుకలేక, ఆత్మబల + ఉన్నతిన్ = (నిజ) తనబలాధిక్యతచేత, మంచివారికిన్ = సత్పురుషులకు, భేదము = దుఃఖము-భాధ చేయుటయున్ = కలిగించుటచేత, తనపేష్టికిన్ = తనకూర్మికికిడుఅగున్ =

రాముఁడు—విష్ణువుయొక్క దశావతారమూర్తులలో నేడవమూర్తి ఇతఁడుఇత్థాకువంశసంభవుఁడయిన యజమహారాజు కొడుకై నదశరథునికి కొసల్యమందు జనియించిన పుత్రుఁడు. భార్యసీత. తమ్ములు భరతలక్ష్మణ శత్రుఘ్నులు. ఇతఁడు భార్యతోను, తమ్ముడగులక్ష్మణునితోనుపితృవాక్య పరిపాలనచేయుటకుఁ బదునాలుగు వత్సరములు, అరణ్యవాసముచేసిరావణ కుంభకిర్ణాది రాక్షసులఁ జంపి దండకారణ్యవాసులగుబ్రాహ్మణులకు ముఖముగలుగజేసెను. మఱియు నితనికి దశరథునికొమరుడవుటచే దాశరథియని యు, కకుత్స్థునివంశమున జనియించుటచే, కాకుత్స్థుఁడు అనియు, రఘుకులమునందుఁ బుట్టినందున రాఘవుఁడనియు నామములుకలిగెను. పూర్వము నేవాసురుల యుద్ధమున దైత్యులకు క్షేమముగోరుచుండిన భృగుమహర్షి తన పత్నిని విష్ణువు శిరచ్ఛేదముచేసినని కోపించి విష్ణువునుమానవుఁడుగా బుట్టునట్లును, పత్నివియోగదుఃఖమునుఅనుభవించునట్లును, శపించినందున రాముఁడు కేవలమనుష్యమాత్రుఁడయి నీలావియోగదుఃఖముననుభవించెను.

చెడుగు కలుగును, మూలము = నిదర్శనమున, ఎల్లు = ఏవిధమున, మున్ను =
 పూర్వకాలమున, అమర్యాదన్ = చెడునడవడిచే, హిరణ్య = హిరణ్య
 శబ్దము, పూర్వ = మొదటఁగల, కశిపు + అన్ = కశిపుఁడను-అనఁగా †
 హిరణ్యకశిపుఁడనుట, దనుజుండు = రాత్రించరుఁడు-రాక్షసుడు, గుణ +
 అధ్యుఁడు = సుగుణములకు ప్రభువు. (అన్ని సుగుణములను దనయందుగల
 వాఁడనుట) ఐన = అయినట్టి, ప్రహ్లాదునకున్ = ప్రహ్లాదునకు, ఎన్లు = అప
 కారము-చేసి, ప్రళయంబును = వివాశమాను (హానిని.) పొందఁడు + ఎ =
 పొందఁడా-అనగా మృతినొందె ననుట.

తా. పూర్వకాలమున దుష్టుఁడగు హిరణ్యకశిపుఁడు మంచి గుణవం
 తుఁడగు ప్రహ్లాదునిపైపగఁగొనిచచ్చిన జ్ఞేమానవుఁడుజగంబుననించుకయుఁ
 బేమలేక బలములేనియోగ్యునిబాధించినచోఁదప్పుకుండమృతినొందగలడు

ఉ. ఆరియ నెంతినేరుపరి • యై చరియించిన వాని దాపునన్

గౌరవమొప్పుగూర్చు నుపంకారి మనుష్యుఁడులేక మేలుచే

కూరదదెట్లు ? హస్తగడ • గూడునెచూడఁబదాటువన్నె బం

గారములోననైన వెలి • గారముకూడకయున్న భాస్కరా.

10 † హిరణ్యకశిపుఁడు—ఒకానొకరాక్షసురాజు. ఇతఁడుకశ్యపున
 కుదితయందుబుట్టినకొడుకు. ఈతఁడును, ఈతనితమ్ముడగుహిరణ్యాక్షుఁడును
 సనకసనందనులకాపముచే రాక్షసులై పుట్టిన విష్ణుద్వారపాలకులగుజయవిజ
 యులు. వీరుమహత్తరమగుతపముసలిపిబ్రహ్మరుద్రులవలనవశేకవరములను
 బడసి దేవతలకును మనుష్యులకును ష్టాభ్యుబాధలనొనరించిరి. వీనితమ్ముఁ
 డగు హిరణ్యాక్షుని విష్ణువు నూకరాకౌరమున వధతరించియు, వీనిని నర
 సింహయాపమున వధతరించియుసంహరించెను. బ్రహ్లాదుడు-వీని కుమారుడు
 విష్ణుభక్తుఁడు. అయిదువత్సరముల ప్రాయమున నే భగవంతుని ప్రత్యక్షము
 చేసికొనిన మహానుభావుఁడు. మంచి గుణము లన్నియు వీనియందే కలవు.

టీ. భాస్కరా ! ఆరయన్ = విచారింపఁగా-మనుజుఁడనుట, ఎంత
నేరుపరి = చాల నేర్పుగలవాఁడు, అయి చరియించినన్ = అయి సంచరించు
చున్నను (తిరుగుచున్నను) వానిదాపునన్ = వానిసమీపమున (వానిదగ్గఱ)
గౌరవము = మర్యాద (ఘనత) ఒప్పున్ = ఒప్పునట్లు, కూర్చు + ఉపకారి
మనుష్యుఁడు = ఘటియింపఁజేయు నుపకారము జేయువాఁడగుమనుజుఁడు,
లేక. మేలు = మంచి, చేహారదు = కలుగదు, అది + ఎట్లు = అది యేవిధ
ముననఁగా, చూడన్ = కనుఁగొనఁగా (విచారణసేయఁగా) పదాటు వన్నె
బంగారములోనన్ + ఐనన్ = మేలిమిబంగారులోనైనను, వెలి + కారము =
బంగారమునకుఁ గాంతిఁగలుగచేసెడి యొక దినుసు లెల్లని యుప్పు
టంకము, కూడక + ఉన్నన్ = చేరకున్నయెడల హత్తుగడగూడును + ఎ =
అంటుకొనునా ? (అంటుకొని నేరదనుట).

తా. పదునాఱవ వన్నెబంగారము అయినప్పటికిని టంకమును వెలి
గారమును బెట్టకున్నచో వదుకుకొనని రీతిగా మనుష్యుఁడు తానెంత తెలి
వితేటలు కలవాఁడైనను వానియొద్ద మర్యాదను గలుగఁజేయు నుపకారి
లేకున్న మంచి కలుగ నేరదు.

ఉ. ఈక్షితి నర్థకాంక్షమది • నెప్పుడు పాయక లోకులెల్ల సం
రక్షకుడైన సత్ప్రభుని • రాకలఁగోరుదు రెందుఁ జంద్రికా,
పేక్షఁజ్ఞెలంగిచంద్రుఁడుద • యించువిధంబునకై చకోరపుం,
బక్షులు చూడవే యదుర • పారి ముదంబును బూని
భాస్కరా.

12

టీ. భాస్కరా. ఈక్షితిన్ = ఈయవనియందు, ఎల్లలోకులు = అం
దరుమనుజులును, అర్థకాంక్షన్ = ద్రవ్యమునందలి కోరికను, ఎప్పుడు = ఎల్ల
కాలమును. పాయక = విడువక (వదలక) సంరక్షకుఁడు = తమ్ము కాపా
డెడివాఁడు; ఐనసన్ + ప్రభువునిరాకలు = అయినట్టి మంచిరాజుయొక్క
వచ్చుటలను, ఎందున్ = ఏవేళ యుంచైనను, కోరుదురు = ఆపేక్షించుచుందురు.

ఎట్టులనగా (చకోరపుఁబట్టులు=వెన్నెలపిట్టలు, చంద్రికా + అశేషకా= వెన్నెలయందలి, కాంక్ష=ఆసక్తిచే, |చెలగి=సంతోషము కలవై యుండి, చంద్రుఁడు = శశి (చందమామ) ఉదయించువిధంబునకుకా + అయి=పుట్టు కకయి (చందో)దయమునకై) అపార = హద్దులేని, ముదంబును = సంతోషమును, పూని = వహించి(పొంది) ఎగురుచూడజే = కనిపెట్టుకొని యుండువా? (అనగా వేచియుండుననుట).

తా. వెన్నెలను గోరి చకోరపట్టులు మిక్కిలి యానందిమును జేందును. చంద్రుఁడెప్పుడుదయించునోయని కనిపెట్టుకొనియుండు విధముగా, మనుష్యులు ద్రవ్యమందాసచే ప్రభువు రాకకై నిరీక్షించుచుందురు.

ఉ. ఈజగమందుఁ దా మనుజుఁ డెంత మహాత్ముఁడైన డైనమా, తేజము తప్పఁ జూచునెడఁ • త్రిమ్మరి కోల్పడు నెట్లనన్మహా, రాజకుమారుఁడైన రఘుఁ రాముఁడు గాల్పడఁగాయలాశులుక, భోజనమై తగన్వనికఁ • బోయిచరింపఁడె !
మున్ను భాస్కరా. 13

టీ. భాస్కరా, మనుజుఁడు=మనుష్యుఁడు, తాకా=తాను, ఈజగమందుకా=ఈప్రపంచమునందు (యీలోకమున) ఎంతమహాత్ముఁడు=ఎంతగొప్పవాఁడు, ఐనకా = అయినను, దైవము=భగవంతుఁడు, ఆతేజము=ఆమహత్తు (ప్రభావము) తప్పకా=తప్పనట్లుగా, చూచు + ఎడకా = కనుగొనునట్టివేళయందు, త్రిమ్మరి=తిరిగి, కోలు + పడకా=పోగొట్టుకొనును, ఎట్టులనగా, మహారాజకుమారుఁడు=రాజులకు రాజను దశరథుని పుత్రుఁడు ఐన రఘురాముఁడు=అయిన రఘువంశమునబుట్టిన (రాముఁడు), కాయలు=పండ్లును, ఆకులు=పత్రములును, భోజనముఅయి= ఆహారము (తిండిగా)

12 † చకోరము = చంద్రకిరణములను దినునది, చక్రవాకము = సూర్యకిరణములను దినునది.

వయి, తగ్ = తగునట్లు-ఒప్పునట్లు, కాల్ + నడక్ = కాలినడకతో, వనికిక్ = అరణ్యమునకు-అడవికి, పోయి = వెళ్ళి, చరింపదు + ఎ = సం-చరింపలేదా ? తిరుగలేదా, అనఁగాఁ దిరిగెననుట.

తా. రామచంద్రుఁడు కాలినడకతో నడవితేగి, ఆకుల నలముల నాహారముగఁ జేసికొని సంచరింపవలసి వచ్చినట్లే మనుష్యుఁడు తా నెంతటి గొప్పవాఁ డయినను దైవవశమున సర్వమును బోగొట్టుకొని దేశములు పట్టుకొని తిరుగుచుండును.

చ. ఉరుకరుణాయుతుండు సమ • యోచిత మాత్మనలంచి యుగ్రవా, క్షరుషతజూపినన్ ఫలము • గల్గుట తథ్యముగాదెయంబుదం, బురిమినయంత నే కురియఁకుండునె వర్ష ముల్లోక రక్షణ, స్థిరతర పౌష షంబున • సశేష జనంబు లెఱుంగ భాస్కరా.

14

టీ. భాస్కరా, ఉరుకరుణాయుతుండు = ఘనమయినదయతోఁగూడుకొనినవాఁడు, సమయ + ఉచితము = కాలమునకుఁదగినది-అలోచన, ఆత్మక్ = చిత్తమునందు, తలంచి = తలపోసి, ఉగ్ర + వాక్ + పరుషతక్ = భయంకరమగు పటికులయొక్క కౌతన్యమును, చూపినక్ = అగపరచినను, ఫలము = లాభము, కల్గుట = సంభవించుట-ప్రాప్తమగుట, తథ్యముకాదు + ఎ = నిజమేకదా-ఎట్లనిన, ఆంబుదము = మేఘము-మబ్బు, ఉఱిమిన + అంతక్ + ఏ = ఉఱిమినంతమాత్రముననే, లోక = ప్రజలు, రక్షణ = కాపాడుటయందు, స్థిరతర = ముక్కిలి స్థిరమైన-నిశ్చయమైన యనుట, పౌష షంబునక్ = కౌర్యముచేత, అశేషజనంబులు = ఎల్ల మానవులును-అందఱు మనుష్యులు ననుట, ఎఱుంగక్ = తెలియనట్లు, వర్షము = వాన, కురియక = వర్షింపక, ఉండును + ఎ = ఉండునా! = అనగా కురిపించుననుట.

తా. మేఘము ప్రారంభమున నురుములచేఁ బ్రజలనుభయపెట్టినను.
తరువాత ప్రజలనువర్షముననానందపరచునట్లేదయావంతుఁడు సమయాను-
సారముగానొకకతినపుబలుకుబలికిననుదరువాతదప్పక మేలును గలిగించును-
చ. ఉరుగుణవంతుఁ డొడ్లు తనఁకొండపకారము సేయునప్పుడుం

బరహితమే యొనర్చు నొకపట్టుననైనను గీడుఁ జేయఁగా
నెఱుఁగఁడు నిక్కమేకద యట్లెట్లనఁగవ్వముఁబట్టి యెంతయున్
దరువఁగఁజొచ్చినంబెరుఁగు • తాలిమినీయదే! వెన్నభాస్కరా.

టీ. భాస్కరా, ఒడ్లు=ఇతరులు, తనకుఁ = తనకు, ఒండు + అప-
కారము=ఒకకీడు, చేయు + అప్పుడుఁ = చేయునప్పుడయినను, ఉరుగుణ-
వంతుఁడు=ఘనమైన గుణములగలవాఁడు, పరహితము + ఏ=అన్యలకు-
ఇతరులకు, మేలునే, ఒనర్చుఁ = చేయును, ఒకపట్టునకు + వినను = ఒక
సమయమందైనను-అనఁగా శిష్టదైననుట, కీడు=చెడుగును, చేయఁ +
కాఁ = ఒనర్చుటకు, ఎఱుఁగఁడు = తెలిసికొనఁడు-తలపోయఁ ననుట,
నిక్కము + ఏకద = సత్యమేకదా-నిజమేకదా, ఎట్లనఁగా (ఇతరులు అని
తెచ్చి పెట్టుకొనవలెను). పెరుఁగు = దధి, కవ్వముఁ + పట్టి = కవ్వ-
మును పట్టుకొని, యెంతయుఁ = మిగుల, తరువఁగఁ + చొచ్చినఁ =
మధించుచున్నను-చిలుకుచున్నను, (పెరుగుకర్త) తాలిమిఁ = ఓర్పుచే,
వెన్నఁ = నవనీతమును, ఈయదు + ఏ=ఈయదా! (ఇచ్చుచున్నదనుట).

తా. మనుష్యులు తన్ను గవ్వమున మధించుచున్నను వారికేమియు
గీడు సేయక పెరుఁగు జనులకుఁ దనయందున్న వెన్నసొసంగు చున్నట్లే
సర్వగుణములు కలవాఁడు తనకుఁ బరులు కీడు సేయుచున్నను తా నితరు-
లకు మేలే యొనర్చును గాని కీడు నొనర్పఁడు.

15. ఒడ్లు=ఇతరులు, ధాన్యము అని అర్థముల. “గుప్పెడు దూడ
నొడ్లు” అని ఘట్టప్రభుని కుచేలోపాఖ్యానమునందలి ప్రయోగము.

మ. ఉగుబలశాలినంచు దను • నొల్లని యన్యపతివ్రతాంగనా
సురతముగోరెనేని కడ • సుమ్మదిభూతికిఁ బ్రాణహనియా
శిరములుగూల రాఘవుని • చే దశకంఠుఁడు ద్రింగిపోవఁడే
యెఱుంగకనీత కాసవడి • యిష్టలభ్యత్యులఁగూడిభాస్కరా.

టీ. భాస్కరా! (అనుష్యఁడనునది తెచ్చి పెట్టుకొనవలెను,) ఉరు = అధికమైన, బలశాలిన్ + అంచు = బలముగలవాఁడనని, తనుకొ = తన్ను, ఒల్లని = ఇష్టపడని-ఒప్పుకొనని, అన్య = వేఱొక-ఇంకొక, పతి వ్రతా + అంగనా = పాతివ్రత్యముగల స్త్రీయొక్క, సురతము = సంగమము గోరెకొ + ఏని = వాంఛించినచో, అది = ఆవాంఛించుట-ఆకోరుట భూతి కికొ = విశ్వర్యమునకు-సంపదకు, కడసుమ్మ = చివరనుమీ! - అంత్య దశయనుట, అనఁగా నాశనమగుననుట, ప్రాణహని = చావు, బొకొ =

16 దశకంఠుఁడు = రావణుఁడు, రాక్షసరాజు. ఇతని రాజధాని లంక. తండ్రి పులస్త్యునికొడుకగు విశ్రవసుఁడు. తల్లి సుమాలి కూతురగు శైకనీ. భార్య మయునికూతురగు మందోదరి. సోదరులు కుంభకర్ణ విభీషణులు. కొడుకులు ఇంద్రజిత్తు మొదలగువారు, ఇతనికిఁ బదితలలుండుటచే దశకంఠుఁడు, దశగ్రీవుఁడు అను నామధేయములు గలిగెను. మఱియు నితఁడు మహాత్తరమగు తపముసలిపి బ్రహ్మకలనఁదనకు మనుష్యులతక్క దక్కినవారీచేజావులేమండ వరము బొంది యావర ప్రభావమున మిగుల గర్వితుఁడయి త్రిలోకవాసులగు సాధువులను, ఎల్లవారిని మిగులబాధించు చుండెను. ఆహింస కోర్వజాలక మునుమును, దేవతలును బ్రహ్మచేంతకు బోయి మొరలిడిరి. అప్పుడు బ్రహ్మవారిని వెంటబెట్టికొని పాలసముద్ర మున నుండు విష్ణువుదగ్గఱకుఁబోయి ప్రార్థింపఁగా నతఁడు మనుష్యరూప మున శ్రీరాముఁడను పేర భూమియంపవతరించి యీదశకంఠునిఁ జంపెను. ఈదశకంఠుఁడును, కుంభకర్ణుఁడును, కాపగ్రన్థులయిన జయవిజయుల గెండువ జన్మముగలవారు.

ప్రతిపక్షమున గల వారు మును,
తేల ప్రాలు.

అగును. ఎట్లనిన, దశకంతుఁడు = రావణాసురుఁడు. ఎఱుంగక = అజ్ఞానముచే
తెలిసికొనక, సీతకుఁ = సీతాదేవి నిమిత్తము, ఆసపడి = ఆశఁజెంది, ఇష్ట
లక = స్నేహితులను, భృత్యులక = సేవకులను, కూడి = కలిసికొని, రాము
నిచేక = శ్రీరామచంద్రునిచే, శరములు = తలలు, కూలక = తెగిపడఁగా,
త్రుంగిపోవఁడు + ఏ = మృతినొందలేదా ? (చచ్చెననుట).

తా. కొవ్వచే గిందుమీఁదెఱుంగక రావణుఁడు సీతనుగోరి
బంధుభటు సమేతుండై యుద్ధమునఁ జచ్చెను. కాఁబట్టి మనుష్యుఁడు నేను
బలముగల వాఁడనని కావరమునఁ దనయం దిష్టములేని స్త్రీని గవయఁ
గోరిన నైశ్వర్యహానియుఁ బ్రాణహానియుఁ గలుగును.

ఉ. ఊరకవచ్చుఁ బాటుపడఁకుండిననైన ఫలంబదృష్టమే
పారఁగఁగల్గువానికిఁ బ్రయాసమునొందిన దేవదానవుల్
వాగలటుండఁగానడుమ • వచ్చినశౌరికిగల్గెఁగాదేశ్యం
గారపుఁబ్రోవులక్ష్మీయును • కాస్తుభరత్నమురెండుభాస్కరా.

టీ. భాస్కరా, అదృష్టము = భాగ్యము, ఏపారఁగక = వృద్ధియగు
నట్లు, కల్గువానికిఁ = ఉన్నమానవునకు. పాటు = ఆయాసము - శ్రమ,
పడకయుండినక = పొందకున్నను, ఫలంబు = లాభము, ఊరక = మిన్నక,
వచ్చుక = వచ్చుచుండును, • ఎట్లనగా, ప్రయాసముక = కష్టమును, - శ్రమను
ఒందిన దేవదానవుల్ = పొందిన సుగతులు అసురులును, వారలు = ఆదేవతలు
రాక్షసులు, అటు + ఉండగాక = అవిధముగా, (శ్రమపడినవారై) నుండగా
శృంగారపుఁబ్రోవు = అందములకుప్పయగు, లక్ష్మీయును = శ్రీదేవియును,
కాస్తుభరత్నము = కాస్తుభమాణిక్యము, ఉండక = రెండును, నడుమక =
మధ్యకాలమున, వచ్చినశౌరికి = ఏతెంచినివిష్టుమూర్తికి, కల్గెన్ + కాదు +
ఎ = లభించెనుగదా - దొరకనుకదా.

తా. అహోరాత్రములు శ్రమపడుచుండునట్టి దేవతలు రాక్షసులనుం
డఁగా వారికిఁగాకుండ సముద్రమథన సమయమున జనించిన లక్ష్మీయు

కాస్తుభమునుకష్టపడకుండనడుమనేతెంచినవిష్ణుమూర్తికిదొరకినవిధముగా
మహాదృష్టవంతునకు శ్రమపడనక్కఱలేకయే ఫలప్రాప్తియగుచుండును.

ఉ. ఊరక సజ్జనుం డొదిగి • యుండిననైన దురాత్ముకుండు ని
ష్కారణమోర్వలేక యప • కారముచేయుట వాసివిద్యగా
చీరలు నూలుటంకములు • చేసెడివైనను బెట్టెనుండఁగాఁ
జేరి చినింగిపోగొఱకు • చిమ్మట కేమిఫలంబు? భాస్కరా!

టీ. భాస్కరా! సత్ + జనుండు = సజ్జనుండు. మోగుడు, మంచి
వాడు, ఊరక = ఎవరిజోలికినిపోక, ఒదిగి = అడిగి, ఉండినన్ + వనన్
= ఉన్నప్పటికిని, దుర్ + ఆత్ముకుండు = దురాత్ముకుండు - చెడు మనస్సు
కలవాడు, నిష్కారణము = నిట్టపంట - కారణములేకుండ, ఓర్వలేక =
సహింపజాలక, అపకారము = అపకృతి - చెడుపని, చేయుట = ఒనర్చుట
సజ్జనునకపకారమునేయుట యనిభావము. వాని విద్యకా = అతని విద్యయే
కదా! అతనిచేతనైన కార్యమనుట, ఎట్లనఁగా చీరలు = బట్టలు, నూలు
టంకములు = నూరుదీవారములు - మొహరీలు, చేసెడివి = విలవఁగలవి,
అయినను = అయినప్పటికిని, పెట్టెన్ = పెట్టెలో, ఉండఁగాన్ = ఉన్న
సమయమందు, చేరి = ప్రవేశించి, చినింగిపోన్ = ఆవస్త్రములు శిథిలము
లగునట్లు, కొఱుకు = నమలునట్టి, చిమ్మటకున్ = చిమ్మటయను నీలపురు
గునకు, ఏమిఫలంబు = ఏమిలాభము, కలదు = లాభ మేమియు లేదనుట.

17. ఫలము = లాభము, పండు, పంట, ప్రయోజనము, జాజికాయ
ప్రత్తికాయ, కేడెము, బాణముమురికి, నాఁగటికట్టు. శండి, ఊర-చివర
అని అర్థములు. దేవదానవులు షీరసాగరమును గడవగను, వానుకిని ద్రా
దుగను మందరమును గవ్వముగనుజేసి యమృతగుళికొఱు మధించుచుండఁ
గా నమృతము పుట్టక పూర్వము కొన్ని మంచి వస్తువులందు బుట్టినవి
వానిలో లక్ష్మీదేవిని కాస్తుభమణిని విష్ణుమూర్తి సంగ్రహించెను.

తా. వస్త్రములు నూలుమొహరీలు విలువగలవియైనను పెట్టెలో
బడియున్నప్పటికిని దనకేమియుఁబ్రయోజనములేకపోయినను పిమ్మటయా
బట్టలను ముక్కలు ముక్కలుగాఁగొలికివేయుచుండువిధముగా, ఎవరితోలి
కింబోకయుత్తముఁడొకచోవణఁగియున్ననును స్మార్తఁడుతనకేమియులాభ
ములేకున్నను హేతువులేకుండ నాయుత్తమున కపకృతి నేయుచుండును.

ఉ. ఎట్టుగఁబాటుపడ్డనొక + యించుక ప్రాప్తములేక వస్తువులే
పట్టుపడంగనేరవు, ని + బద్ధి సురావళిఁ గూడి రాక్షసుల్
గట్టుపెకల్చి పాల్కడలిఁ + గవ్వముచేసి మధించిరంశయున్
వెట్టియొకాకయేమనుభవించిరి వారమృతంబు? భాస్కరా!

టీ. భాస్కరా! ఎట్టుగఁ = ఏవిధముగా. పాటుపడ్డఁ = శ్రమప
డినను-కష్టపడినను, ఒక + ఇంచుక = ఏమాత్ర మయిన, గొంచెము,
ప్రాప్తము = పొందఁదగినది-అనఁగా నదృష్టమనిభావము, లేక, వస్తువులే
పదార్థములనుట-ద్రవ్యములనుట, పట్టుపడంగఁ నేరవు = గొరకఁజాలవు,
నిబద్ధి = ఇది సత్యము, ఎట్లనఁగా రాక్షసుల్ = దైత్యులు. మర + అవ
ళిఁ = సురావళిఁ = దేవసంఘమును-దేవతల యొక్క గురపుననుట,
కూడి = కలిసికొని, గట్టుఁ = పర్వతమును-అనఁగా మందరగిరిననిభావము,
పెకల్చి = ఊడఁదీసి, కవ్వముచేసి = మంధానముచేసి-పెరుగును జలుకుట
లేర్పడినదండమని యర్థము. పాల్కడలిఁ = క్షీరసాగరమునది-పాలసము
ద్రమును, మధించిరి = తరించిరి-చిరికిరి, అంతయుఁ = ఈపని యంత
యును, వెట్టియొకాక = ఏమియు లాభములేనిదేకాని, వారు = అదైత్యులు-
రాక్షసులు, అమృతంబును = మధన, ఏమి అనుభవించిరి = ఏమి త్రాగిన
వారు? అనఁగాఁ ద్రావలేదనుట.

18. టంకము = పదియాలుదబ్బుల బంగారు నాణెము, దీనారము,
టంకము = వెలిగారము. గడ్డపాణి, నల్లవెలఁగ, కానెయిలి, కత్తికత్తి
యొలు, కోపము అని యర్థములు.

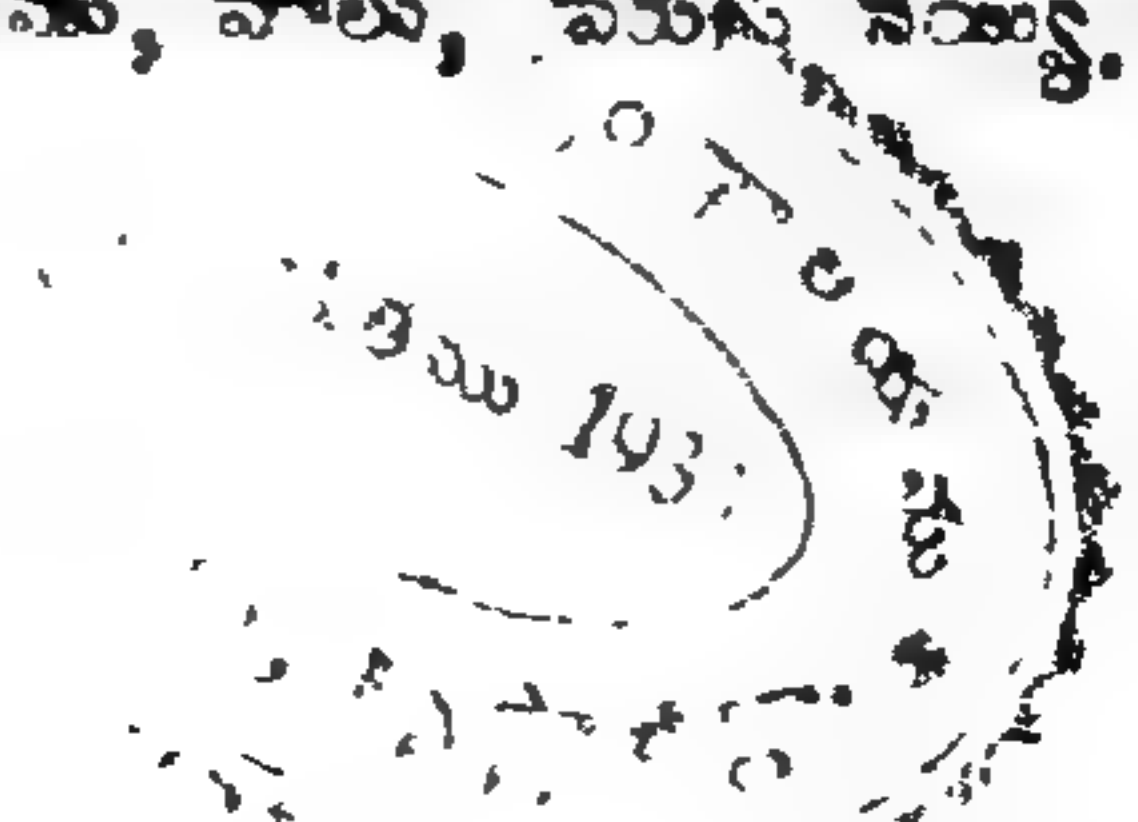
తా. అసురులు సురులతో స్నేహముచేసి మందరాక్రిని బెకతించి
తెచ్చి దానిం గవ్వనుగాఁజేసి క్షీరసాగరమును శ్రమపడి మధించినను
రాక్షసుల కించుకయు నమృతము చిక్కినదిగాను. కాబట్టి మనుష్యుఁ
డెంతటి యాయాసమునకుఁ బాల్పడినను దా ననుభవించుటకు యోగ్యమగు
భాగ్యము, లేనితఱి తనకష్టమునకుఁ దగిన లాభముఁ గాంచనేరఁడు.

చ. ఎడపక దుర్జనుండొరుల • కెంతయుఁ గీడ్చొనరించుఁగానియే
యడలను మేలునేయుఁడొక • యించుక యైనను జీడలద్యువాఁ
జీడఁ దిరు | నింతెకాఁ | పుడి • పెండుజలంబికి పెంపనేర్చునే |
పొడవగుచున్నపుష్పఫల • భూరుహ మొక్కటి నైన! భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా, దుర్జనుండు = మర్మార్గుఁడు, ఎడపక = వదలక,
ఒరులకుఁ = అన్యులకు, ఎంతయుఁ = చాల, కీడ్చు = చెడుగును, ఒనరించుకొ
+ కాని = చేయునుగా, ఏ + ఎడలను = ఎప్పుడును, ఒక + ఇంచుకయు
+ ఐనగు = స్వల్పమయినను, మేలు = మంచిని, చేయుఁడు = ఒనర్చునుహిం
పఁడు-ఎట్లనఁగా, చీడపుక్కు = చీడపురుగు, తాకొ = తాను, చెడకొ =
ఫలవృక్షములు పొడయిపోవునట్లు, తిరుకొ = భక్షించును గాని, పుడినెండు
జలము = చేరఁడునీళ్ళను, ఇడి = పోసి, పొడవు = ఎగుగును, అగుచున్న =
కొంచుచున్న, పుష్ప = సుమములతోను-పువ్వులతోను, ఫల = పండ్లతోను
కూడిన, భూరుహమున్ = వృక్షమును . చెట్టును. ఒకటికొ + ఐనకొ =
ఒకదానినైనను, పెంపకొనేర్చునే = వృద్ధిజేయుఁగలదా? అనఁగా-పెంచఁ
కలదా యగుట-పెంచలేదగుట.

తా. చక్కఁగఁ బెరుగుచున్న ఫలవృక్షములను జీడపురుగు కొరికి
తినుచుండును గాని చేరఁడు నీళ్ళపోసి ఒక వృక్షమునైనఁ బెంచలేనట్లే

19. అమృతంబు = సుధ, నీళ్ళు. నెయ్యి, అయాచితవృత్తి, ముక్తి, మజ్జ శేషము
అని అర్థములు. పంచామృతము = ఉదకము, పాలు, పెరుగు నెయ్యి, తేనె,

గుర్మార్గుడు పరులకుఁ జాల కీడుసేయ నేర్చునే గాని యెవ్వనికి మేలు
సేయ నేరఁడు.

ఉ. ఎడైమనుష్యుడేమెఱుంగుఁ • నెన్నిదినంబులుగుండుఁడియుండినన్
దొడ్డుగుణాధ్యునందుఁ గల • తోరపు వర్తనలెల్లఁ బ్రజ్ఞఁ బే
ర్పడ్డవివేకిరీతిఁ రుచి • పాకము నాలుకగాఁ కెఱుంగునే ?
తెడ్డదికూరలోఁ గలయఁ • ద్రిమ్మరుచుండిననై న భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా, ఎడైమనుష్యుడు=మాధుడు, ఎన్ని దినంబులు
=ఎన్ని వాసరములు-అనఁగా నెన్ని రేయుంబవలులు అనుట, కూడియుండి
నన్=చేరియున్నను-కలిసియున్నను, దొడ్డుగుణ + అధ్యునందున్=చక్కని
గుణములచే నొప్పుచున్నమనుష్యునియందు, కలతోరపు వర్తనలు + ఎల్లన్
=ఉన్న మంచివడతలన్నిటిని, ప్రజ్ఞ చేన్=తెలివచే-బుద్ధిచే పేరు + పడ్డ
వివేకిరీతిన్=భ్యాసినొందిన జ్ఞానవంతునివలె, ఏమి + ఎఱుంగును = ఏమి
తెలిసికొనఁగలడు-తెలిసికొనలేదని యర్థము, ఎట్లనఁగా రుచిపాకము =
మాధుర్యముయొక్క పరిపాకము, నాలుకగాక = జిహ్వాగాక, తెడ్డు=కఱు
గరిటె, కూరలోన్=కూరయంగు, కలయన్=వ్యాపించునట్లు - అంతట
ననుట, త్రిమ్మరుచు + ఉన్నను=గంచరించుచున్నప్పటికిని-తిరుగుచున్నను
అది = ఆ కొయ్యగరిటె, ఎఱుంగునే=తెలిసికొనఁ గలగునా-తెలిసికొన
లేదనుట, (రుచినని భావము.)

తా. చక్కఁగా బచినముచేయఁబడిన కూరయొక్క రుచి నాలుక
తెలిసికొనునుగాని, ఎప్పుడను నాయుడుకుచున్నప్పుడు నుడికినతర్వాతను
కూరలోనుండు తెడ్డు ఆకూర రుచియెరుంగనియట్లే గణవంతుని యందలి

21. దినము—ఒకరాత్రియుఁ బవలును గలిసినది దినమనఁబడును.
కోజాఅనునది హిందుస్థానిపదము. వారమనినను దినమనియే తుర్థము.
రుచి:—మాధుర్యము, కొంతి అని యర్థములు.

యుత్తమవర్తనములు జ్ఞానవంతుఁడు తెలిసికొనఁగలుగఁను గాని, న నితో నెన్నిదినములు కలిసియున్నను మాఁడుఁడు తెలిసికొనలేఁడు. వి. ర్. త్రి. ౧౨

ఉ. ఎప్పుడదృష్టతామహిమ • యించుక పాటిలునప్పుడింపుసాం
పొప్పుచునుండుఁగాకయది • యొప్పునిపిమ్మటరూపుమాయుఁ
గా, నిప్పుననంటియున్నయతిఁ సర్మలినాగ్నిగరుప్రకాశముల్ 10. 3. 24
దప్పినసట్టిబొగ్గునకు • నా నలుపెంఁయు బుట్టుభాస్కరా.

టీ. భాస్కరా, ఎప్పుడు = ఏ కాలమునందు, ఏసమయమందు, అదృష్టతామహిమ = భాగ్యముయొక్క వృద్ధి, ఇంచుక = స్వల్పము (కొద్ది) పాటిలున్ = కలుగునో, అప్పుడు = అవేళయందు, ఇంపుసాంపు = యెక్కువ చక్కదనము, ఒప్పుచునుండుఁగాక = ప్రకాశించుచుండునుగాని, అది = ఆభాగ్యము, ఒప్పనిపిమ్మటన్ = వదలినతరువాత, రూపు = పూర్వపురూపము, మాయఁగా = చెడునుగదా, నశించునుగదా, (అనఁగా) రూపము మారుననుట. ఎట్లనఁగా, నిప్పునన్ = వహ్నియందు, అంటియున్న = దగిలియున్న, అతినిర్మల = మిగుల స్వచ్ఛమయిన, అగ్ని = అగ్నియొక్క, గురు = ఘనములగు = గొప్పవగు, ప్రకాశముల్ = కాంతులు, తప్పినన్ = వదలిపోయినచో, అట్టిబొగ్గునకున్ = అటువంటి అంగారమునకు = నిప్పుచల్లరినకట్టెనునుక, నలుపు = స్పృశింప, నల్లనికాంతి, తాన్ = తాను, ఎంతయున్ = చాలపుట్టున్ = కలుగుచుండును.

తా. బొగ్గు నిస్సయొక్క ప్రకాశము కలిగినప్పుడు వెలిగిడియయ్యగ్ని కాంతి పోయిన వెంటనే మిగుల నల్లని దగుచున్నట్లే భాగ్యమున్నంత

22 పిమ్మట = తరువాత, అనంతరము, పరోక్షమందు; అనియర్థములు ఉదా:-క. అరీతినంతిపురమున, నారీ తిలకము సభీజనంబులు గొలువన్ జేరిన పిమ్మట మదిలోఁ | గూరినపిమ్మట విరాళిఁ గొనినరుఁడుండెన్. అని విజయవిలాసము. “అలజడి నెండిలిపిమ్మట” అని యాంధ్రనామశేషము.

కాలము మనుష్యుడు ప్రభగలిగి యుండునుగాని అది లేకుండిన మిగుల మాటురూపముం గాంచును.

ఉ. ఏగది బాటుపడ్డ గల • దే భువి నల్పునకున్ సమగ్రతా
భోగము భాగ్యరేఖగల • పుణ్యనకుంబలె భూరిన త్వసం
యోగమ నేభకుంభయుగ • శోభిత మాంసము నక్కకూనకే
లాగుఁబడించుసింహముద • లంచిన జేకుగుఁగాక భాస్కరా.

ది 6/4/19
టీ. భాస్కరా, ఏగది = ఏభమున, పాటుపడ్డకొ = శ్రమపడు
చున్నను (కష్టపడుచున్నను) భువికొ = పుడమియందు భూమిని, అల్పునకున్
= నీచునకు, భాగ్యరేఖ = అదృష్టలక్షణము. పుణ్యనకుంబలె = పుణ్య
నకుంబలె = గలిగిన సుకృతరంతునకులె నే, సమగ్రతా = విండయిన, భోగ
ము = సుఖము సౌఖ్యము, కలదే = ఉన్నదా. లేదనుట, కలదు + ఏ =
కలదె, అని వ్యతిరేకార్థమున వచ్చిన ఏకారము. ఎట్టులన:- భూరి = ఘన
మైన, సత్త్వ = బలముయొక్క సత్త్వయొక్క, సంయోగ = కలయికకల
మాడికగల, మద + ఇభ = మదేభ = మదించిన గజముయొక్క [ఏనుగు
యొక్క] కుంభయుగళ = కుంభములయొక్క జంటయందు, ఉత్ + హి
ని = ఉత్థిత = బయలుదేరిన = పుట్టిన, మాంసము = పలలము, సింహము = సిం
గము, (మృగకాజు) తలంచినకొ = కోరినయెడల, చేకుఱుకొ + కొక =
అభించునుగాని (దొంకునుగాని) నక్కకూనకుకొ = నక్క. పిల్లకు ఏలాగున =
ఏవిధమున ఎట్లు, అభించును = సంపాద్యమగును = దొరకును, [దొర
కదనుట.

తా. మదగజ కుంభస్థలములయందుండు మాంసమును సింహము గోరిన
యెడల సంపాద్యించునుగాని ఎంతకష్టపడినను నక్కపిల్లకు జేకూతనివిధ

23-కుంభము—ఏనుగు నడినెత్తినగల యెత్తయిన యొక భోగము
కడవ, ఒకరాశి, అని యర్థములు.

ముగా భాగ్యవంతునకు పూర్ణమైన సుఖము దొరకును గాని యెంత శ్రమ పడినను అల్పమగు దొరుక నేరను.

ఉ. ఏడననర్హు డుండు నట • కేగు ననర్హు డు నర్హు డున్నచోఁ
జూడగనొల్ల డెట్లన న • శుద్ధగుణస్థితి నీగపూయముఁ
గూడినపుంటిపై నిలువ • గోరినయట్టులు నిల్వ నేర్చినే
సూడిదవెట్టునెన్నుదుటి • చొక్కపఃగస్తమీదఁ భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా, అనర్హు డు = చెడ్డవాడు, ఏడనుండున్ = ఎక్కడ
నుండునో, అనర్హు డున్ = చెడ్డవాడును, అటకున్ = అచ్చటనునకు,
ఏగును = పోవుచుండును, అర్హు డు = మంచివాడు, ఉన్నచోన్ = ఉండిన
తావులను-ఉన్నచోట్లను, చూడగనొల్ల డు = కంచుటకయిన సమ్మతిం
పడు-ఎట్టులనగా, ఈగ = మక్షికము, అశుద్ధ = నిర్మలముకాని-శుభ్రము
కాని, గుణస్థితి = స్వభావముకలవై యుండుటచే, పూయమున్ = చీమును,
గూడిన పుంటిపైన్ = కలయట్టిమరుపుమీద, పుండుమీదనిలువన్ = నిలు
చుటకు, గోరినయట్లు = వాంఛించినట్లు-ఇష్టపడినట్లు నూడిద = కాన్కగా

గుణము—విశ్వర్యాది-విశ్వర్యము, వీర్యము, యశము, శ్రీ, జ్ఞానము
వైరాగ్యము, ఇవి భగవంతుని వద్దగుణములు. త్యాగశౌర్యాది; త్యాగ,
వడము-అనఁగా రథపుత్యాదు, అల్లెతాడు-అనఁగా వింటినారి, మడుగు
అనఁగా ఇనుముడుగు ముమ్మడుగు మొ. శబ్దాది శబ్దము, స్పర్శము,
రూపము, గంధము ఇవియైగు భూతగుణములు శుక్లాది; సంధ్యాది; - ఇవి
యాలు—సంధి, విగ్రహము, యానము, ఆసనము, ధైర్యము, అశ్రయము
సత్త్వాది; ఇవిమూడు... సత్త్వము-రజస్సు తపస్సువీనికిశక్తులనియూనామాంత
రము కలదు. ఇంద్రియము ప్రపథానము, అలవాటు, -కౌవ్యగుణములు:—
శ్లేషము ప్రసాదము, మాధుర్యము, సౌకుమార్యము, సమత, అర్థదీపనము
బోధార్యము, కాంతి, ఓజస్సు సమాధి అని పది,

అనఁగా విలాసార్థమనుట, పెట్టు=దిక్కుకొనిన-ఉంచుకొనిన, నెన్నుదుటి=నుగుటనున్న, చొక్కపు=సొగసైన-అందమైన, కస్తూరిమీఁదఁ=మృగమదముమీఁద, నిల్వఁగ నేర్చునే=ఉండగలదా-అనఁగా వ్రాలదనుట.

తా. మక్షికము సువాసనతో నిండిన కస్తూరిబొట్టుమీఁద వ్రాలక దుర్వాసనతో నిండిన చీముపట్టిన పుంటిమీఁద నేవ్రాలునట్లు చెడ్డవాఁడు మంచివానియొద్దకేగ నేరక చెడ్డవానియొద్దకే పోవుచుండును.

ఉ. ఏల సమ సవిద్యల నొ • కించుక భాగ్యము గల్గి యుంకినన్
జాలు సనేక మార్గముల • సన్నతికెక్క; నదెట్లొకోయనన్
రాలకు నేడ విద్యలు తి • రింబుగ దేవరరూపు చేసినన్
వ్రాలి నమస్కరించి ప్రసవంబులువెట్టరెమీఁద భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా, సమ సవిద్యలన్ = ఎల్ల విద్యలనో, ఏల = ఎందుకు = ప్రయోజనహీనమనుట, ఒకించుక = స్వల్పము - కొంచెము, భాగ్యము = అదృష్టము, కల్గి ఉండినన్ = ఉన్నయెడల, అనేక మార్గములన్ = పలుదెలుగులచే, తృతీయార్థమున ద్వితీయ, సన్నతికిన్ ఎక్కన్ = పొగడు గాంచుటకు-పొగడ్తను జెందుటకు, చాలున్ = సమర్థుఁడగును-సరిపడును, అది ఎట్లు ఒకో అనన్ = అది యేప్రకారమనఁగా, విద్యలు = చదువులు, రాలకున్ = శిలలకు, ఏడన్ = ఎందు, విద్యలేనివని యర్థము తిరంబుగన్ = స్థిరముగా-నిలుకడగా, దేవరరూపు = దేవతావిగ్రహములుగా-రాళ్ళననుట, చేసినన్ = ఒనర్చిన యెడల-మనుష్యులని నెచ్చి పెట్టుకొనవలెను) వ్రాలి = క్రింద నొలుఁగి. నమస్కరించి = వందనము చేసి, దండ ప్రణామముచేసి, ప్రసవంబులు = పుష్పములు - పువ్వులు, పెట్టరు + ఎ = ఉంచరా-ఉంచురనుట.

తా. శిలలు విద్యలు నేర్వకున్ననువాని భాగ్యవశమున దేవతారూపముగాంచియెల్లరచే నమస్కరింపఁబడి పూజింపఁబడుచున్నట్లే మనుష్యులు

ప్రసవము = పూవు, కానుపు, పండు, పుట్టుక. బిడ్డ అని అర్థములు.

అదృష్టవంతులయినచో, బలదెబ్బంగులనుతింపబడుదురుగాని. విద్యల నేర్చి
.అందు వలనగాదు.

ఉ. ఒక్కడెచాలునిశ్చలబ • అన్నతుడెంతటికార్యమైనదా ✓
జక్కనొనర్ప, కారవు • సంఖ్యలుపట్టిన ధేనుకొంటులం
ఒక్కగనీక తత్ప్రేమల • నేన ననేకశిశీముఖంబులన్
మొక్కపడంగజేసి తుద • మట్టడెయొక్కకిరీటిభాస్కరా.ది 4.52

టీ. భాస్కరా, నిశ్చల = చలనములేని, బల = శార్యముచేత
అన్నతుడు = గొప్పవాడగు. ఒక్కడు + ఎ = తానొక్కడే, ఎంతటికా
ర్యమువినన్ = ఎంతటిఘనమగుపనియైనను, చక్కన్ = తెస్సగా -
ఒనర్పన్ = చేయుటకు- కొవించుటకు, ఎట్లనగా—ఒక కిరీటి = ఒక్క
యరునుడే, అసంఖ్యలు = లెక్కలేని-చాలమందియునుట, కారవులు =
కురువీరులు, పట్టిన ధేనుకొంటలన్ = పట్టుకొనితోలుకొనిపోవుచున్నయావుల
గుంపులను. చిక్కగన్ + ఈక = దొరుకనీయక-కారవులకనుట, తన్ +
ప్రబలనేన = వారల ఘనమగునైనయమును, అనేకశిశీముఖంబులన్ = వివిధము
లగు సాయకములచే-పెక్కుభాణములచే, మొక్కపడంగన్ + చేసి = ఓ
డించి-బయించి, తుదముట్లడు + ఏ = చివరకార్యమునుజూపడా (అనగా
దన పని నెరవేర్చు కొనెననుట ?

20. అష్టాత్రవాసమునఁ బాండివులు విరటుని సేవించుచుచుండిరనువార
దుగోధనుఁ దాలించి విరటునిగోవులఁదోలుకొనిపోవఁ బ్రయత్నించినచో
పాండివులు బయలుపడఁగలరనియు మొదటినిర్ణయప్రకారము మరలఁబగు
నాలుకేండ్లువనవాసమునకుఁ బంపవచ్చుననియు నిశ్చయముచేసికొనిగొప్ప
సేనతోఁ విరటుని గూలమందందనపురికి దోలుచుండెను. ఆసమయమున
నర్జునుడు గడుపుదినములుచెల్లిపోవుటఁదెలిసికొని యొంటిగాఁజనికారవసే
వం బారఁచోలి పశుగణములం దోలుకొనిపోయి విరటున కొప్పఁజెప్పెను.

శిశీముఖము—భాణములు, తుమ్మెద అని యర్థములు.

తా. కారవులు చాలమందికూడి విరటుని యావులమందలనుదోలుకొని పోవుచుండగా అర్జునుడొక్కఁడే వారినందఱ జయించి గోగణమును మరలించుకొని యేతెంచిన విధంబున నై సర్గిక బలముగల గొప్పవాఁడెట్టి గొప్పపనినైన నిర్వహింపఁ గలఁడు.

ఉ. కట్టడిదప్పి తాము చెడు • కార్యముఁ చేయుచునుండిరేని దో, బుట్టినవారిన్ సవిడి • సోవుటకార్యము; దౌర్మదాంధ్యముం, దొట్టిన రావణాసురుని • తో నెడబాసి విభీషణాఖ్యుఁడా పట్టుస రాముఁజేరి చిర • పట్టుముగ్ధుకొనండె భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా, కట్టడ = పాడి - మర్యాద, తప్పి = వదలి, తాము = మనుజులు, చెడుకార్యము = చెడ్డపనిని, చేయుచున్ = కావించుచు - ఒనర్చుచు, ఉండిరి + ఏని = ఉన్నయెడల; తోన్ + పుట్టినవారిన్ + వినన్ = తన యనుజన్మునైనను = సోదరునైనను, విడి = వదలి, పోవుట = వెళ్లుట చనుట, కార్యము = తగినపని, దౌర్మద + అంధ్యమున్ = చెడ్డమతతవలన సంభవించిన గుడ్డితనమును, తొట్టిన = చెందినట్టి - పొందిన, రావణు + అసురునితోన్ = రావణుఁడను రాక్షసునితో, ఎడన్ + పాసి = ఎడబాసి = తొలగి-నూరమయి, విభీషణ + ఆఖ్యుఁడు = విభీషణుఁడను పేరుగలవాఁడు, ఆపట్టునన్ = అసమ నమందు, రామున్ = శ్రీరాముని, చేరి = సమీపించి, శరణఃజొచ్చి, చిరపటము = కాశ్యపలంకారాజ్యాధి పత్యము, కట్టుకొనండు + ఎ = కట్టుకొనలేదా ? కట్టుకొనెననుట.

27. విభీషణుఁడు: - విశ్రవసునకుఁ గైకనియందు బుట్టిన మూఁడవకుమారుఁడు. రావణాసురుని యనుజుఁడు. ఇతఁడు శ్రీరామునకు సీతాదేవిని మఱల కొనిపోయి యిమ్మని తన మన్నయగు రావణునకు బహువిధముల బోధించి యది యతఁడు వినక, అవమానించినందున నతనిని వదలి రాముని శరణఃజొచ్చెను. అంతట శ్రీరాముఁడు ఇతని కభయమిచ్చి రావణాని మరణానంతరము లంకకు రాజునుగాఁజేసెను. ఇతఁడు చిరంజీవి.

తా. మదాంధుడై రావణాసురుడు చెడుపనిని చేయుటచే విభీషణుడు అన్ననువదలిపెట్టి రామునకుహితుడై లంకకధిపతియైనట్లే, పాదు పనులుచేసినచోడనసోదరుడైనను విడిచిపోయిన తప్పకలాభముకలుగును.

ఉ. కట్టడయైనయట్టి నిజ • కర్మము చుట్టుచువచ్చి యేగతిం బెట్టునో పెట్టినట్లునుభ • వింపకతీరదు కాళ్ళుమీఁదుగాఁ గిట్టక వ్రేలుఁడంచుఁ దల • క్రిందుగఁ గట్టిరెయ్యెన్వరైన నా చెట్టున గబ్బిఁంబులకుఁ • జేరినకర్మము గాక భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా! కట్టడ = విగ్రహక్రమ-పూర్వులచే నొనర్పబడిన దనుట, విన అట్టి నిజకర్మము = అయిన పురాకృత కర్మము, చుట్టుచున్ = తన్ను-ఆవరించుచు, వచ్చి = ఏలేంచి, ఏగతిక పెట్టును + ఒ = ఎట్టికష్టముల, కలుగఁజేయునో, పెట్టిన + అట్లు = అది కలిగించినవిధముగా, అనుభవింపకతీరదు = భుజింపకమానదు-పొందక తీరదనుట, ఎట్టులన-అచెట్టునన్ గబ్బిఁంబులకున్ = ఆ వృక్షమున వ్రేలాడుచున్న తైలపాయికలకు-అనఁగా దలక్రిందుల పడుటనాట. చేరిన కర్మముగాక = కొంచిన పూర్వకర్మముతప్ప, ఎవ్వరు + విన = ఏమానవులైనను, కిట్టక = సహింపక, కాళ్ళు మీఁదుగాన్ = పాదముల పయిగాను, తలక్రిందుగాన్ = శిరస్సు క్రిందుగాను, వ్రేలుఁడు = వ్రేలాడుచుండుడు. అంచున్ = అనిపలుకుచు కట్టిరే = బంధించినారా! -కట్టలేదనుట.

తా. తలక్రిందుబట్టలు ఇతరులు తమ్మి తలక్రిందుగా చెట్టునకు వ్రేలాడఁగట్టకున్నను తమ పూర్వజన్మ కర్మముచే నావిధముగా వ్రేలుచున్నట్లే దైవవశమున మానవుడట్లు నడువక తప్పదు.

ఉ. కట్టడలేని కాఁమునఁ • గాదు శుభంబొరు లెంతెవారు చే పట్టిననైన మర్త్యునకు • భాగ్యము రాదనుటెల్లఁగల్గ కా దెట్టనిపల్కినన్ దశర • థేశ వసిష్ఠులు రామమూరికిఁ బట్టముకట్టఁగోరి రది • పాయక చేతులెనోటు భాస్కరా.

టి. భాస్కరా, మర్త్యనకు = మానవునకు కట్టడ = దైవనిర్మిత
మైనయేర్పాటు, లేనికాలమునకు = లేనట్టివేళయందు, శుభంబు = జయము
మంగళము, కాదు = కలుగ నేరదు, ఒరులు = ఇరులు అన్యులు. ఎంతవారు
= ఎంతటిఘనులు-ఎంతటిగొప్పవారు. చేపట్టినకు + వినకు = దరిజేర్చినను
భాగ్యము = సంపత్తు, రాదు = సంభవింపదు. కలుగదు. అనుట + ఎల్లకు =
అనుట అంతయు- అనుటసర్వము, కల్లగాదు = అసత్యముకాదు- అబద్ధము
కాదు, ఎట్లు + అని = ఏవిధముగానని, పల్కినకు = వచించినచో- అడిగిన
చో, దశరథేశవసిష్ఠులు = దశరథుడును. వసిష్ఠమహామునియు, రామమూర్తి
కి = శ్రీరామచంద్రునకు, పట్టముకట్టకు = పట్టాభిషేకముచేయుటకు, కోరి
రి = అసపడిరి-ఎంచిరి, అది = ఆపట్టాభిషేకము పాయక = చెడక-విఘ్నముకాక,
చేరుటకు + ఓటు = అయినదా? - జరిగినదా? అనగా జరుగలేదనుట.

తా. దశరథమహారాజును వసిష్ఠమహర్షియు శ్రీరామునకుఁ పట్టాభిషేకముజేయ నెంతయత్ని పడినను జరుగనట్లే మానవునకు అదృష్టకాలము పొందెను కాకుండ జయము కలుగదు ఎంతభాగ్యవంతుఁడు పట్టుపట్టినను సంపదలు రావు.

ఉ. కానక చేరఁ బోల దతి • కర్ముఁడు నమ్మిక లెన్ని చేసినం
దానది నమ్మి వాసికడ • దాయఁగఁబోయిన హానివచ్చు; న

29. దశరథుఁడు = అజమహారాజు కొడుకు. పూర్వము దేవాసురయుద్ధమునందు దేవతలకు సహాయముచేయఁ బోయి శంబరాసురుఁడనువానితో యుద్ధము చేయునపుడు అయసురుఁడనేక మానవులకొనింపఁగాఁగై కేయి తాను ధవళాంగుఁడను మునివలనఁ బడసిన మంత్రవిద్యచేత నామాయలనెల్ల నణఁచివేయ నందులకు దశరథుఁడు మెచ్చుకొని నీకు ఏమివరముకావలెనని యడుగ రెండువరములడగి యవి తనకు గావలసినప్పుడు ఇచ్చునట్లొప్పించుకొని యుండెను గనుక అవరము లిప్పుడిమ్మని రామునిపట్టాభిషేక

చోనదియెట్లనం గొఱును! చూపుచు నొడ్డినబోనుమేలుగా
బోనని కాన కాసపడిపోవు, మగులదె కొక్కు భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా! అతికర్ముడు = చెడుపనులు చేయువాడు (పాపి)
ఎన్నినమ్మికలు = చాలవిశ్వాసములు, చేసినన్ = కావించినను, చూపినను,
కానక = కనుగొనక-మోచనచేయక, చేరన్ + పోలను = సమీపింపరాదు
డగ్గరిల్లరాదు, తాన్ = తాను—మనుష్యుడు, అది, నమ్మి = విశ్వశించి,
వాని కడకున్ = ఆ పాపాత్ముడున్న తావును, డాయగన్ = డాయ
నట్లు-చేయనట్లు, పోయినన్ = వెళ్ళినచో, అచోన్ = ఆ ప్రదేశమందు,
హాని = కీడు-అపాయము, వచ్చున్ = కలుగును, అది ఎట్లనన్ = అదియేలాగు
ననగా, కొక్కు = పందికొక్కు-ఎలుక, కొఱు = ఎఱు, (మేతను)
చూపుచున్ = కనంబఱచుచు, మేలుగాన్ = చక్కగా, ఒడ్డిన = పన్నియుం
చిన, బోనును = జంతువులనుబట్టి నొకవిధమైనయంత్రమును, బోనుఅని =

సమయమున రాముని వనవాసమునకుఁ బంపునట్లును భరతునకుఁ బట్టముగట్ట
ను గోరఁగా, దశరథుఁడేమియు జెప్పనోడి యూరకుండెను. కైకయి రా
మునితో నిన్ను మీతండ్రి వననాసముచేయుటకుఁ బొమ్మిసెను. అని జెప్ప
నతఁడట్లేచేసెను. అదివిని దశరథుఁడుమృతినొందెను. ఈదశరథమహారాజు
పూర్వము వేటాడబోయి యొక ఋషిపుత్రుఁడు అంధులగు తలదండ్రుల
కొఱకుఁ గమిండలముతోఁ దటాకమున జలముముంచుచుండఁగా, ఆనీళ్ళు
ముంచెడు చప్పుడువిని వీనుఁగుతోండముతోనీళ్లుత్రాగుచున్నదనిబాణమును
సంధించివైచెను. ఆయేటు తగిలినతోడనే ఆఋషిసుతుఁడుమృతినొందెను.
పిదప రాజు తనతప్పిదమును చెలిసికొని యచటికిబోయి యతని నూరడించి
తాను తెలియక యిట్టిపనిచేసితినిని ఆదంపతులకుఁజెప్పెను. వారుపుత్రశో
కమునుభరింపలేక నీవునుమావలె పుత్రశోకముచేమృతినొందుదువుగాకయని
శపించి, ప్రాణములనువిడిచిరి. వసిష్ఠుఁడు:-బ్రహ్మమానసపుత్రులలోనొకఁ
డు, మహాతపస్సంపన్నుఁడు. ఇక్ష్వాకువంశజులకుఁ బురోహితుఁడు వైవ

తన్నుజంపఁబట్టెడియొకయంత్రమని, కానక = తెలిసికొనక (తలంపక)
 ఆసపడి = కోరికఁజెంది (అపేక్షనొంది) పోవుచున్ = వెళ్లుచు, (అందుఁ
 దూరుచు ననుట) కూలదే = మృతినొందదా (చచ్చుననుట)

తా. తనకుఁదిండినిజూపుచు నొడ్డినబోనునుబోనని యెఱుంగక పం
 దిక్కుక్కుఁగఁచిబోయి యందుఁజిక్కుకొనిచచ్చునట్లుగా ఎన్నినమ్మకము
 లుచేసిననుపాపాత్మునిచెంతపొబోగూడను. పోయినదప్పకముప్పుగలుగును.
 ఉ. కానిప్రయోజనంబు సమ + కట్టదుతాభువి నెంత విద్య వా
 డైనను దొడ్డరాజుకొడు + కైన నదెట్లు? మహేశుపట్టి వి
 ద్యానిధిసర్వవిద్యలకుఁ + దా నె గురుఁడు వినాయకుండు దా
 నేనుఁగురీతినుండియున + దేమిటికాడఁడుపెండ్లి? భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా! భువిన్ = పుడమియందు—ధరణిలో, తాన్ =
 తాను, ఎంతవిద్యవాఁడు + వినను = ఎంతటిచదువుగలవాఁడైనను, దొడ్డరాజు
 కొడుకు = పెద్దపభువుయొక్కపుత్రుఁడు, వినన్ = అయినను, కానిప్రయో
 జనంబు = అనుకూలపడనిపని, సమకట్టదు = కాని, అది + ఎట్లు = అది ఎట్లనఁ
 గా, మహేశుపట్టి = శివునికొడుకు, విద్యానిధి = చదువులకు-విద్యలకుఁడనికీ
 స్వతమన్వంతరమునసప్తర్షులలోనొకఁడు. ఇతనిభార్యఅరుంధతి. కొడుకులు
 శక్తి మొదలగువారు నూలుగురు. ఈతఁడు దక్షపజాపతి కూతురగుఊర్జ
 నుపెండ్లియాడి యాపెరుండు రజఁడు, గోత్రుడు, ఊర్ధ్వబాహువు, సవనుఁ
 డు, ఆనఘుడు, సుతపుఁడు, శుక్రుఁడు, అని యేడుగురుపుత్రులను బడసెను.
 వారు స్వాయంభువ మన్వంతరమున సప్తర్షులుగ నుండిరి. ఇతఁడుతొలుత
 బ్రహ్మమాతసపుత్రుఁడు అయియుండిన నిమిశాపముచేత ఆ శరీరమునకు
 నాశనము కలుగఁగా మిత్రావరుణులకు మరల జన్మించెను. ఒకప్పుడు
 మిత్రావరుణులకు ఊర్ధ్వసినిచూచి రేతస్థలితమయి అది యొక కుంభము
 నందుఁ జేర్చఁబడఁగా నందుండి వసిష్ఠుఁడును అగస్త్యుఁడును బుట్టిరి. కనుక
 వీరిద్దరును కుంభసంభవు లనఁబడుదురు.

పట్టు, సర్వవిద్యలకుఁ = ఎల్లచగువులకును, తానె = తానొక్కడె, గురుం
డు = ఒజ్జ-ఉపదేశకుఁడు, వినాయకుండు = గణపతి, తాఁ = తాను,
ఏనుగురీతిఁ = గజముంబోత, ఉండియుఁ = ఉన్నప్పటికిని-అనఁగా
గజముఖుండనుటయు, సత్వముగలవాఁడనియు భావము. పెండ్లి = వివాహ
ము, ఏమిటికిఁ = ఏకారణమున, అతఁడు = చేసికొనఁడు! చేసికొనలేదనుట

తా. శివునకుబుత్తుఁడును, సర్వవిద్యలకునికిపట్టును, ఎల్లరికిగురువును,
ఏనుగంత బలమున్నవాఁడునైయుండియు వినాయకుఁడు పెండ్లిగాకుండ
నున్నట్లేమనుష్యుఁడుతానెంతపండితుఁడైనను రాజాధిరాజుకుమారుఁడైన
నుదైవములిన్నిఁగాఁ నాడనిచోఁ గార్యమును నెరవేర్చుకొనఁ జాలఁడు.

ఉ. కామితవస్తుసంపదలు • గల్గుఫలం బొరు లాసపడ్డచో
నేనుయుఁబెట్టఁడేని సిరి • యేటికి? నిష్ఠులమున్నఁబోయినన్
బ్రామికపడ్డలోకులకుఁ • బండఁగ నేమది యెండిపోవఁగా
నేమిఫలంబు? చేదువిడ • దెన్నటికైన ముసింసిభాస్కరా.

టీ. భాస్కరా! ఒరులు = అన్యులు-ఇతరులు, కామితవస్తుసంపద
లు = కాంక్షించిన-కోరిన పవార్థములయొక్క సంపత్తులు, కల్గుఫలంబు =
ప్రాప్తించి యుండుటచేఁగలిగిన లాభమును, అసపడ్డచోఁ = కోరినప్పుడు
ఏమియుఁ = ఎంతమాత్రమును-ఇంచుకయు, పెట్టఁడేని = భాగ్యవంతుఁడు,
ఈయకపోయినయెడల, సిరి = వానియొక్క లక్ష్మి-సంపద, ఏటికిఁ =
ఏల-ఎందుకు, ఉన్నఁ = ఉన్నప్పటికిని, పోయినఁ = నాశనమైనప్పటికిని
నిష్ఠులము = లాభములేనిది-వ్యర్థము, ముసిండి = ముష్టిచెట్టు, ఎన్నటిక
యినఁ = ఎప్పటికైనను-ఎన్నిదినములకైనను, చేను = విషము, విడదు = వద
లదు; అది = అట్టి ముసిండిచెట్టు పండఁగ + ఏమి = పండిన సమయము
దయినను - ఫలించినప్పుడయినను, ఎండిపోవఁగాఁ = ఎండిపోయి నప్పు
డయినను చచ్చినను, బ్రామికపడ్డ లోకులకున్ = అసపడియున్న జనము
లకు, ఏమి ఫలంబు = ఏమియును ఫలములేదు.

తా. ఎప్పుడును ముసిడిచెట్టు చేదును వదలకుండునప్పు డా చెట్టు పండిన నెండిన నాశచేనాచెట్టును గనిపెట్టుకొనియున్నమనుజులకేమియు లాభములేనట్లే భాగ్యవంతుఁడు తన్నాశ్రయించి యున్నమనుజులకంత మాత్రము బెట్టనికాలమంగు వానిసంపదయున్నను లేకున్నను నొకటియే.

ఉ. కారణమైనకర్మములు • కాక దిగం బడవెన్ని గొందులగ
దూఱిన నెంతవారలకుఁ; • దొల్లిపరీక్షీతు శాపభీతుఁడై
వారిధి నొప్పుచుప్పరిగ • పైఁ బదిలంబుగ డాఁగియుండినం
గ్రూరభుజంగదంతవాతఁ గూలఁడెలోకులెఱుంగ భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా! ఎన్నిగొందులక = ఎన్నిమూలలలో, దూరినన్ = డాగియుండినను, ఎంతవారలకున్ = ఎట్టిఘనులకును-ఎట్టి గొప్పవారికిని, కారణము = నిమిత్తము-హేతువు, ఐనకర్మముల్ = అయినట్టి కర్మములు, కాక = కాకుండ-అనుభవమున కనుట, దిగంబడవు = నిలిచిపోవు-నశింపవు. ఎట్లనఁగా, తొల్లి = పూర్వకాలమున, పరీక్షీతు = పరీక్షిస్తామహారాజు; శాపభీతుఁడై = మునియొక్క శాపమువలన భయము నొందినవాఁడై, వారిధిన్ = సముద్రమందు-కడలిలో, బప్పు = ప్రకాశించు, ఉప్పరిగపైన్ = సౌధమునిండ - మేడపైని, పదిలంబుగ = సుఖముగా

గిరి. పరీక్షీతు = ఇతనితండ్రి ఆభిమన్యుఁడు. తల్లియు త్తర తాతయు నుండు. ఇతఁడు పాండవుల తరువాత కురుదేశములఁ బాలించినవాఁడు. ఈతఁడొక నాడరణ్యమునకు వేటకుఁబోయి వచ్చునప్పుడు దారిలో నొక ముని తపస్సులోనుండఁగా నచటఁ జచ్చియున్న పాము నాముని మెడకుఁ దగిలించెను. తరువాత నామునికుమారుఁడని విని ఈదుర్మార్గకార్యమొన రించినవాఁడు నేటికి యేడుదినములలో సర్పదప్తుఁడై చచ్చుగాక యని శపింప దానికి పరీక్షీతు భయపడి సముద్రమధ్యమున నొకమేడ నిర్మించు కొనియుండఁగా నొక బ్రాహ్మణుఁడిచ్చిన ఫలమును వాసనజూడనందుఁ డియొక పాము బయలుదేరి యాతనిం గఱచి చంపెను.

భీష్మముగా, దాగియుండినన్ = దాగుకొని యున్నను, కూర = కఠిన
మైన-భయంకరమైన, భుజంగ = పన్నగముయొక్క-సాము యొక్క, దంత
= కోరల యొక్క, హతిన్ = చెబ్బచేత-వఱపుచేత, లోకులు = ప్రజలు-
జనులు, ఎఱుగన్ = తెలిసికొనునట్లుగా, కూలడు + ఎ = మృతినొందఁడా
చావఁడా-చచ్చెననుట

తా. ముని యిడిన శాపభీతిచే పరీక్షిత్తు నడిసముద్రములో మేడను
నిర్మించుకొనియున్నను, బాముచే మరణము జెందవలసినవాడైనట్లే యె-
తగొప్పవారయినను, ఎందుదాగియున్నను దా మనుభవింపవలసిన కర్మ
మనుభవింపక తీరదు.

చ కులమున నక్కడక్కడనఁ గుంతితధార్మికుఁడొక్కడొక్కఁడే
కలిగెడుఁగాక పెందఱుచుఁ గల్గఁగ నేరరు, చెట్టు చెట్టునన్
గలుగఁగ నేర్చునే గొడుగు • కామలుచూడఁగ నాడనాడనిం-
పలరఁగ నొక్కొక్కటి న • యంబునఁ జేకుఱుఁ గాక
భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా, అకుంతితధార్మికుఁడు = చలనములేని ధర్మబుద్ధిగల
వాఁడు, కులమునన్ = వంశమందు-వంగడమున, అక్కడక్కడన్ = ఒక్కొక్క
కతావునందు, ఒక్కొక్కడొక్కడే = ఒక్కొక్కఁడే, కలిగెడుఁగాక = ఉం-
డునుగాని - సంభవించునుగాని - పెందఱుచు = మిగుల నెక్కువగా

34. నయమునకు నియమార్థమెందునుగానరాదు. ఏమారుమూలనై
ననున్నను ఇక్కడ నాయర్థమునకన్న తిన్నని యను నర్థమునే చెప్పకొ-
నుటమంచిది. ఈపద్యమున గొడుగుకొమలు, అన్నిచెట్లను తిన్నగానున్నవి
లభింపవు. ఎక్కడనో యొకచెట్టు మాత్రమే యుండునని కవియభిప్రాయము.
నయము = నీతియను నర్థమున నియమమును జెప్పకొనినను అంత
సరసముకాదు. నయము = లాభము- మనుపు, మృదుత్వము, అందము,
చౌక, నునుపైనది. మేలైనది యని యర్థములు.

కల్గ నేరరు = సంభవింపఁ జాలరు చూడఁగఁ = ఎంచఁగా, గొడుగుకొ
మలు = గొడుగు కట్టలు, ఆడనాడఁ = అందందు, ఇంపు + అలరఁ =
ఒప్పెడునట్లు, న ఈమునకఁ = నునుపుతోఁ గూడి-అనఁగా నిన్నని వనుట
ఒక్కటొక్కటి = ఒకటియే చేకూరుకఁ + కాక = దొరకునుగాని, చెట్టు
చెట్టునకఁ = అన్ని చెట్లయందును, కలుగఁ నేర్చుకఁ + ఎ = కలుగునా-
ఉండునా! ఉండదనుట.

తా. గొడుగునకుఁ గామగా నమర్చుకొనఁదగిన కట్టలు తిన్ననివి
యొక్కడనో యొక్కచెట్టున నొక కొన్ని యుండునుగాని ప్రతివృక్ష
మున నన్నియు వంకరలేనివి దొరకనట్లే మంచి ధర్మాత్ములు ఎక్కడనో
యొక్కొక్క వంశమందొక్కొక్కఁడే పుట్టుచుండును, గాని యెక్కువగా
నుండరు.

ఉ. క్రూరమనస్కులౌ పతులఁ • గొల్చివసించిన మంచివారికిఁ
వారిగుణంబె పట్టి చెడు • వర్తన నాటిలు, మాధురీఃలో
దారలు గౌతమీముఖ మ • హానదు లంబుధిఁగూడినంత నే
క్షౌరముఁ జెందవే మొదలి • కట్టడలన్నియు దస్పిభాస్కరా

టీ. భాస్కరా, క్రూరమనస్కులు = కఠినచిత్తులు, బౌపతులకఁ
= అయినట్టిరాజుల-ప్రభువులను, కొలిచి = నేవించి, వసించిన మంచి
వారికిఁ = ఉండినట్టియోగ్యులగు మనుజులకు, వారిగుణంబె = ఆప్రభువుల
స్వభావమే, పట్టి = పూని చెడువర్తన = పాడునడవడి. పాటిలుకఁ = కలు
గును, ఎట్లనఁగా—మాధురీ = రుచ్యముతోఁగూడిన - తియ్యదనముతోఁ
గూడిన, జల = ఉదకముచేత-నీటిచేత ఉదారలు = ఘనమైనవగు, గౌత
మీ = గోదావరి, ముఖ = మున్నగాగల, మహావదులు-పెద్దవదులు, అంబు
ధికఁ = సాగరమును-సముద్రమును, గూడినంత నే = చేరినంత నే-కలిసినంత
మాత్రముచేతవే, మొదలికట్టడలు + అన్నియుకఁ = పూర్వమున్న రుచిమొద
లగు స్వభావములన్నియు, తప్పిపోయి = విడిచిపెట్టి, క్షౌరముకఁ = చేతు
ను, చెందవు + ఎ = పొందవే! పొందుననుట.

తా. మధురములగు నుదకములతో నొప్పుచున్న మహానదులన్నియు సాగరమునఁ బడినంతలోనే మొదటఁగల రుచినివీడి యుష్పదనమును వహించునట్లే కఠినుఁడగు ప్రభువును సేవించుచు నుత్తములుగూడఁ దమ సద్గుణములను విడిచి వాని గుణములనుబూని దుర్మార్గవర్తను లగుదురు.

ఉ. గిట్టుట కేడఁ గట్టడ లి • ఖించిన నచ్చటఁగాని యొందుచో
బుట్టదుచావు; బానువు • పుస్కలనూడిచి కాళిఁ జావఁగాఁ
గట్టిన శూద్రకుఁ భ్రమలఁ • గప్పుచుఁ దద్విధి గుట్టమాచు
నా, పట్టునఁ గొంచు • మట్టికడఁ బ్రాణముదీసి గదయ్య
భాస్కరా.

36

టీ భాస్కరా! గిట్టుట = మృతినొందుటకు-చచ్చుటకు, ఏడక = ఎక్కడ, కట్టడ = ఏర్పాటు, లిఖించిన = విధి వ్రాసినయెడల, అచ్చట + కాని = అక్కడనేకాని, ఒందుచో = వేటొకతావునందు, చావు = మృతి-మరణము, పుట్టదు = సంభవింపదు-కలుగదు, ఎట్లనఁగా, కాళి = కాళీపురమునందు, చావక = మృతినొందుటకు-చచ్చుటకు, బానువుల = మోకాళ్ళయొక్క, పుస్కల = చిప్పలను, ఊడిచి = తొలఁగించి-ఊడి గొట్టుకొని, గాల్గట్టిన శూద్రకుఁ = నిశ్చయముజేసికొని కదలకుండఁగూఁ ర్చుండిన శూద్రకుఁడను మహారాజు, భ్రమల = మాయచే, కప్పుచు = చుట్టుచు, త + విధి = అనైవము, గుట్టము + బెచున్ = ఒకయశ్వరూప మునుధరించి, అపట్టునక = మరణకాలము అసన్నిమగునప్పటికి-తేరునప్ప టికి, కొంచుక = పై నెక్కించుకొనిపోవుచు, మట్టికడన్ = ఒకానొక వటవృక్షముదగ్గర, ప్రాణమున్ = ఆసువును-జీవమును, తీసెన్ + కద + అయ్య = పోగొట్టెను గదా!

తా. కాళీక్షేత్రమున మృతినొంద నిశ్చయించుకొని శూద్రకుఁడను మహారాజుడనమోకాలిచిప్పలనూడఁదీసికొని యచ్చటఁ గదలకయుండఁగా నా కాళీపురాధిశ్వరుఁడొక గుట్టమునుగొని యది మెవ్వరిని యెక్కనీయక బాధించునమయమున నీశూద్రకమహారాజు నన్ను దానిపై నెక్కించిన నేను

సవారిచేయుదునన నట్లచేసిరి. అంత నాగుఱ్ఱము వానిని వీపున నిడుకొని పోయి యొకచోనున్న యొకమఱ్ఱిచెట్టునకుఁ బెట్టి కొట్టఁగా మృతినొంది నట్లు, ఎచ్చట జచ్చుటకై విధి నుదుట వ్రాయునో యందే చచ్చుంగాని వేటొకతావున మృతినొందఁడు.

ఉ. ఘనబలసత్త్వమచ్చుపడఁ • గల్గినవానికి హాని లేనిచోఁ
దనదగుసత్త్వమే చెఱుచుదన్ను; నడెట్లన ? నీరులావుగాఁ
గను వసియించినన్ జెఱువుకట్టకుసత్త్వము చాలకున్నచోఁ
గనుమలుపెట్టినట్ట నడిగండి తెగంబడకున్న భాస్కరా. 37

టీ భాస్కరా! ఘనబలసత్త్వము = ఎక్కువ బలముతోఁ గూడిన సత్తువ, గల్గినవానికి = ఉన్నమమయ్యనకు, హాని = కీడు-అపాయము లేనిచో = పరులవలన—లేకున్నను, తనది = స్వకీయమైనది, తనసంబంధమైనది, అగు సత్త్వము = అయినబలమే, తన్ను = తన్ను, చెఱుచున్ = పాడుచేయును, అది + ఎట్లు + అనన్ = అది యెట్లునఁగా, నీరు = జలము-ఉదకము, లావుకొన్ + కన్ = ఎక్కువకాగా, వసిించినన్ = నిలచినప్పుడు-ఉన్నపుడు, చెఱువుకట్టకున్ = తటాకపుగట్టునకు, సత్త్వము = బలము-గట్టితనము, చాలకున్నచోన్ = సరిపడకపోయినచో, కనుమలు = సందులు-నెరలు, పెట్టి = పడి, నట్టనడిగండి = ఆ తటాకపు మధ్యకన్నము, తెగంబడక = తెగక, ఉన్నె = ఉండునా?—వుండదు.

తా. తటాకమున నీరెక్కువగా నున్నప్పుడు తటాకపుగట్టునకుబలములేకున్న మధ్య గండి పడిపోవునట్లే తన కధిక బలమున్నప్పుడు ఇతరులచే గీటు సంభవింపకున్నను దని సత్తువయే తన్ను బాడుసేయును.

చ. ఘనదగునట్టివాఁడు నిజఃకార్యసముద్ధరణార్థమై మహిం
బనివడి యల్పమానవునిఁ • బౌర్ధనచేయుట తప్పుగాదుగా;
యనఘతఁగృష్ణజన్మముననావసుదేవుఁడు మీఁదఁబెత్తుగాఁ
గనుఁగొనిగాలిగానికడఁకాశ్మశ్రుమొక్కఁడెనాఁడు భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా ! ఘనుఁడు = అధికుఁడు - గొప్పవాఁడు, అగునట్టి
వాఁడు = అయినవరుఁడు, నిజ = తనయొక్క, కార్య = పనిని, సముద్ధరణ.
+ అర్థము = చేసికొనుటకై - నిర్వహించు కొనుటకై, మహి =
పుడమిని. భూమియందు, పనివడి = ప్రయత్నించి, అల్పమానవునిన్ =
నీచుఁడగు మనుష్యునీ, పార్థనచేయుట = వేడుకొనుట, తప్పకాదుకా =
దోషము, నేరము, కాదుగదా. ఎట్లులనఁగా - కృష్ణజన్మమునన్ = కృష్ణు
డు పుట్టినపుడు, - కృష్ణావతారసందర్భమున, అనఘతన్ = పాపహీనతచేత.
అవసుదేవుఁడు = శ్రీకృష్ణునిజనమఁడగు వసుదేవుఁడు, మీఁదటెత్తుగాన్ =
పయియెత్తుగా - ముందుజరుపవలసినదాని పన్నుగఁగా, గమగొని = చూచి
- తలంచి, నాఁడు = పూర్వము - వెనుక, గాలిగాని = తేవు గుఱ్ఱము
యొక్క - గాడిదయొక్క, కడకాళ్ళకున్ = వెనుకపాదములకు, మ్రొక్క
డు + ఎ = నమస్కరింపలేదా, - నమస్కరించెననుట,

తా. కృష్ణుఁడుజన్మించఁగానే యతనిని గంసునివలన బాధలేకుండఁ
జేయు ప్రేపల్లెను దీసికొనిపోవ నెంచి కావలివారికిం వెలియకుండఁ బోవుచుఁ

వసుదేవుడు = ఆనకడుంగుఁభి, కూరునికొడుకు, దేవకిమగడు,
కృష్ణబలరాములతండ్రి. కొందఱు కశ్యపుఁడు వసుదేవుఁడుగాను, అదితి
దేవకిగాను పుట్టిరని చెప్పెదరు. తనచెల్లెలగు దేవకీదేవి గర్భమునఁబుట్టిన
వాఁడు తన్ను. చింపుననునాకాశవాణినిని దేవకీ వసుదేవులను. చెఱి
సాలలోనుంచి వారికి సంతానము గలిగినపుడెల్ల వెంటనే తెలిసికొని యా
సంతానము జంపఁదలంపుగొనిఆసంగి తిని తెలుపుటకై యొక రాక్షసునిగాడిద
వేస ముతో నందుఁగాపుండునట్లును, పిల్లవాఁడుపుట్టినతోడనే యార్చు
నట్లును నియమించెను. అట్లుగాడిదవేషముతోనున్న రాక్షసుఁడుకృష్ణుఁడు
బుట్టినప్పుడు వసుదేవుడుకృష్ణునెత్తుకొని నంద్రవజ్రమునకుఁ బోవుసమయ
మునగాడిద భగవత్స్మాయచే నారువఁలేక యూరకుండఁగా వసుదేవుడు
చూచి యార్చునేమాయని దానికాళ్ళు ఆరువవలదని పట్టుకొనెనని
పుక్కిటిపురాణము.

దానొనరించుపని కంతరాయము గలుగకుండుటకయి గాడిదకాళ్ళకు వను
దేవుడు మ్రొక్కినట్లే ప్రపంచమున మనుష్యుడు తనపని నెరవేర్చు
కొనుటకొక యల్పుని బ్రార్థించినను దానివలన దోషములేదు.

చ. ఘనుడొకవేళఁ గీడ్పడిన • క్రమ్మఱ నానని లేమిచాపగా
గనుఁగొననొక్కసత్ప్రభువు • గాక నరాధములొపరెందఱుం
బెనుఁజెలు వెండినట్టితటి • బెల్లున మేఘుఁడు గాకనీటితోఁ
దనుపఁ దుషారముల్ శతశ • తంబులు చాలునటయ్య
భాస్కరా. 39

టీ. భాస్కరా ! ఒకవేళకొకప్పుడు, ఘనుడు = గొప్పవాఁ
డు, అధికుఁడు, కీడ్పడినకొకప్పుడు = కీడుజెందినయెడ- దరిగ్రుఁడైనచో, క్రమ్మ
ఱ = మఱి-తిరిగి, అతనిలేమి = అతనిదరిద్రము - పేదటికము, చాపఁ
గాక = తీసివేయుటకు - పోఁజేయుటకు, ఒక్కసత్ప్రభువుగాక = ఒక
గొప్ప మంచిరాజుగాక- అనఁగా మహారాజనుట, నర + అధములు = తు
చ్ఛులయిన మనుష్యులు, ఎందఱుకొక = ఎంతమందియైనను, -చాలమంది
కూడినను, ఓపరు = సమర్థులుకారు-తగరు, ఎట్టులనఁగా - పెనుచెలువు =
గొప్ప తటాకము- పెద్దచెలువు, ఎండిన + అట్టితటికొక = శుష్కించిన సమ
యమున-వట్టినప్పుడు, పెల్లునకొక = వెంటనే, నీటితో = జలముచేత- ఉద
కముచే, తనుపకొక = తృప్తి నొందించుటకు - నిండించుటకు, మేఘుఁడు
గాక జలధరముగాక - మబ్బయినచోదగునుగాని, తుషారముల్ = మంచు
వీగువులు, శతశతంబులు = వేయియైనను, చాలునటయ్య = సమర్థము
లగునా-కొవనుట.

తా. గొప్పతటాకము ఎండిపోయినసమయమున మరల నిండింప
దలచిన మజ్జేతగునుగాని మంచుకణములన్నియునను జాలనట్లే ఘనునకు
పేదటికము తటస్థించినచో దానిని నివారింపనొక మహారాజుతగునుగాని,
యల్పమానవులు వేయిమందయినఁ జేయసమర్థులుగారు.

ఘనుడు = గొప్పవాఁడు, మేఘుడు అని మర్థములు.

ఉ. చంద్రకళావలంబుకృప • చాలనినాడు మహాత్ముడై నదా
సాంద్రవిభూతిబాసియొక • జాతివిహీనునిగొల్చియుంటయో
గీంద్రనుతాంఘ్రీవన్మమతి • హీనతినొందుట కాదుగా హరి
శ్చంద్రుడువీరబాహుని ని • జంబుగఁగొల్పడెనాడు. బా.40

టీ. యోగీంద్ర = మునివర్యులచేత, నుత = పొగడబడు, అంఘ్రీ
పద్మ = చరణాంబుజములు - పాదపద్మములు కలవాడా, భాస్కరా
మహాత్ముడు + వినక్ = (మనుజుడు) ఘనుడయినను - గొప్పవాడ
యినను, చంద్రకళా + అవతంసుకృప = శశిరేఖ శిరోధూషణముగాఁగల
శివునియొక్కదయ, చాలనినాడు = లేనినాడు-సరిగాని యప్పుడు, తాన్
= అమనుష్యుడు, సాంద్రవిభూతి = గొప్పవిశ్వర్యమును ఘనసంప
దను, పాసి = వదలి-విడిచి. ఒకజాతివిహీనునిన్ = ఒకకులభష్టుని-నీచవంశ
ము వానిని, కొల్చియుంటుట = నీవించియుంటుట, మతివిహీనత = బుద్ధిలేమి
తెలివి తక్కువ, కాదుగా = కాదుగా, నాడు = పూర్వము హరిశ్చంద్రుడు,
వీరబాహునిన్ = వీరబాహుడను మాలవానిని, నిజంబుగన్ = సత్యము

40. హరిశ్చంద్రుడు = ఒక చక్రవర్తి, ఇతనితండ్రితిశంకువు.
భార్య చంద్రమతి, కొడుకు లోహితాస్యుడు, మంత్రి సత్యకీర్తి, ఇతఁడు
మహాసత్యసంధుడు. ఒకనాడు దేవేంద్రుడు సుధర్మాభ్యంతరమునఁ
గొలుపుదీరి యున్నపుడు. అచటనుండిన మహర్షులంగని ప్రపంచము
లోపలఁ దామెఱిగినవారిలోపల సత్యసంధుడెవఁడని ప్రశ్నచేయుఁగా
వసిష్ఠమహర్షి హరిశ్చంద్రుడని పలికెను. అమాటకు విశ్వామిత్రుడు
సహింపక హరిశ్చంద్రుడంత సత్యవంతుఁడా యతనిని బొంకించెదను
చూడుమని శపథముజేసి యితనికి చాల్ల యిడుమలు కలుగఁజేసెను. అది
యెట్లనినఁ దొలుత నితని రాజ్యమును దానరూపమునఁ బరిగ్రహించి
యనంతర మంతకుముందు, ఇతఁడు తన యజ్ఞమునకై యిచ్చినట్లు
వాగ్దత్తము చేసియుండిన ధనమునిమ్మని నిర్బంధించి దానికి తనభార్య
నమ్మించు చండాలుని గొల్చినట్లును స్మశానభూమియందు నివసించునట్లు
నుజేసి యితనికొడుకును పాముచేఁగఁజేపించి చంపి యావల నిరపరాధ

ప్రీతిమన గ్రంథాలయము,
శంకరులు.

గా- నిశ్చయముగా, కొల్వఁడు + ఏ = సేవింపలేదా-సేవించెననుట.

తా. హరిశ్చంద్రమహారాజు చక్రవర్తియైనను భగవత్కృపలేకుండుటచే మాలవాఁడగు వీరబాహుని సేవించినట్లే యీశ్వరుని కరుణలేని సమయమున నెంతటిఘనుఁడయినను విశ్వర్యముల వదలి యొక యల్పుని సేవించుచుండుట సత్యము, అదియొక తెలివితక్కువకాదు.

ఉ. చక్కఁడలంపఁగా విధి వ • శంబున నల్పునిచేతనైనఁదా
ఁక్కియవస్థలం బొరలుఁ • జెప్పఁగరానిమహాబలాధ్యుఁడు
మిక్కిలి సత్వసంపదల • మీఱినగంధ గజంబు మావటిఁ
ఁక్కియదల్చికొట్టి కుది • యించిననుండఁదెయ్యొచ్చి భాస్కరా

యివ యితనిభార్యపై శిశుహత్యాపాతకమును మోపఁజేసి యామెను శిక్షార్హురాలగునట్లుచేయించి యెట్లును బొంకింప నేరడయ్యెను. కడపట తన ప్రయత్నములెల్ల వ్యర్థములయిపోగా, రుద్రాదిదేవతలీ హరిశ్చంద్రునికిఁ బ్రత్యక్షమయి యితనికొడుకును బ్రతికించి మరల మునుపటియుట్లే రాజ్యాధిపత్యమువహించునట్లునుగ్రహించిరి. అప్పుడు విశ్వామిత్రుడుతానుతీసికొన్న రాజ్యమునిచ్చి బహుకాలము శ్రమకొర్చి తపస్సుచేసి యార్జించిన మహాపుణ్యఫలము నతనికి ధారవోసి యిరకాలరాజ్యప్రదస్థుఁడవై సత్యహరిశ్చంద్రుడన విఖ్యాతిబొందుమనియాశీర్వదించిచనియెను, కనుకనే సత్యమునందు, హరిశ్చంద్రుని మించినవారు లేరని విఖ్యాతి గలిగియున్నది. ఇటు విశ్వామిత్రుఁడు కారణములేకయే హరిశ్చంద్రుని మిగులనిగుమలు పెట్టినందుకు వసిష్ఠుఁడతనిని బకమగునట్లు శాపమిచ్చెను. అందులకు విశ్వామిత్రుఁడతనికి, ఆజేనుఁగగునట్లు ప్రతిశాపమిచ్చెను. ఇట్లొండొరులు మాత్సర్యమున శపించుకొని పోరాడుచుండునవసరమున బ్రహ్మవారిని శాంతపచనములతో ననునయించి వారిపోరాటమునుడిపి వారిపూర్వరూపములను వారికిచ్చి యిరువురకును మైత్రి కలుగఁజేసి పోయెను.

టీ. భాస్కరా ! చక్కఁ = బాగుగా, తలంపఁ = ఆలోచింపఁగా. చెప్పఁగఁ = పలుకుటకు-వచించుటకు, రాని మహాబలాధ్యుఁడుఁ = వీలుపడని గొప్ప సత్యము కలవాఁడయినను, తాఁ = తాను, విధివశంబునఁ = దైవవశముచేత, అల్పునిచేతఁ + ఐనఁ = నీచునిచే నైనప్పటికిని, చిక్కి = చిక్కుకొని-తగుల్కొని, అవస్థఁ = దుర్దశలను, పొరలుఁ = వహించుచుండును-పొంగుచుండును. ఎట్లనఁగాః—
మావటిఁడు = ఏనుఁగును దోలువాఁడు, ఎక్కి = ఏనుగుపై కూర్చుండి, అదల్చి = బెదరించి, కొట్టి = దండించి-అంకుశముచే బాడిచి యనుట, కుదియించినఁ = మోకారిండునట్లు-శ్రుంగునట్లు, చేసినప్పటికిని, మిక్కిలి = ఎక్కువయిన, సత్త్వసంపదలఁ = బలాధిక్యతచేత-అధిక బలముచేత, మీఁత = ఆతిశయించిన, గంధగజంబు = గర్వింపిన-మదింపిన, ఏనుఁగు, ఓర్చి = సహించి, ఉండదు + ఎ = ఉండలేదా?—ఉండును.

తా. మిక్కిలి సత్త్వవగల మదింపిన యేనుఁగు మావటిఁడు తన మీఁద నెక్కినను, అదలించి యంకుశమునఁ బాడిచినను, వంగఁ జేసిన నన్నిటి నోర్చుకొనుచున్నట్లే యెంత బల్లిదుఁడయినను దైవవశమున హీనునిచే జిక్కి కీడుం బొందుచుండును.

చ. చదువదియెంఱ గల్గిన ర • సజ్జిత యిందుక చాలకున్న నా
చదువునిగర్థకంబు గుణసంయుతు లెవ్వరు మెచ్చ రెచ్చ

ఈ పద్యచరమ చరణమున “ఇంపాదవెడు నుప్పలేక రుచిపుట్టఁగ నేర్చునటయ్య” అని ప్రమాణగంధములలో నెందునులేని యఖండయతి పడియున్నది. దీనిని “ఇంపాదవెడు నుప్పలేక రుచియుండఁగ నేర్చునటయ్య” అని “పుట్టఁగ” అనుటకు “ఉండఁగ” అనిన స్వల్పమార్పుగా నా దోషము హరింపగలదని తెలియవలెను. “అంగులొ బాదవక యున్న నుప్పురుచి పుట్టఁగ” అని చాల సవరించి “ఇంపాదవెడు” అను నుప్పనకుఁగల విశేషమును దీసివేయుట సమ్మతము కాదని మా తలంపు.

టం, బడనుగ మంచి కూర నా • పాకముచేసిన నై ననందు
నిం, పొడవెడు సువ్వు లేక రుచి • పుట్టంగ నేర్చునటయ్య?
భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా! చదువు అది=విద్య, ఎంతగర్గినా=ఎంతయెక్కువ
గానున్నను, రసజ్ఞత = సారమును గ్రహించుట, ఇంచుక = స్వల్పము-
కొంచెము, ఎచ్చటా = ఎందైనను, | గుణసంయుతులు = యోగ్యగుణము
లతో, గూడినవారు, ఎవ్వరు = ఏవారును-ఎవరైనను, మెచ్చరు =
పొగడరు-నుతింపరు, ఎట్లన—మంచికూరను, పదనుగ = పక్కముగా,
నలపాకము = నలచక్రవర్తిచేసిన పాకము బోలు పాకమును, చేసినా
= చేసినప్పటికిని-వండినప్పటికిననుట, అందు = ఆకూరలలో, ఇంపు +
ఒదవెడు + ఉప్పు = చక్కని రుచి బుట్టించెడి లవణము, లేక = లేకుండ.
వేయకున్నచో నని భావము రుచి=చవి, పుట్టంగ నేర్చునటయ్య = కలు-
గఁగలదా ! కలుగదనుట.

తా. కూరనెంతచక్కఁగావండినప్పటికిని దాని యందు ఉప్పు లేక
యండిన రుచ్యముగానుండదు. దాని నేరును మెచ్చుకొననట్లే మానవు
డెంతటి విద్వాంసుడైనను రసమును గ్రహింపలేకున్న వాని పాండిత్యము
నిష్ప్రయోజన మగుటయే గాక యెట్టి గుణవంతులు నాతని నుతింపరు.

ఉ. చాలఁ బవిత్రవంశమున • సం జనితుండగునేని యెట్టిదు
శ్శీలునినైనఁ దత్కూల వి. శేషము చేనొకచాణ్యుడెంతయుం

43 దేవతలను రాక్షసులును అమృతముకొఱకుఁ బాలసముద్రమును
దరువఁగా నందు ముండిహాలాహలమును విషవహ్ని బయలుదేరిప్రపంచము
లను దహించుచుండ నాసంతోభము దేవతలకుఁగూడఁ దటస్థించుటంజేసి
యాశ్వరుని ప్రార్థింపఁగా నీవిషమును శివుండు తన కుత్తుక నిడుకొని
లోకమునగలిగిన యలజడినిమాన్పెను. ఆకౌరణముననీశ్వరుండు గరళకంఠు
డును, విషగళుండు, నీలగళుండు, శ్రీకంఠుండునని పిలువఁబడుచుండెను.

దాలిమినుద్ధరించును సు • ధానిధిఁ బుట్టగఁగాదె శంభుఁడా
హోహాలానలంబుగళఁ మందుధరించుట పూనిభాస్కరా. 48

టీ. భాస్కరా! చాలన్ = మిక్కిలి పవిత్రవంశమున్ = శుచి
యైన కులమునంగు, సంజనితుండు = జన్మించినవాఁడు, అగు + ఏని =
అయినట్టియిన, తత్ + కులవిశేషము + చేతన్ = వానివంశమందలిగౌరవ
ముచే, ఎట్టి దుశ్శీలునినైనన్ = ఏలాటి చెడునడకల వానినైనను, ఒక
పుణ్యఁడు = ఒక్క సుకృతవంతుఁడు-పుణ్యము చేసినవాఁడు. ఎంతయున్
మిగుల, - ఎక్కువ తాలిమిన్ = ఓరిమిచేత-ఓర్పుచేత. ఉద్ధరించును = లేవ
నెత్తును-పూని రక్షించును, ఎట్టులనఁగా — శంభుఁడు = శివుఁడు, పూని
= యత్నించి. ఆహోహాలానలంబు = ఆ హోలాహలమనెడు నిష్పను, గళ
మంగున్ = కుత్తుకయంగు, కంఠమందు, ధరించుట = పూనుట (పెట్టు
కొనుట) సుధానిధిన్ = క్షీరసాగరమందు-పాలసముద్రమందు, పుట్టగన్
+ కాదు + ఎ = జన్మించుటవలన నేకదా !

తా. ఎక్కువ భయమును గలుగఁజేయునదియైనను శివుఁడు హోలా
హలమును నగ్నిహోత్రమును పాలకడలిలోఁ బుట్టినను కారణమున దానిని
దన కంఠమందుఁ బెట్టుకొని నట్లే యెంతదుష్టస్వభావముకలవాఁడయినను
యోగ్యమయిన వంశమునఁ బుట్టుటచే నావంశమందలి ఘనతచే వానిసెవ్వ
దైన పుణ్యవంతుఁడు తప్పకుండ ప్రేమించి కాపాడును.

ఉ. చేరిలూధికుం డెఱిగి • చెప్పిన కార్యము చేయకుండినన్
బారము ముట్టలేడొక నె • సంబునఁదాఁజెడు నెట్టిధన్యుఁడున్
బోరక పాండుపుత్రులకు • భూస్థలిభాగము పెట్టుమన్న కం
సారిని గాకుచేసి చెడఁ • డాయెనె కారవధర్త భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా! బల + అధికుఁడు = సత్తువచే గొప్పవాఁడు,
చేరి = సమీపించి, ఎఱిగి = ముందు కాఁబోవు విషయమును జెలిసి
కొని, చెప్పిన కార్యము = చెప్పినపని, చేయక + ఉండినన్ = ఒనరింప

కున్నచో - చేయని యెడల, ఎట్టి ధన్యుఁడుకొ = ఎటువంటి సంపన్నుఁ
 డును, పారము = ఒడ్డును - చివరను, ముట్టలేఁడు = చేరలేఁడు, పాండజాలఁ
 డు, ఒక నెపంబునకొ = ఒక కారణమున, తాకొ = తాను, చెడకొ =
 నశించును - పాడగును, ఎట్టులనఁగా, పోరక = జగడము సేయకుండ
 (యుద్ధము చేయక) పాండుపుత్రులకుకొ = పాండు కుమారులను - పాండవు
 లకు, భూస్థితకొ = పుడమిని, భాగము పెట్టుము = పోలిము, అన్నకంసా
 రిని = అనిన శ్రీకృష్ణుని, కాకుచేసి = నిందించి - తిరస్కరించి, కారవధర్త =
 దుశ్యోధనుఁడు, చెడదాయెనె = చెడలేదా! - చెడెననుట.

తా. దుశ్యోధనుని యొద్ద కరిగి కృష్ణుఁడు పాండవులకును రాజ్య
 మునఁ బాలుపెట్టుమని యెంతయో జెప్ప నాతని మాటలను లెక్క సేయక
 దుశ్యోధనుఁడు, పాడయినట్లే బలకాలి తనకడకేలేంచి చెప్పినపని యొన
 ర్పనిచో నెంతవాఁడును తన పనిని నెరవేర్చుకొనఁజాలక శ్రీఘికాలమున
 నాశనము నొందును.

ఉ. చేసిన దుష్టచేష్ట నది • చెప్పక నేర్చున గప్పి పుచ్చి తా
 మూసినయంతటకొ బయలు • ముట్టకయుండదదెట్లు రాగిపై
 బూసిన బంగరుం జెదరి • పోవగడంగిన నాఁడు నాటికి
 దాసినరాగి గానబడ • దాజనులెల్ల నెఱుంగ భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా:- (మనుష్యుఁడు అనునది తెచ్చిపెట్టుకొనవలెను.)
 చేసిన దుష్టచేష్టకొ = తాను చేసిన దుర్మార్గకార్యము, చెప్పక = ఎవ్వ
 రికిని ఎఱిఁగింపక - తెలుపక. నేర్చునకొ = నిపుణుడవే - ఉపాయము
 చేత, కప్పిపుచ్చి = అగపడకుండ నొనరించి, తాకొ = తాను, మూసిన
 యంతటకొ = కప్పిపుచ్చినను, బయలు ముట్టక = బహిరంగముగాక -
 బయటపడక, ఉండదు, అది + ఎట్లనఁగా - రాగిపైకొ = రాగి కణికి.
 మీఁద, పూసిన బంగరుకొ = పూతపెట్టిన బంగారము, చెదరిపోవకొ = విడి
 పోవుటకు, కడంగినకొ = అరంభముకొగా, (మొదలుపెట్టఁగా) నాడునాటికిన్

= అనాటికానాడు క్రమమున, దాసినరాగి = తగులొక్కరియున్నతామ్రము, జనులు + ఎల్లఁ = మనుష్యులందఱు, ఎఱుంగఁ = తెలియనట్లు, కావఁబడదా = అగపడలేదా-అగపడుచున్నది.

తా. తామ్రముమీఁదఁ బూతపెట్టిన బంగారము హరించిపోయిన తోడనే యందున్న రాగి యెల్లరికి గనుపడుచున్నట్లు దుర్మార్గుఁడు తానొనర్చిన దుష్కృత కార్యము నిపుణతతో, గప్పిపెట్టినప్పటికి నయ్యది యెల్లరకు తెలియకుండగు.

చ. తగిలిమనంబుచే నెగిరి • దన్ను నెఱుంగక దొడ్డవానితో
బగఁగొనిపోదుటెల్లనతి • పామరుఁడై చెడుటింతెకాక తా
నెగడిజయింప నేరఁడది • నిక్కము తప్పదు; ధాత్రిలోపలఁ
దెగి యొకకొండతోఁదగరు • దీకొనితాఁకిన నేమిభాస్కరా.

టీ. భాస్కరా! తగిలి = వెన్నంటి-వెంటఁబడి, మదంబుచేకఁ = గర్వముచే=మత్తతచే, ఎగిరిఁ = శత్రుబలమును, తన్నును = తనబలమును, ఎఱుంగక = గుర్తింపక - తెలిసికొనక, దొడ్డవానితోఁ = ఒకానొక మంచివానితో, పగఁ + కొని = శత్రుత్వము వహించి - విరోధించి పోరుట + ఎల్లఁ = వెబ్బలాడుటయంతయు- పోట్లాడుటయంతయు, అతి పామరుఁడు + ని = మిక్కిలి జ్ఞానములేనివాడై-చాల మూఢుఁడై, చెడుట = నశించుటయే, ఇంతెకాక = ఇట్లేయగును గాని ఇంతకన్న వేఱుగా, తాఁ = తాను, నెగడి = వృద్ధిపొంది. అధికుఁడయి, జయింప నేరఁడు = సాధింప నేరఁడు - గలువలేదు, నిక్కము = సత్యము-నిజము, తప్పదు = ఇదితప్పదు, ధాత్రిలోపలఁ = పృథివియందు-పుడమిలో, తగరు = గొట్టి పోతేలు, తెగి = ధైర్యముతో-సాహసముతో, ఒక కొండతోఁ = ఒక యుద్ధితోడ-ఒక పర్వతముతో, దీకొని = ఎదుర్కొని, తాకినఁ = తలపడిన యెడల-కలియంబడినచో, ఏమి = ఏమిలాభమున్నది? - ఫలము లేదనుట.

తా. గొట్టెపోయెను తెగబడి యొక పర్వతములోఁ బోరాడినచో
దలపుఁజేసగులుటతప్ప దాని వలన ఫలమింతయు లేకపోవునట్లే దుర్మ
లుఁడు క్రొవ్వుచే దనయొక్కయు విరోధులయొక్కయు బలమును తెలిసి
కొనకుండ బల్లిదునితో బోట్లాడినచోఁ దాను జెడుటయేగాని లాభ మేమి
యును లేదు.

చ. తడవఁగ రాదుదుష్టగుణుఁడ త్వమెఱుంగకయెవ్వరైన నా
చెడుగుణ మిట్లువల్పుననిఁ చెప్పిన గ్రక్కునఁ గోపచిత్తుఁడై
కడుఁదెగజూచుఁ గామఱుఁగఁ గాఁగిన తైలము నీటిబొట్టుపై
బడునెడ నాక్షణంబెగసి భగ్గునమండకయున్నె, భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా! దుష్టగుణుఁ = చెడ్డగుణములుగలవానిని, తత్త్వ
ము = నిజము, ఎఱుంగక = తెలిసికొనకుండ, తడవ రాదు = వానిమీఁది
లేకఁ గూడదు, ఎవ్వరు + ఐనక = ఏమనుజులుగాని, ఆ చెడు గుణము =
వారలొనరించు పాడు పని, ఇట్లు-ఈవిధము, వల్పును = తగదు, అనిచెప్పి
నక = పలికినచో-బోధించినయెడ, గ్రక్కునన్ = శీఘ్రముగా-త్వరగా,
కోపచిత్తుఁడు + ఐ = క్రోధముతోఁ గూడిన హృదయము గలవాఁడై,
కడుక = మిగల, తెగక = సాహసకార్య మొనర్చుటకు, చూచుగా = ఎంచు
నుగదా, ఎట్లనగాః—మఱుఁగన్ = (సల సల) ఉడుకునట్లు కాఁగిన,
తైలము = మఱిఁగిన నూనె, నీటిబొట్టు = ఉదకబిందువు, పై = (తన)
మీఁద-అనగా నూనెలోననుట, పడునెడక = పడునట్టి వేళ, ఆక్షణంబు +
ఎ = వెంటనే, ఎగసి = లేచి - ఉద్రేకించి, భగ్గునక = భగభగమని,
మండక + ఉన్నె = మండక పోవునా? - అనగా మండుననుట.

తా. ఎక్కువగాఁ గాగిన చమురుమీఁద నుదకబిందువు పడినయెడల
మీఁదికిలేచి భగభగమని మండునట్లే • దుర్మార్గుఁడు తనకు హితబోధ
నేయువారి మీఁద క్రోధమువహించి మండిపడుఁగావున నాతనిబోక్యము
నకువెళ్ళరాదు.

చ. తనకు ఫలంబులేదని యెదం దలపోయెడు క్షీర్తిగోరు నా
ఘనగుణశాలి లోకహితః కార్యము మిక్కిలిభారమైనమే

లచుకొని పూచు, శేషుడున • మాస్రముఖంబులగాలిగ్రోలి తా
ననిశము మోవఁజేమఱి మ • మాభరమైన ధరిత్రిభాస్కరా.

టీ. భాస్కరా! కీర్తి = యశమును, కోరు = కాంక్షించు-ఆపే
క్షించు, ఆ ఘనగుణకాలి = ఆ మంచి గుణములచే బ్రకాశించుచున్న
వాఁడు, తనకుఁ = తనకు, ఫలంబు = లాభము, లేదు + అని = కలుగ
లేదని, ఎదకుఁ = హృదయమునందు, తలపోయఁడు = తలంపఁడు-అలో
చన సేయఁడు, లోకహితకార్యము = ప్రపంచమునకు మేలయిన పని,
మిక్కిలి = చాల-మిగుల, భారము + వినకుఁ = బరువైనను-కష్టమయినను,
మేలు = మంచిది, అనుకొని = ఊహించి, తలంచి, పూనుకుఁ = ఆ పని నొన
ర్పయల్పించును-ఎట్లనఁగా, శేషుఁడు = అనంతుఁడు = ఆదిశేషువు,
సహస్రముఖంబులకుఁ = తన వేయి మోములచేత, గాలికుఁ + పవనమును-
వాయువును, గ్రోలి = పిల్చి-భక్షించి, తాకుఁ = తాను, మఱి, మహాభర
ముకుఁ = మిగుల బరువైనది, అయిన ధరిత్రికుఁ = అయిన పృథివిని, అనిశ
ముకుఁ = ఎప్పుడును, మోవఁడు + ఏ = భరింపలేఁడా! మోయఁచున్నా
డనుట.

తా. ఆదిశేషుఁడు గాలి నాహారము చేసికొని జగదుపకారార్థము
భూమినిభరించుచున్నట్లే ప్రపంచమునఁ గీర్తినికాంక్షించునాతఁడుతనకు

శేషుఁడు = కశ్యప ప్రజాపతికిని కద్రువకును బుట్టిన పుత్రులలో
శ్రేష్ఠుఁడు. ఇతఁడు తన తల్లియైన కద్రువ వినతయొడలచేసిన యుక్తమమున
కోర్వఁజాలక గంధమాదనము, బదరికాశ్రమము, గోకర్ణము మొదలగు
వివిధక్షేత్రములయందు మహాతపమాచరింపఁగా బ్రహ్మ యతని సత్యనిష్ఠ
కును ధైర్యమునకు మెచ్చి భూభారమును వహించునట్టి శక్తిని ప్రసా
దించి గరుడునితో సఖ్యము గలిగి యుండుమనిచెప్పెను. అతఁడట్లేచేయు
చుండెను. మఱియు నతఁడు ఈశ్వరప్రసాదముచే విష్ణువునకుఁ బానుతి
వేయి పడగలతో భూమినిమోయుచు నాగులకందలుకు రాలైయుండెను.
ఇతనికి భృగుమహర్షి కాపము వలన బలరామావతారము కలిగెను.

లాభము లేకున్నను ప్రపంచముంగోరి యెంతకష్టపుఁ బనినైనను నిర్వహిం-
చును గాని తన లాభమును మాత్రమే చూచుకొనఁడు.

చ. తనకు నదృష్ట రేఖ విశేష • దంబుగఁ గల్గినఁగాని లేనిచో
జనునకు నెయ్యడక బరుల • సంపదవల్ల ఫలంబులేదుగా
కనుఁగవ లెస్సగాఁ దెలివి • గల్గిన వారికిఁ గాక గ్రుడ్డికిన్
కనుపడు నెట్లు వెన్నెలలు • గాయఁగ నందొకరూపుభాస్కరా.

టీ. భాస్కరా! తనకుఁ = తనకు, అదృష్టరేఖ = భాగ్యచిహ్నము,
విశదంబుగఁ = స్పష్టముగా, కల్గినఁ + కాని = ఉండిననీ కాని, లేని
చోఁ = ఆభాగ్యరేఖ లేని యెడల, జనునకుఁ = మానవునకు, ఏ +
ఎడకఁ = ఎప్పుడును-ఏ సమయమందును, పరుల సంపదవల్లఁ = ఇతరుల-
ఆన్యుల భాగ్యము వలన, ఫలంబు = లాభము, లేదుగా = లేదు కదా-
ఎట్లనఁగా:- కనుఁగవఁ = నేతద్వయమందు-రెండు కన్నుల యందును,
తెలివి = ప్రకాశము, లెస్సగాఁ = చక్కఁగా-బాగుగా, కలిగినవారికిఁ
గాక = ఉన్నమనుజులకేతప్ప-అనఁగా దృష్టియందు దోషమింతయు లేని
వారికనుట, గ్రుడ్డికిఁ = అంధుడగు వానికి, వెన్నెలలు = చంద్రికలు,
కాయఁగఁ = ప్రసరింపఁగా-వ్యాపించి యుండగా, అందుఁ = ఆ వెన్నె-
లందు, ఒక రూపు = ఒక రూపమయినను, ఎట్లు కనుపడుఁ = ఏరీతినగ
పడునుకీ-అనఁగా నగపడదనుట.

తా. వెన్నెల లెల్లెడల నలముకొని యున్నను, దానిలో నుండు
రూపములు దృష్టి చక్కగా నున్నవారికిఁ గాన్పించునుగాని అంధున కగ
పడనట్లే యితరుల భాగ్యము లెల్లెడఁ బ్రసిద్ధమైయుండినను వాని వలన
లాభము అదృష్టవంతులకే గాని, అదృష్టహీనులకుఁ గలుగదు.

ఉ. తాలిమి తోడుతెం దగవు • తప్పక నేర్పరి యొప్పుదప్పులం
బాలననేయుఁగాకట ను • పాయవిహీనుఁడు నేయనేర్చునే ?
పాలునునీరు నేలువలు • పంగ మరాళమెఱుంగుఁగాకమా
రాల మెఱుంగునే తెదురు • చారురస్జితైఃబూన భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా! నేర్పరి = తెలివికలవాడు - నేర్పుగలవాడు,
తాలిమి తోడుతత్ = కాంతముతో - ఓర్పుతో, తగవు = న్యాయమును,
తప్పక = వీడక - వదలక. ఒప్పుతప్పులత్ = మంచిచెడ్డలను - పుణ్యపాప
ములను, పాలన సేయుఁగాక = పరిపాలించునుగాని - లేక తూచునుగాని,
అటత్ = ఆ పనిని, ఉపాయ విహీనుఁడు = నేర్పులేనివాఁడు, చేయత్ =
ఆ మంచిచెడ్డలను చక్కబఱచుటకు, నేర్పును + ఏ = తగునా - సమర్థుఁడు
కాఁడనుట, మరాళము = అంచ-హంస, పాలును = క్షీరమును, నీరును =
ఉదకమును జలమును, ఏలు పలుపంగత్ = విభజించుటకు = విడదీయుటకు,
ఎలుంగత్ + కాని = తెలిసికొనునుగాని, మార్జాలము = పిల్లి-చీలి, తత్ =
ఆమంచయొక్క, ఉరు = ఘనమయినదియు, చారు = మనోజ్ఞమైనదియు,
నగు రసజ్ఞతత్ = రసమును గ్రహించుశక్తిని-అనఁగాఁ బాలును నీరును
వేలు సేయుశక్తియనుట, ఊనత్ = వహించుట-పొందుట, ఎలుంగును +
ఏ = తెలిసికొనఁగలదా = ఎలుఁగదనుట.

తా. నీరక్షీరములను విభజన సేయుటకు రాజహంస తగునుగాని
మార్జాలము తగినది కానట్లే దోషదోషములను విడదీయుటకు నిపుణత
కలవాఁడు సమర్థుఁడుగాని నేర్పులేనివాఁడు తగినవాఁడు కాఁడు.

ఉ. తాలిమితోడఁగూరిమిఁ గృ + తఘ్నునకెయ్యెడచు త్రమో
త్రమ్ముల్ మేలొనరించినన్ గుణము + మిక్కిలి కీడగు,
బొమ్మపిల్లకున్, బాలిడి పెంచిన నిష్ఠము + వాయఁగనే
ర్చునె దానికోటలం, జాలఁగనంతకంత కొక + చాయను
హెచ్చునుగాక భాస్కరా.

51

టీ. భాస్కరా, ఉత్తమ + ఉత్తమూల్ = మంచివారిలో మంచి
వారు - అనగా మిక్కిలి మంచివారనుట, తాలిమితోడన్ = ఓర్పుతో
- కాంతముతో, కూరిమిత్ = ప్రియముచేత, కృతఘ్నునకుత్ = చేసిన
మంచిని మఱచువానికి, ఎయ్యెడత్ = ఏవేళను-ఏసమయమంగును, మేలు =

మంచి-ఉపకారము, ఒనరించినన్ = చేసినచో, గుణము = తానొనర్చిన
 యుపకారమువలనఁగలిగెడు లాభము, మిక్కిలి = మిగుల, కీడు + అగున్ =
 చెడుగగును, -ఎట్లనఁగా, పాముపిల్లకున్ = సర్పశిశువునకు, పాలు + ఇడి =
 తీరములుపోసి, పెంచినన్ = రక్షించినచో, దానికోరికలన్ = ఆపాము
 పిల్లదంతమునందు, విషము = గరళము, చాలఁగన్ = ఎక్కువగా, అంత
 కంతకున్ = క్రమక్రమముగా, ఒకచాయన్ = ఒక రీతిగా-ఒక విధముగా,
 పొచ్చునుగాగ = అధికమగుచుండును గాని, పాయఁగన్ + నేర్పును
 + ఎ = పోవునా? -ఆ విషము హరిఃపదనుట.

తా. పాముపిల్లకుఁ బాలువోసి పెంచినను, దాని కోరికలయందున్న
 గరళము క్రమముగా వృద్ధియగుచుండును గాని తగ్గనట్లే యోగ్యులుచేసిన
 మంచిని మఱచెడివానికి మేలొనర్చినను దానిచే గలుగు ఫలము మిక్కిలి
 వ్యత్యస్తమగును.

చ. తెలియనికార్యమెల్లఁ గడ + తేర్చుటకొక్క వివేకిజ్ఞకొనన్
 వలయునైనదిద్దుకొన + నచ్చుఁ బ్రయోజనమాంద్యమేనియుఁ
 గలుగదు, ఫలమందుఁ దిల కంబిడునప్పుడు చేసినద్దమున్
 గలిగినఁ జక్కఁజేసికొనుఁ + గాదెనరుండదిచూచి భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా! తెలియని కార్యము + ఎల్లన్ = తెలియనట్టి పని
 నంతను, కడతేర్చుటకున్ = నెరవేర్చుటకు, ఒక్కవివేకిన్ = ఒకజ్ఞానవం
 తుని, చేకొనన్ వలయు = చేర్చుకొనవలయును, అటు + ఎనన్ = అట్లయిన
 యెడ, నిద్దుకొనన్ వచ్చున్ = లోపములు లేకుండఁ బనిని సానుకూలము
 చేసికొనవచ్చును, ప్రయోజనమాంద్యము = పనికిఁ దడవు - కార్యమున
 కాలస్యము, ఏమియున్ = ఇంచుకయును-ఎంతమాత్రమును, గలుగదు = సం
 భవింపదు - ఎట్లనఁగా, నరుండు = మనుజుండు, ఫలమందున్ = మొగ
 మున -నుదుటను, తిలకమును = బొట్టును, ఇడునప్పుడు = ఉంచుకొను
 నపుడు-పెట్టుకొనుతఱి, చేతన్ = హస్తమందు-కరమున, అద్దమున్ = దర్పణ

మును కలిగినన్ = ఉన్నయెడల, అది = ఆదర్శము, చూచి = కను
కొని వీక్షించి, చక్కన్ = చేసికొనున్ + కాదు + ఎ = ఒప్పునట్లు సవ
రించుకొనును గదా,

తా. మనుష్యుడు మొగమున బొట్టుపెట్టుకొనునపుడు హస్తమం
దద్దముండినయెడల దానినిజూచుకొని యాతీలకమును జక్కఁగాసవరించు
కొనునట్లే తనకుగోచరముగాని పనిని నెరవేర్చుటకొక తెలివిగలవానిని
వగ్గతి నుంచుకొనినచో నాతనిచే బని యాలస్యము గాకుండ నెరవేర్చు
కొనును.

ఉ. నక్షుఁడు లేని యింటికిఁ బ దార్థము వేరొకచోటనుండివే
లక్షలు వచ్చుచుండినఁ బ లాయనమొచనుఁగల్గకాదు, ప్ర
త్యక్షము నాఁగులున్ వట్టద • లన్నియు వచ్చిన నీరునిల్చినే
యక్షయమైనగండి తెగినట్టి తటాకములోనభాస్కరా. 53

టీ. భాస్కరా! దక్షుఁడు = బాధ్యత వహించినట్టి యజమానుఁడు.
లేనియింటికిన్ = లేనట్టి గృహమునకు, పదార్థము = ద్రవ్యము, వేలు +
ఒకచోనుండి = ఇంకొకతావునుండి, వెలక్షలు = వేయి లక్షల రూప్య
ములు, వచ్చుచుండినను = వచ్చుచున్నను-ఇంటఁ పడుచున్న దనుట,
పలాయనము + వి = చెల్లాచెదరై, పోవును = నశించును-అనఁగా నెప్పు
శువచ్చిన పదార్థము నప్పుడే యితరులు హరియించుచుండు రనుట-కల్ల
గాదు = ఇట్టి జరుగుట-అసత్యము గాదు-నిజము, ప్రత్యక్షము = అది
స్పష్టము-ఎట్లనఁగా, వాగులు = పర్వతములలో బయలుదేరు నేరులు,
వరదలు = అన్నియున్ = జల ప్రవాహములెల్ల - నీటి వెలువ లెల్ల.
వచ్చినన్ = ప్రవహించుచున్నను, అక్షయము = నాశనములేనిది-గొప్పది.
వినగండి = విన కన్నము, తెగినట్టి తటాకములోన్ = పడిన చెలువులలో,
నీరు = ఉదకము-జలము, నిల్చినే = నిలిచియుండునా-ఉండదనుట.

తా. గట్టునకు బెద్ది విరదపడిన తటాకములోని కెన్నినదీప్రవాహ
ములు వచ్చిపడినను జలము గొంచెమైనను జెలువున నిలువనట్లే కుటుంబ

భారమును బూనినగృహయజమానుడు లేకున్న నెన్ని తావులనుండి గొన్ని పదార్థములు వచ్చి పడుచుండినను వెంటనే కుటుంబ భారము లేని యితరులచే హరింపబడుచుండును గాని యేమియు నింట నిలువ యుండదు.

ఉ. దానపరోపకార గుణ • ధన్యత చిత్తములోన నెప్పుడు
లేని వివేక శూన్యనకు • లేములు వచ్చినవేళ, సంపదల్
పూనినవేళ, నొక్క సరిపోలును, జీకున కర్ధరాత్రి యం
దైననవేమి పట్టపగ • లైన నదేమియువేదు భాస్కరా. 54

టీ. భాస్కరా! దాన = దాతృత్వము-ఈవి, పరోపకార = ఇతరులకు మేలుచేయుట, గుణ(మున్నగు) స్థుణములచేత, ధన్యత = కృతాగ్రత్యము, ఎప్పుడు = ఏవేళను-ఏ సమయమందును, చిత్తములో = హృదయమున, లేని వివేకశూన్యనకు = లేకున్న యజ్ఞానికి-లేని మాధునకు లేములు = దారిద్ర్యములు, జేదణికములు, వచ్చిన వేళ = సంభవించిన సమయమందు, సంపదల్ = భాగ్యములు-విశ్వర్యములు, పూనినవేళ = వహించినప్పుడు-కలిగినతఱి, ఒక్క సరిపోలును = ఒకవిధముగ నేయుండును. ఎటులనగా, చీకునకు = అంధునకు-గ్రుడ్డివానికి, అర్ధరాత్రి = నడురేయి, వినన్ + ఆది + ఏమి = అయిన దాని వలన గట్టమేమి ? పట్టపగలు = మధ్యాహ్నము, వినన్ + ఆది + ఏమి = అయిన దానివలనఫలమేమి, నడురేయియు, మధ్యాహ్నము నొక్కటియేగాని గ్రుడ్డివానికినడురేయికష్టమును, మధ్యాహ్నము సౌఖ్యము లేదనియు రెండు నొకటియే యనియుభావము.

తా. అంధునకు నడురేయియు మిట్టమధ్యాహ్నము నొక్కవిధముగ నే యుండును గాని భేదమేమియు లేనట్లే దానము పరోపకారము నెన్నడు లేని మాధునకుఁ జేదణికము వచ్చినను సంపత్తు గలిగినను నొక తీరుగ నే యుండును.

ఉ. దానము సేయఁగోరిన న • దాన్యునకీయఁగశక్తి లేనిచో
నైనఁ బరోపకారమున • కై యొక దిక్కునఁ బెచ్చియైన నీ

బూనును, మేఘుడంబుధికిఁ బోయిజలంబులదెచ్చియాయఁడే
వాన సమస్తజీవులకు నాంభిత మింపెనలార భాస్కరా. 55

టీ. భాస్కరా. దానము = ధర్మమును, చేయఁ = ఒనర్చుటకు,
కోరినవదాన్యునకుఁ = ఇష్టపడు లేగకొనికి - దాతకు, ఈయఁ + కఁ
= ఒసఁగుటకు, శక్తి = సమర్థత, లేనిచోఁ + ఐనఁ = లేకున్నను, పరో
పకారమునకుఁ = ఆశ్రయము మేలుసేయుటకు, ఒక నిక్కునఁ = ఇంకొ
కతావున, తెచ్చి + ఐనఁ = తీసికొనివచ్చియైనను, ఈఁ = ఒసఁగుటకు,
ఇచ్చుటకు, పూనును = వహించును - యత్నము చేయును, ఎట్టులనఁగా
మేఘుఁడు = ఘనుఁడు-మబ్బు. అంబుధికిఁ = కడలియొద్దకు - సముద్రము
కడకు, పోయి = చని - వెళ్ళి, జలంబులఁ = ఉదకములను - నీటిని,
తెచ్చి = తీసికొనివచ్చి, సమస్తజీవులకుఁ = అన్ని జంతువులకు, వాంఛ
ితము = కోరిక, ఇంపెనలు + ఆరఁ = నిండునట్లు - ఫలించు రీతిగా,
వానఁ = వర్షమును, ఈయఁడు + ఏ = ఒసఁగఁడా - అనఁగాఁ గురిపించు
చుండుననుట.

తా. మబ్బు తన యొద్ద జలములు లేని సమయమందు సముద్రుని
కడకేగి యుదకముం దెచ్చి సకలప్రాణికోటియు నానందించునట్లు వర్షిం
చుచున్నట్లే దానమందాశయున్న త్యాగియుఁ దనకడ ద్రవ్యములేని సమ
యమున నింకొకనియొద్ద బదులు తెచ్చియేని నొసంగుచుండును.

ఉ. దానముచేయ నేరనియధార్మికు సంపదయుండియుండియుఁ
దానపలాయనంబగుటఁ తిథ్యము, బూరుగుమ్రానుగాచినఁ
దానిఫలంబు లూరకవృత్తిఁ ధావడిపోవవె యెండి గాలిచేఁ
గానలలోన నేమిటికేఁ గాకయభోజ్యములేట భాస్కరా. 56

టీ. భాస్కరా, దానము = ఈవి - దాతృత్వము, చేయ నేరని
అధార్మికుసంపద = చేయుట కిష్టపడని ధర్మహీనుని యొక్కవిశ్వర్యము,
ఉండియుండినఁ = ఉండియుండినను, తాను + ఎ = తనంతటఁ దానె,

పలాయనంబు + అగుట = పారిపోవుట, తథ్యము = సత్యము, నిశ్చయము,
ఎట్లనఁగా:—బూరుగుమ్మారు = కాల్యలివృక్షము, కాచినక = ఫలించి
నను - పండినను, దాని ఫలంబు = ఆ బూరుగుచెట్టు పండ్లు, అభోజ్యములు
= భుజింపదగనివి-తినగూడనివి, అగుటక = అయియుండుటచే, ఊరక,
మిన్నక, వృధా = వ్యర్థముగా, ఎండి = శుష్కించి - ఎండచే నెండిపోయి,
గాలిచేక = వాయువువలన - గాడ్చువలన, కానలలోనక = అరణ్యము
లందు - అడవులలో, ఏమిటికిఁగాక = ఎందుకు, బనికిరాక, పడిపో
వపు + ఎ = పడిపోవుచుండలేదా - పడుచున్నవనుట.

తా. బూరుగుచెట్టు పండినను. దాని పండ్లుతినుట కవ్వరికిని పనికి.
రాక శుష్కించి వాయునశమున నెగురఁగొట్టఁబడి వనములయందువృధా
గాఁ బడిపోవుచున్నట్లే ధర్మబుద్ధి లేనివానికి విశ్వర్యములున్నను నవియు
న్నట్లే యుండి పరుల కేరికి నుపయోగము పడకపోవుచుండును.

చ. నడవక చిక్కిలేమి యగు ♦ నాఁడు నిజోదర పోషణార్థమై
యడిగిభుజించుటలేనరుల ♦ కారయవ్యంగ్యముకాదుపాండవుల్
గదుబలశాలులేవురు న ♦ ఖండవిభూతిఁ దొలంగిభైక్షముల్
గుడువరెయేకచక్రపురఁ ♦ గుంతియుఁదారొకచోటభాస్కరా.

టీ. భాస్కరా, నడవక = జరుగుచుండులేక, లేమియునునాఁడు =
దారిద్ర్యము వచ్చునపుడు - పేదఱికము సంభవించుతఱి, నిజ + ఉదరసో
షణ + అర్థమై = తన కడుపు నిండించు కొనుటకు, అడిగి - కోరి-యా
చించి, భుజించుటల్ = భక్షించుటలు-తినుటలు, రాయన్ = విచారింపగా,
అలోచింపఁగా, నరులకుక = మనుష్యులకు, వ్యంగ్యము = నిండింపఁదగినది,
కాదు, - ఎట్లనఁగా:—కడుక = మిగుల, బలశాలులు = బల్లిదులు—
బలవంతులు, ఏవురు = అయిదుగురు, పాండవుల్ = పాండురాజు కుమా
రులు—ధర్మరాజులు = ధర్మరాజు, భీముఁడు, ఆర్జునుఁడు, నకులుఁడు
సహదేవుఁడు, అఖండవిభూతిక = ఎక్కువయగు నైశ్వర్యము నుండి,

తొలంగి = విడిపోయి, ఏకచక్రపురిక్ = ఏకచక్రమనుశామముగల పట్టణమంగు, తారును = తామును-పాండివులును, కుంతియుక్ = తల్లియైన కుంతిదేవియు, ఒకచోటక్ = ఒకస్థలమంగు, భైక్షముల్ = భిక్షాటనమువలనఁ బెచ్చుకొనిన యన్నములు, కుడువరు + ఎ = భక్షింపరా? - తినరా, అనఁగా చిచ్చుమెత్తుకొని తినిరనుట.

తా. పంచపాండివులును బలవంతులైయుండి సకల సంపదలను విడిచిపెట్టి తల్లియగు కుంతిదేవితోఁగూడ నేకచక్రపురమున ముష్టియెత్తుకొని జీవించుచున్నట్లే లోకములో మనుష్యుఁడు పేదటికము ననుభవించు సమయమునఁదన కడుపునిండించుకొనుటకు ఇతరుల గూచించుట తప్పు లానిది కాదు.

చ. నుడువులనేర్పు చాలని మనుష్యుఁ డెఱుంగక నప్పనాసినం
గడుఁగృహతోఁ జెలంగుదురు • కానియదల్పుగు తజ్జులెల్లఁద
ప్పడుగులు పెట్టుచున్నడచు • నప్పుడు బాలునిముద్దు సేయఁగాఁ
దొడగుదు రింతకాని వడ • ద్రోయుదురే యెవరైన
భాస్కరా.

58

టీ. భాస్కరా! నుడువులక్ = పలుకుల యంగు - మాటలలో, నేర్పు = చతురత, చాలనిమనుష్యుఁడు = లేనట్టిమనుష్యుడు, ఎఱుంగక = తెలియక, తప్పక్ + ఆడినక్ = తప్పుపలికినయెడల, తజ్జులు + ఎల్లక్ = విద్వాంసులందఱు - పండితులందఱు, కడుక్ = మిగుల, కృపతోక్ = కరుణతో-దయతో, చెలంగుదురు = ఒప్పుదురు-సంతోషింతురు, కాని, అదల్పురు = క్రోధముతోఁ గసరరు, - ఎట్లనఁగా, తప్పు + అడుగులు = తప్పుటడుగులు-అనఁగా తిన్నఁగా నడువ నేరని పసితనమునననుట, పెట్టుచుక్ = వేయుచు, నడుచునప్పుడు = నడుచు సమయమంగు, బాలునిక్ = పసివానిని-పిల్లవానిని, ముద్దుచేయక్ + కాక్ = ప్రేమించుటకు, తొడఁగుదురు = ప్రయత్నింతురు - మొదలు పెట్టెదరు, ఇంతె

కాని = అంతియే కాక, యెవరు + వినన్ = ఎట్టి చెడ్డ మనుష్యుడయినను.
 పడన్ = క్రిందఁ బడు నట్లుగా, త్రోయుదురు + ఎ = త్రోయుదురా -
 త్రోయరనట.

తా. ఎటువంటిదుర్మార్గులైనను, పిల్లవాఁడు తప్పుటడుగులతోనడుచునపుడు వానిని శ్రేమంజూచెదరుగాని క్రిందికి బడ్డదోయనట్లే విద్వాంసులుమాటాడ నేర్వనివారు. తప్పుమాట లాడినను వినిసంతోషింతురుగాని కోపపడి కసరుకొనరు.

ఉ. నేరిచి బుద్ధిమంతుఁడతి • నీతివివేకము దెల్పినం జెడం
 గారణమున్న వాని కది • కైకొనఁగూడదునిక్కమే దురా
 చారుఁడురావణాసురుఁ డసహ్యమునొందడె చేటు కాలముం
 జేరువయైననాఁడు నిరసించివిభీషణు బుద్ధి భాస్కరా. 59.

టీ. భాస్కరా! బుద్ధిమంతుఁడు = జ్ఞానముకలవాఁడు, నేరిచి = అలవరచుకొని-గ్రహించి, అతినీతివివేకము = ఎక్కువయగు నీతియొక్క వివేకమును, తెల్పినన్ = తెలియఁజేయఁగా, చెడన్ = పాడగుటకు, కారణమున్నవానికిన్ = హేతువుగలవానికి, అది = అనీతి, కైకొనన్ = తీసికొనుటకు-గ్రహించుటకు, కూడదు = ఇష్టముండదు, నిక్కము + ఎ = నిజమే, దురాచారుఁడు = చెడ్డవర్తనగలవాఁడు, రావణాసురుఁడు చేటుకాలము = చెడుకాలము, చేరువ + వినవాఁడు = ఇగ్గరిలినతఱి, సమీపించినపుడు, విభీషణుఁడు చెప్పిననీతిని, నిరసించి = నిందించి-తిరస్కరించి, అసహ్యము పొందఁడు + ఎ = తోతను జేందఁడా! అనఁగా బొందెననుట.

తా. దుష్టుఁడగు రావణాసురుఁడు తనకుఁ జేటుకాలముసమీపించుటచేత సోదగుఁడగు విభీషణుఁడు పలికిన నీతివాక్యములఁ దిరస్కరించినట్లే లోకమున మనుష్యుఁడు తనకుఁ జెడుకాలము తటస్థించు సమయమునబుద్ధిమంతుఁడు పలికిన యిష్టవాక్యముల నాలకింప సమ్మతించఁడు.

చ. నొగిలిన వేళ నెంతటిఘనమునుదన్నొక రొక్క నేర్పుతో
నగవడి ప్రోదిసేయక త • నంతట బల్మికిరాడు నిక్కమే
జగమున నగ్నియైన గడు సన్నగిలంబడి యున్న నింధనం
బెగయగఁ ద్రోచి యూదక మ • తెట్లు రవుల్కొన నేర్పు
భాస్కరా.

60

టీ. భాస్కరా! నొగిలినవేళ = చారిద్ర్యము సంభవించియున్నప్పుడు, ఎంతటిఘనమును = ఎంతటి గొప్పవాడయినను, తన్నుకొ = తన్ను, ఒకరు = ఇంకొకరు, ఒక్క నేర్పుతో = ఒకయుపాయముతో, అగపడి = కాన్పించి, ప్రోదిచేయక = రక్షింపకుండ, తనంతట = తనకుదాను, బల్మికిరాడు = బలియడు-బలమును నహింపలేడు, నిక్కము + ఏ = సత్యమే—నిజమే, ఎట్లవఁగా:—జగమునకొ = పుడమియందు, భూమిలో, అగ్నియైనకొ = అగ్నిహోత్రుడయినను-అనఁగా దేజముతో నిండిన అగ్నియైనను అనుట, కడుకొ = మిగుల సన్నగిలంబడియున్నకొ = శుష్కించియున్న వేళయందు, కృశించి యున్నప్పుడు, ఇంధనంబుకొ = పుల్లను, కట్టెను, ఎగయగకొ + త్రోచి = ఎగసన ద్రోచి, ఊదక = గాలిని బారింపకున్న యెడల, మఱి ఎట్లు = ఇంక నేరీతిని, రవుల్కొనకొనేర్పుకొ = మండనేర్పును.

తా. దేజముతో నిండిన అగ్నియైనను కృశించియున్నప్పుడు పొయిలోని కట్టెలను చక్కఁగా నెగసనద్రోసి నేర్పుతో నూడినగాని మరల రాజి మండనట్లయొక గొప్పవానికి వేదకోకమువచ్చినప్పుడు ఇంకొకఁడు వానిం బ్రయమునఁ జేరదీసి రక్షించివఁగాని మరల బలమును జెందనేరడు. ఉ. పంశితులై ననారు దిగు • వం దగనుండగఁ నల్పుడొక్కఁడు ద్దండఁ బీఠ మెక్కన బు • ధప్రకరంబుల కేమియెగ్గుకొ గొండా కకోతి చెట్టుకొన • కొమ్మలనుండగఁ గ్రిందగండభేరుండమదేభసింహానిగు • రంబములుండవె ? చేరిభాస్కరా.

టీ. భాస్కరా! పండితులు = విద్వాంసులు, వినవారు = అయిన మనుష్యులు, దిగువన్ = నేలపై-క్రిందుగా, ఉండగన్ = నివసించి యుండగా, అల్పుడు = హీనుడు—కొద్దివాడు, ఒక్కడు, ఉద్దండతన్ = దుర్మార్గస్వభావముచే, పీఠము + ఎక్కిన = ఆసనమునగూర్చుండిన యెడల—పీఠముపై నెక్కినయెడల, బుధప్రకరంబులకున్ = విద్వాంసుల సముదాయమునకు, ఏమి ఎద్దున్ = ఏమిచెడును సంభవించును? - ఏమియుఁ గీడు కలుగదనుట, ఎట్లనఁగా:—కొండొకకోఁటి = ఒకానొక వానరము, చెట్టు కొమ్మలన్ = తరుకాఖలయందు, ఉండగన్ = నివసించియుండగా, క్రిందన్ = చెట్టు దిగువభాగమున, గండభేరుండ = గండభేరుండమను పక్షులయొక్కయు, మద + ఇభ = మదించినయేనుగులయొక్కయు, నికురంబములు = గుంపులు, చేరి = కూడుకొని, ఉండవు + ఏ = ఉండవా? (ఉండుననుట)

తా. వృక్షముక్రిందిభాగమున గండభేరుండపక్షులు మాన్నగుజంతువులుండగా నాచెట్టుకొమ్మల చివరయందొక వానరమున్నను నాజంతువునకు లోపమిసుమంతయు లేనట్లే విద్వాంసులు నేలమీఁద గూర్చుండిన తఱి నల్పుడొకఁడు పీఠముపైఁ గూర్చుండినను తానివలన నా విద్వాంసుల కంతమాత్రమును కొఱతె వాటిల్లదు.

ఉ. పట్టుగసక్కుచున్ మదముఁ బట్టిమహాత్ములఁదూలన్ఱాడినంబట్టిన కార్యముల్ చెడును • బ్రాణముపోవు నిరర్థదోషముల్ పుట్టు, మిహేశుఁగాదసి కు • బుద్ధిని నర్చినయజ్ఞతిత్రముల్ ముట్టకపోయిదక్షునికి • మోసమువచ్చెగదయ్య భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా, మదముఁబట్టి = క్రొవ్వుచేత - గరువముచేత, పట్టుగన్ = పట్టుదలతో, నిక్కుచున్ = గర్వించుచు, మహాత్ములన్ = ఘనులను, తూలవాడిన = నొచ్చునట్లు పలికినయెడల, పట్టినకార్యముల్ = తాను ప్రారంభించిన పనులు, చెడును = పాడుగును - నాశనమగును, బ్రాణముల్ = ఆనువులు-జీవములు, పోవును, నిరర్థదోషముల్ = కార

ఁములేని పాపములు, పుట్టుక = కలుగును - సంభవించును, ఎట్లనఁగా:-
మహేశుక = శివుని, కాదని = తిరస్కరించి, కుబుద్ధి = చెడ్డబుద్ధి
చేత - కుత్సితమయిన బుద్ధిచే, ఒనర్చిన యజ్ఞతంత్రములో = చేసిన యాగ
కార్యములు, ముట్టక = సానుకూలముగాక - నెఱవేఱక, పోయి = నశిం
చి - చెడి దక్షునికికొ = దక్షప్రజాపతికి, మోసము = కీడు, వచ్చెకొకద
+ అయ్య = కలిగెనుకదా! కలిగిననుట.

తా. ఈశ్వరునిపైఁ గోపమున నాతనిం బిలువక దక్షప్రజాపతి
యజ్ఞదీక్షఁ బూనెను గాని యాకార్యము సానుకూలము గాకపోవుటయే
గాక యా దక్షుని ప్రాణములకుఁగూడ మోసము వచ్చినట్లే గుర్మార్గుడు
మత్తతచే భూమియు నాకాశము నెఱుంగక గర్వించి యుత్తములం దిత
స్కరించి తానొకపని నొనర్ప యత్నించినయెడల నప్పని చెడుటయేగాక
ప్రాణహాని సంభవించును. పెద్దపాపము గూడ సంభవించును.

62. దక్షుఁడు = నవబ్రహ్మలలో నొక్కఁడు. కొందఁ టీతఁడు
బ్రహ్మయొక్క యంగుష్ఠమునుండి పుట్టినవాఁడందురు. కొందఱు బ్రహ్మ
మానసపుత్రుఁడందురు. ఇతని భార్య ప్రమాతి. విష్ణుపురాణములో దక్ష
ప్రజాపతి కిరువది నలుగురు పుత్రులున్నట్లు చెప్పఁబడియున్నది. వారిలో
శ్రద్ధ, లక్ష్మీ, ధృతి, తుష్టి, మేధ, క్రియ, బుద్ధి, లజ్జ, వపువు, కాంతి,
సిద్ధి, కీర్తి, ఈ పదుమువ్వురు ధర్మని భార్యలు. అనఁగా ధర్మద్వారము
లని యెఱుంగవలయును. వీరియందు ధర్మపునకుఁ బుట్టినపుత్రులు క్రమ
ముగా, కాముఁడు, దర్పఁడు, నియముఁడు, సంతోషుఁడు, లోభుఁడు,
శ్రుతుఁడు, దండుఁడు, బోధుఁడు, వినయుఁడు, వ్యవసాయుఁడు, తేమ
డు, నుఖుఁడు, యశుఁడు. తొల్లిదక్షుఁడు ఈశ్వరుండు బ్రహ్మసభలో
తన్నుంగాంచి గౌరవింపలేదను త్రోధమునఁ దాను యజ్ఞము చేసినపుడు
రుద్రునికి హవిర్భాగ మియనంగున నాయవమానమున కోర్వకవీరభద్రుని
సీరించి యతనిచే దక్షుని బరిమార్చి యాగము పాడుచేసెను.

చ. పరహితమైన కార్యమతి • భారముతోడిదియైనఁబూనునట్లు
 రుషుఁడులోకము ల్పొగడఁ, • బూర్వమునందొకతొలవ్వుమన్
 గురియఁగఁజొచ్చినన్ గదిసి • గొబ్బిన గోజనరక్షణార్థమై
 గిరినొక కేలనెత్తెనట • కృష్ణుఁడు ఛత్రముభాతి భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా ! పరహితము = ఇతరులకు మేలుచేయనట్టిది, ఐన
 కార్యము = అయినపని, అతిభారముతోడిది + ఐనన్ = మిక్కిలి బరువు
 తోఁ గూడినదై నను, లోకము = జగత్తునందలి మనుజులు, పొగడన్ =
 స్తోత్రము చేయునట్లుగా, పూనున్ = ఆ పనిని చేయఁ బ్రయత్నించును -
 ఎట్లులనఁగా: - పూర్వమునందున్ = మునుపటికాలమున - ద్వాపరయుగ
 మున, (ఇంద్రుఁడు అని తెచ్చి పెట్టుకొనవలెను.) ఒక రాలవర్షమున్ =
 ఒక తాళవానను-శిలావృష్టిని, కురియఁగఁ జొచ్చినన్ = వర్షించుచుం
 డఁగాఁ. కృష్ణుఁడు = శ్రీకృష్ణమూర్తి. గొబ్బినన్ = శ్రీఘముగా - వేగ
 ముగా, గదిసి = దగ్గరిల్లి - సమీపించి, గో = గోవులను, జన = గోపాలక
 జనమును, రక్షించునిమిత్తము, గిరిన్ = మందరమును శిరుగల కొండను,
 ఛత్రముభాతిన్ = గొడుగురీతి, ఒక కేలన్ = ఒకహస్తముతో - ఒక
 చేతితో, ఎత్తెనట = మీఁదికత్తిపట్టుకొనెనట.

తా. ఇంద్రుఁడు శ్రీకృష్ణునిమీఁద క్రోధముచేత నతనిని, అతనియా
 వులను గోపాలులను బాధించు తలంపున శిలావర్షమును కురియించు చుం
 డఁగా, వారిం గాపాడుకొను మిక్కిలికష్టమయినపనియైననునొకపర్వత

63. పూర్వకాలమున గొల్లలు ఇంద్రయాగమును నుత్సవమునుజేయు
 చుండ దానిని కృష్ణుఁడు మాన్పించెనని యింద్రునకుఁ గోపమువచ్చి శిలా
 వర్షమున వారిని గోవులను బాధించుచుండఁగా దానికి భీతినొందకయొక
 పర్వతమును గొడుగుగాఁ బట్టి యాకష్టమును దొలఁగించెను అట్టి కృష్ణుఁ
 డొనర్చిన యద్భుతకార్యమునకు వాసవుండు వెరచి యాతని దయను సం
 పాదించుకొనెను.

మును ఛత్రముగా బట్టికొనినట్లే మహనీయుఁడు మిక్కిలి కష్టమగుపని యైనను ఇతరుల మేలుకొఱకు లోకము పొగడునట్లు చేయుచుండును.

ఉ. పలుచనిహీన మానవుఁడు • పాటి దలంపక నిష్ఠురోక్తులం బలుకుచు నుండుఁగాని • మతి భాసురుడైన గుణప్రపూర్ణుఁ డ, పలుకుల బల్కుఁబోవఁడుని • బద్ధిగ; నెట్లన వెల్లికుం డ నాఁ, దొలఁకుచునుండుఁగాని మఱి • తొల్కున సిండు ఘటంబు భాస్కరా.

64

టీ. భాస్కరా! పలుచని హీనమానవుడు = మిక్కిలి తేలిక మను ఘ్యుఁడు-అల్పుడు, పాటి = ధర్మము-న్యాయమును, తలంపక = ఆలోచింపక-విచారింపక, నిష్ఠుర + ఉక్తులకుఁ = పరుషమగు మాటలను-కఠినములగు పలుకులను, పలుకుచుండుఁగాని = అనుచుండునుగాని-చెప్పుచుండునుగాని, మతిభాసురుడు = బుద్ధిచే నొప్పువాఁడు, వినుగుణప్రపూర్ణుఁడు = అయినట్టి మంచి గుణములచే నిండినవాఁడు, ఆ + పలుకులకుఁ = అట్టి మాటలను, నిబద్ధిగఁ = సత్యముగా నిజముగా, పలుకఁ + పోవఁడు = సంభాషింపబోడు, ఎట్లు + అనఁ = ఏ విధమున అనగా, వెల్లికుండ = (నీరు) తక్కువగానున్న కడవ, తాన్ = తాను, అనఁగాఁ గుండయనుట, తొలఁకుచుండుఁగాని = కడవనుండి నొందికి - పొరలిపోవుచు నుండునుగాని-తూలిపోవుచుండునుగాని, నిండుఘటంబు = ఉదకముచే నిండియున్న కొడవ, తొల్కును + ఎ = కదలునా? - కదలి నీరు తూలి పడదనుట.

తా. జలము నిండుగాలేని కుండలోని నీరు తొణకును గాని జలముచేఁ బూర్ణముగ నిండియున్నకడవతోని జలముతొణకనట్లే నీచుఁడయినవాఁడు ప్రేలుచుండునుగాని, గుణవంతుఁడు అధికముగామాటలాడఁడు.

చ. పలుమఱు సజ్జనుండు • ప్రియ భాషలెవల్కుఁగఱోర వాక్యముల్, పలుకఁ డొకానొకప్పు డవి • పల్కిన గీడునుగాదు;

రీ. పల్కు = మాట, గింజలోని పలుకు అని యర్థములు.

నిక్కమే, చలువకువచ్చి మేఘుడొక • జాడనుగా వడగం
డ్లరాల్చినన్, శిలలగునోటు వేగిరమే • శీతలనీరము గాక
భాస్కరా. 65

టి. భాస్కరా! సజ్జనుడు = యోగ్యుడు-సత్పురుషుడు, పలు
మలు = అనేక పర్యాయములు-తఱచు, ప్రియభాషలు + ఎ = ఇష్టమ
యినమాటలే-మంచిపలుకులే, పల్కు = ఆడుచుండును;-వచించు చుం
డును, కఠోరవాక్యముల్ = కఠినపుబలుకులు-చెడ్డమాటలు, పలుకఁడు =
వచింపఁడు, మాటలాడఁడు, ఒకానొకప్పుడు = ఒకానొక వేళ యందు,
అవి = ఆ చెడుమాటలను, పల్కినన్ = వచించినప్పటికిని, కీడునుకాదు
= చెడుగునుకాదు, నిక్కము + ఎ = నిజమే-సత్యమే, ఎట్లనఁగా:-చలు
వకున్ = చల్లదనమును బుట్టించుటకు, వచ్చి = ఏలెంచి-ఆవరించు
నుట, మేఘుడు = ఘనుడు-మబ్బు, తాన్ = తాను-ఆ మబ్బునుట, వడ
గండ్లన్ = కరకలను, రాల్చినన్ = వర్షించినను-కురిపించినను, వేగిరము
+ ఎ = శీఘ్రముగానే-త్వరగానే, శీతలనీరముగాక = చల్లని జలముగాకుండ,
శిలలగునోటు = తాళ్యగునా-కావనుట.

తా. మబ్బు నీటిబిందువులను కురిపించుచు! ఒకా నొక సమయమున
వడగండ్లను కురిసినను అవి రాళ్ళంబోలే కఠినముగా నుండక కరఁగి నీరగు
నట్లే సత్పురుషుండు సర్వకౌలముల యందును మంచి పలుకులనే పల్కు
చు నొకానొక సమయమునఁ బరుషవాక్యములు పలికినను ఆ మాటలు
చెడుగుజేయక శుభములుగనే పరిణమించును.

ఉ. పాపపుద్రోవవాని కొక • పట్టున మేచు వికాస మొందినన్
లోపల దుర్గుణంబె ప్రబ • లుంగదనమ్మఁగఁగూడ దాతనిన్
భాషట కాయకున్ నునుపు • పైపయిఁ గల్గినఁ గల్లుగాకనే
రూపున దానిలోఁగల విరుద్ధపు • చేదునశించు భాస్కరా. 66

టీ. భాస్కరా ! పాపపుఁ ద్రోవవానికిఁ = దుర్మార్గులకు, ఒకపట్టునఁ = ఒకప్పుడు, మేను = శరీరము-ఒడలు, వికాసము = ప్రకాశమును (కొంతి) ఒంగినఁ = వహించినను, లోపలఁ = చిత్తమునందు-హృదయమున దుర్గుణంబు + ఎ = పాదుగుణమే, ప్రబలంగద = పెరుగునుకదా ! -వృద్ధియగునుగదా, అతనిఁ = ఆ దుర్మార్గుని, నమ్మఁగఁ కూడదు = నమ్మరాదు, పాపటకాయకుఁ = వృకధూమకు, పై పయిఁ = మీద మీద, నునుపు = స్నిగ్ధత-నున్నదనము, కల్గినఁ = ఉన్నచో, కల్లుఁ + కాక = ఉండునుగాని దానిలోఁ = ఆపాపటకాయయందు, కల = ఉన్నట్టి విరుద్ధపు = వికటమైన-ఆసహ్యమైనయనుట, చేఁదు = విషము-తిక్తత, ఏ రూపునఁ = ఏతెఱఁగున. నశించుఁ = హరించును? -పోవును? పోదనుట.

తా. పాపటకాయ మీఁదిభాగము నునుపుగానుండినను. ఆకాయలో నుండిన చేఁదుపోవట్లే దుర్మార్గునకు ఒకప్పుడు సౌందర్యముకలిగియున్నను హృదయమునఁగల చెడ్డిగుణము పోచు గావున నట్టివానిని నమ్మఁదగదు. ఉ. పూనినభాగ్యరేఖ చెడిపోయినపిమ్మట నెట్టిమానవుండైన ను వానినెవ్వరుఁ బ్రీయంబునఁబల్కరుపిల్వరెచ్చటం, దానిదియెట్లుకోలునినఁ దథ్యముపుష్పము వాడి వాసనా, హీనతనొందియున్నయెడఁ నెవ్వరుముట్టుదురయ్య? భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా ! పూనినభాగ్యరేఖ = మున్ను తన్ను వహించినయ పృష్ఠపుగీత, చెడిపోయినపిమ్మటఁ = పాడైనవెనుక, ఎట్టిమానవుండు + యనను = ఎంతటిగొప్పమనుష్యుడయినను, ఎచ్చటఁ = ఏతావునందైనను-ఎచ్చోటనైనను, వానిని = ఆ భాగ్యహీనుని, ఎవ్వరుఁ = ఏమనుష్యులును, ప్రీయంబునఁ = ఇష్టముచేత - కూరిమిచే, పల్కరు = మాటలాడరు, పిల్వరు = చేరరు - రమ్మనరు, తథ్యము = నిజము, తాఁ = అది - అయ్యది, ఎట్లు + ఒకో + అనినఁ = ఏరీతిననిన, పుష్పము = ను

మను-పూవు, వాడి = వడలిపోయి-ఎండి, వాసనాహీనతకా = మంచి.
పరిమళము లేకుండుటను, ఒంది = చెంది-వహించి, ఉన్న + ఎడకా =
ఉండిన వేళయందు, ఎవ్వరుకా = ఏమానవులయినను, ముట్టుదురు + అయ్య =
స్పృశింతురా? - అంటుదురా, అనగా తాకరనుట.

తా. పూవువడలి పరిమళహీనమైన సమయమున, దాని నెవ్వరును
ముట్టినట్లే యైశ్వర్యరేఖ పాడుపడిన మనుజులెంత గొప్పవారైననుదగ్గ
అటు చిల్వకపోవుటయేగాక పలుకనైనఁ బలుకరు.

ఉ. పూరితసద్గుణంబుగలఁ పుణ్యున కించుక నూప సంపదల్
దూరములైనవానియెడఁ దొడ్డగఁజూతురు బుద్ధిమంతులె
ట్లారయ గొగ్గులైన మఱిఁ యందుల మాధురిఁజూచి కాదె.
ఖడ్జురఫలంబులం బ్రियముఁ చొప్పడ లోకులు గొంట
భాస్కరా !

టీ. భాస్కరా ! పూరితసద్గుణంబు = పూర్ణమయినయోగ్యగుణము,
కలపుణ్యనకుకా = ఉన్నట్టిపుణ్యవంతునకు, ఇంచుక = స్వల్పము-కొంచెము.
నూపసంపదల్ = అందముయొక్క కలుములు, దూరములు + వినకా ఉండక
పోయినను = లేకున్నను, వానియెడకా = అట్టివానివిషయమై, బుద్ధిమం
తులు = జ్ఞానముకలవారు, దొడ్డగకా = ఘనముగా - గౌరవముగా, చూ
తురు = కొంచెదరు-గనుగొందుదు, ఎట్లు = ఏరీతిననఁగా, అరయకా = విచా
రింపఁగా, లోకులు = ప్రజలు-జనులు, గొగ్గులైనకా = ముడతలు గలిగి
యున్నను, ఖడ్జురఫలంబులకా = శేరీడుపండ్లను, బ్రियముచొప్పడకా =
హితమగునట్లు-ఇష్టమగునట్లుగా, కొంట = వెలకు దీసికొనుట, మఱి =
ఇంతియకాక-ఇంకను, అందుల = అపండ్లయందున్న, మాధురికా = మధు
రిమను, (త్రయ్యదనమును) చూచినకాదె = కొంచెయేకదా-అనఁగా రుచి
కనుగొనియేకదాయనుట.

తా. ఖడ్గారపుపండ్లు పయికి గొగ్గిగొగ్గి గానున్ననువానియందుఁగల
మాధుర్యమును జూచి యెల్లవారును నిష్ప్రమునోఁ గొనునట్లేరుంచిగుణవంతు
నకు సౌందర్యము లేకుండినను వానిని జ్ఞానులు ఘనునిగా నెంచిపూజింతురు.
ఉ. ప్రల్లదనంబుచే నెఱుక • పాటొకయింతయులేక ఎచ్చట
బల్లిదుఁడైన సల్పిభు న • బద్ధము లాడినద్రుంగిపోదు; రె
టల సభాస్థలింగుమతు • లై శిశుపాలుఁడు దంతవక్త్రుఁడు
గల్లుగృష్ణునింబలిక • కాదె హతంబగుటెల్లభాస్కరా! 69

టీ. భాస్కరా ! ప్రల్లదనంబుచేక = వదగుబోతుఁడనముచేత, ఎఱు
కపాటు = తెలివి కలిగియుండుట, ఇంచుకలేక = లేశముయినను లేక-కొం
దెమును లేక, ఎచ్చట = ఎందైనను, బల్లిగుఁడు = బలము కలవాఁడు-
కార్యవంతుఁడు, ఐనసత్ప్రభునిక = అయినట్టి మంచి యేలికను గూర్చి,
అబద్ధములాడినక = లేని పోనివిచెప్పినచో-కల్లులు పలికినయెడల, త్రుంగి
పోదురు = నాశనము జెందుదురు. ఎట్లు = ఏరీతిననగా, శిశుపాలుఁడు,
దంత వక్త్రుఁడును, హతంబగుటెల్లక = నాశనమగుట యంతయు, అల్ల

69. శిశుపాలుఁడు, దంతవక్త్రుఁడు = చేదిదేశాధీశ్వరుండగు శిశు
పాలుఁడు తన సోదరుండగు దంతవక్త్రుఁడును మిక్కిలి దుర్మార్గ కార్యము
చొనర్చుచుండిరి. వీండ్రిఱువురును సనకసనందనాది మహర్షులచే కాపముం
గాంచిన శ్రీకృష్ణద్వారపాలురగు జయ విజయులు. ఈ శిశుపాల దంతవ
క్త్రులు శ్రీకృష్ణునియందు బద్ధతైరముకలవారు. భర్మరాజు నేయుచున్న
రాజసూయయాగమున సభలోఁ గృష్ణుని పురుషోత్తమునిగా నిర్ణయించి
యాతనిం బూజించి యగ్రతాంబూలము కృష్ణునకిచ్చుటంజూచి సహింపక
పలు విధముల నిందించుటచే శిశుపాలుని శ్రీకృష్ణుడు తన చక్రధార
కాహరముగా నొనర్చెను. పదంపడి దంతవక్త్రుఁడు అన్నను జంపినందున
శ్రీకృష్ణునకుఁ జెడ్డనేయవాఁడై సంపరించుచుండఁ గొంతకాలమునకు
దంతవక్త్రునిం గూడ మృందజేసెను.

సభాస్థలిక్ = పూర్వపుధర్మరాజా రాజనూయయాగమునందలి సభామంట
పమున, కృష్ణునిక్ = శ్రీకృష్ణమూర్తిని గూర్చి, కల్లుపల్కికొదె = నిందిం
చుటవలన నేకదా !

తా. ధర్మరాజాచరించు రాజనూయ సందర్భమున సమావేశమయిన
సభ్యుల నడుమ శిశుపాల దంతవక్త్రులు మంచి చెడ్డల నాలోచించుకొనక
శ్రీకృష్ణమూర్తిని నిందించి యాపురుషోత్తమునిచే చ్యుతి నొందినట్లే తెలివిహీ
నుడైన మనుష్యుడు మహాబలవంతుడగు ప్రభువుందూలనాడిన చావక
మానడు.

ఉ. ప్రేమనుగూర్చి యల్పునకుఁ ♦ బెద్దతనంబును దొడ్డవానికిం
దా మతితుచ్చపుంబని నె ♦ దంపరికింపక యీయరాదుగా;
వామకరంబుతోడఁగుడు ♦ వం గుడిచేత నపాన మార్గముం
దోమఁగవచ్చునే మిగులఁ ♦ దోచనిచేతలుగాక భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా, ప్రేమను గూర్చి = దయనుజూచి, అల్పునకు =
హీనునకు, నిచునకు, బెద్దతనంబును = అధికారమును, గొప్ప యుద్యోగ
మును, దొడ్డవానికి = మంచివానికి-యోగ్యునకు, తాము = ఏలికలైన
వెరు-ప్రభువులు, తుచ్చపుంబని = నీచకార్యమును-కొద్ది యుద్యోగమును,
ఎదక్ = హృదయమంగు-ఎడఁదయందు, పరికింపక = ఆలోచింపక, ఈయ
రాదుగా = ఒసఁగఁగూడదు కదా ! ఎట్టులనఁగా— ఇవి, మిగులక్ =
మిక్కిలి, తోచనిచేతలు గాక = మంచి చెడ్డల నాలోచింపక చేయు
పనులు గాక, వామకరంబుతోడక్ = ఎడమచేతితో, కుదువక్ = భక్షిం
చుటయు-తినుటయు, కుడిచేతక్ = దక్షిణకరంబున-కుడిచేతితో, అపాన
మార్గముక్ = గుదస్థానమును-మలమును విడిచెడి చోటును, తోమగక్ =
కడుగుటయు, వచ్చునే = తగునా ? తగదు

తా. ప్రపంచమందు మనుష్యున కెడమచేతఁ దినుటయుఁ గుడిచేత
గుదప్రక్షాళనము గావించుకొనుటయుఁగూడనట్లే నృపాలురు, అల్పునకుఁ
బెద్ద యుద్యోగ మొసంగుటయు ఘనులకుఁ కొద్దిపాటి యుద్యోగము
తొసంగుటయుఁ దగదు.

చ. ఫలమతిసూక్ష్మమైననున్మృతపాలుఁడుమంచిగుణాఘ్యుడైనచో నెలమి వివేకులూని కి పేక్ష యొనర్చు; రదెట్లు చంద్రికా విలసనమైన దా మనుభవించి వింపఁజొరము లానఁజేరవే చలువగలట్టివాఁడగుటఁజూదురునెంతయుఁ గోరి భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా! నృపాలుడు = ప్రభువు-రాజు, మంచిగుణాఘ్యుఁడు = సద్గుణములచే నిండినవాఁడు, వినచోక్ = అయినయెడల, ఫలము = లాభము, అతిసూక్ష్మము = మిగుల దక్కువ, వినను = అయినప్పటికిని, వివేకులు = జ్ఞానముగలవారు, ఎలమిక్ = సంతోషముతో, అతనికిక్ = ఆ నృపునికొఱకు, అపేక్షఁబనర్తురు = ఇష్టపడుచుందురు-కోరుచుందురు, అది + ఎట్లు = అదియెట్లునఁగా, చంద్రికావిలసనము + వినక్ = వెన్నెల కాంతిమాత్రమేయైనను, చకోరము = చకోరపక్షుఁడు-వెన్నెలపులుగులు, చలువగల + అట్టివాఁడు = శీతలత్వమున నొప్పువాఁడు - చల్లనివాఁడు, అగుటక్ = అయిన హేతువుచేత, ఎంతయుక్ = చాల - మిగుల, చందురుక్ = శశిని-చంద్రుని, కోరి = అపేక్షించి తాము = ఆ చకోరములు, అనుభవింపక్ = ఆ వెన్నెలనే భక్షించుటకు, ఆనక్ = కోరికతో, చేరవే = ఆ చంద్రుని దగ్గఱకు వెళ్ళివా? - అన గా వెళ్ళుననుట.

తా. చకోరములు తమకుచందమామవలనఁ గాంతికన్న నెక్కుడు లాభము లేకన్నను చల్లనివాఁడగుటచే నాచంద్రోదయముం గోరుచుండు నట్లే ప్రభువు యోగ్యుడయిన యెడల నాతని వలన లాభ మెక్కుడు లేకున్నను మోదమున నాప్రభువునే కోరుచుందురు.

ఉ. బంధురసద్గుణాఘ్యుడొకఁ పట్టిన లంఘనోదయైన దుస్సంధిఁ దలంపఁడన్యలకుఁజాల హితం బొనరించుఁగాక శ్రీ గంధపుఁజెక్క రాగిలుచూఁ గాదె శరీరుల కుత్సవార్థమై గంధములాత్మఁబుట్టఁదఱు గంబడియందుటలెల్ల భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా! బంధుర = ఒప్పుచుండెడి, సద్గుణ = యోగ్యగుణము

లకు, ఆధ్యక్షుడు = అధికారియైనవాడు-అనగా మంచిగుణములన్నియుఁ
గల వాడనుట. ఒకపట్టునకొక = ఒకానొక వేళ యందు, అంపటకొక =
చిక్కునకు, కష్టమునకు, ఒందియైనను = పడియైనను, అన్యలకు = పరులకు-
ఇతరులకు, హితంబుకొక = ఇష్టమును మంచిని, ఒనరించుకొక = చేయును;
కొని, గుస్సుధికొక = అనిష్టమును కీడును, తలంపడు = విచారింపడు-అనగా
జేయఁడనుట. ఎట్టులనఁగా:—శ్రీగంధపుచెక్క = మంచి గంధపుఁ
జెక్క, రాగిలుచుకొక = చక్కఁగా నొప్పుచు, గంధములు = నువాస
నలు-పరిమళములు, ఆత్మకొక = తనలో పుట్టకొక = కలుగునట్లు, తలుగం
బడి = తగ్గిపోయి యుండుట, ఎల్లశరీరులకుకొక = జీవము లన్నిటికిని - ఎల్ల
జంతువుల కనుట, ఉత్సవ + ఆర్థము = వేడ్కకొరకు, ఐకొదె = అయి
కదా-అవుననుట.

తా. మంచిగంధపుచెక్క తనయందుఁ బరిమళములు గలుగునట్లు
నొరించుచుఁ బ్రజలకు ఆనందముఁగలుగఁజేయునట్లుగుణవంతుడు తా నె
న్నిచిక్కులు సహించున్ననునితరులకుఁ గీడుసేయక మేలు నొనర్చుచుండును.

చ. బలముదొలంగుకాలమునఁ బ్రభావ సంపదలెంత ధన్యుడొక
నిలుపుకొనంగనోపఁడది • నిశ్చయ మర్జునుఁ డీశ్వరాదూలం
గెలిచిన వాడుబోయలకుఁ గీట్పడిచూచుచుఁ గృష్ణభార్యలం
బలుపురనీయఁజే నిలువఁ బట్టనమగ్ధుడొ గాక భాస్కరా. 75

73. బలరాముడును కృష్ణమూర్తియు నిర్యాణముంబొందినతరువాత
నర్జునుడొక వారి భార్యలను గాపాడుచుండఁగా నొకానొక దినమున
వ్యాధులు కృష్ణునియందు వైరము గలవారయి యాతని సతుల బలాత్క
రించి యెత్తుకొని పోవుచున్న సమయమందుఁ బాండవమధ్యముండగు నర్జు
నుండు, ఆ బోయవాండ్రితో యుద్ధముచేసి యొడిపోవ నా బోయలు
కృష్ణుని యిల్లాండ్రం బెక్కురను దీసికొనిపోయిరి దీనికంతకును గారణము
శ్రీకృష్ణుడొన్నతటి యీశ్వరుని జయించి పాశుపతాస్త్రములం జేకొనిన
యర్జునుడే. కృష్ణ బలము అనఁగా వైర బలము తగ్గుటచే బోయవాం
డ్రం గలువలేకపోయెను.

టీ. భాస్కరా. బలము = దైవబలము, తొలంగు కాలము
నక = నశించునప్పుడు, ఎంత ధన్యుడుక = ఎటువంటి సంపన్నుడునా,
ప్రాభవసంసదలు = ప్రభుత్వపు విశ్వర్యములు, నిలుపుకొనంగక = ఆపు
కొనుటకు, చాలడు = సమర్థుడుకాడు, అది = ఆ విషయము, నిశ్చ
యమే = సత్యమే-నిజమే, ఎట్లనగా:—ఈశ్వరాదులక = శివుడుము
న్నగువారిని, గెలిచినవాడు = జయించినవాడుగు, అర్జునుడు = పార్థుడు,
-పాండవమధ్యముడు, బోయలకుక = చెరిచువాండ్రకు, కీడ్పడి = వశమై
-లోబడి, చూచుచు = వీక్షించుచు-కొంచుచు, పలువురక = చాలమం
రిని, కృష్ణభార్యలక = శ్రీకృష్ణుని పెండ్లాములను, నిలువబట్టక =
అపియించుటకు - సమర్థుడుకాక = తగినవాడుకాక, ఈయడే =
(బోయలకు) ఇచ్చినవాడుకాడా!-ఇచ్చెననుట.

తా. ఈశ్వరాదులను గెలిచిన యర్జునుడు కృష్ణభార్యలఁగాపాడ
సమర్థుడు కానట్లే దైవబలములేకున్న సంతతివాడును దన గౌరవమును
నిలుపుకొన నేరడు.

చ. బలయుశుడై నవేళ నిజ • బంధుడ దోడ్పడగానియాళడై
బలము తొలంగెనేని నన • పాలిటిశత్రు; నడల్లుపూర్ణుడై
జ్వలనుడుకానఁగాల్చున సఖ్యముఁ జూపున వాయుదేవుఁడా
బలియుడుసూక్ష్మదీపమగు • పట్టననార్పదెగాలిభాస్కరా..

టీ. భాస్కరా. బలయుతుడు = శౌర్యముకలవాడు, వినప
శక = అయినసమయమందు, నిజబంధుడు = తనచుట్టము, తోడ్పడు
గాని = సాయమగునుగాని-సహాయముపడునుగాని, ఆలడే = ఆచుట్టమే-
ఆబంధువుడే, బలము = శక్తిని, తొలంగెనేని = వడలియున్నయెడల, తన
పాలిటిశత్రువు = తనకువిరోధయేయగును. అది + ఎట్లు = అదియేరీలిననఁగా
జ్వలనుడు = అగ్ని-అగ్నిదేవుడు, పూర్ణుడై = నిండినవాడై-అధిపుడై
యనుట, కానన్ = అరణ్యమును-అడవిని, కాల్యతఱక = దహించునట్లు

సమయమంగు - మండించునపుడు, వాయుదేవుడు = పవనుడు - గాలి-
సఖ్యము = మైత్రీ-స్నేహము, మాపును = కనపరచునుగాని, ఆబలియుడు =
ఆబలకాలియగు నగ్నిహోతుడు, సూక్ష్మదీపము = చిన్నదివ్వ-కొద్దిదీపము
అగుపట్టునక = అగువేళ-దీపము బలముతగ్గి మిణుకుమిణుకు మనునపు
డనుట, గాలి = వాయువు, ఆర్పగు + ఎ = పోగొట్టదా-ఆర్పననుట.

తా. ఎక్కువ బలముగలవాడై యగ్నిదేవుడు అరణ్యములను
గాల్చు సమయంబున వాయువాతనివృద్ధికి దోడ్పడుచు నాయగ్ని చిన్న
దీపమయి బలము తక్కువగా నున్నపుడు ఆవాయువే విరోధియై దాని
నార్చునట్లే ప్రపంచమున మనుజుడు బల్లిదుడైయున్న సమయమున
స్నేహితుడు దోడుపడుచు బలముతగ్గినతఱి నాస్నేహితుడే విరోధియై
నాశనము జేయుచుండును.

ఉ. బల్లిదుడైన సత్ప్రభువు • పాయకయుండినఁగాని రచ్చలోఁ
జిల్లరవారు నూలుగురు • నేరినఁ దేజము గల్గదెయ్యెడన్
జిల్లనిచందురుం డెడసి • సన్నపుజుక్కలు కోటియున్నరం
జిల్లునె వెన్నెలల్ జగము • చీకటులన్నియుఁ బాయభాస్కరా.

టి. భాస్కరా. బల్లిదుడు = బలముకలవాడు, ఐనసత్ + ప్ర
భువు = అయినట్టి యోగ్యుడయిన వృషాడు, రచ్చలో = సభలో,
పాయక = వదలక. ఉండినఁగాని = ఉండిననేగాని చిల్లరవారు = అల్పులు-
కొద్దివారు, నూలుగురు = నూలుమంది, చేరినక = కలిసినప్పటికిని, ఎయ్యె
డక = ఎందును, తేజము = ప్రకాశము-కాంతి, కలుగదు = సమకూరదు-
లభింపదు, ఎట్లనగా:—చల్లని చంద్రుడు = శైత్యము నొసంగెడు శశి,
ఎడసి = లేకుండ, సన్నపుజుక్కలు = అల్పకాంతిగల నక్షత్రములు, కోటి =
కోటిసంఖ్య, ఉన్నక = ఉండినను, వెన్నెలల్ = చంద్రులు, జగము చీక
టులు అన్నియు = ప్రపంచమునందలియంధకారములన్నియు, పాయక =
తొలగునట్లు-పోవునట్లు, రంజిల్లును + ఎ = వెలుగునా - వెలుంగవనుట.

తా. చంద్రోదయసమయమున మంచివన్నెలలు పుట్టునుగాని నక్షత్రము లెన్నియుండినను ప్రపంచమునందలి చీకట్లు పోవునట్టి చంద్రుని వ్యాపింపనట్లే మంచి రాజేంద్రుడొక్కఁడు యుండిన సభ ప్రకాశించునట్లు సాధారణజను లెందఱున్నను గాంతివంతముగాదు.

చ. భుజబలశౌర్యవంతులగు • పుత్రులగాంచిన నారికేయ్యుడన్ విజహృదయేస్సితార్థములు నిక్కము చేకుఱుఁ గుంతిదేవికిన్ విజయబలాఘ్యుడర్జునుఁడు • వీరపరాక్రమ మొప్పదేనతా గజమునుదెచ్చిశల్లి న్రత • కార్యముదీర్పఁడతొల్లిభాస్కరా.

టీ. భాస్కరా, భుజబల = బాహుబలము, శౌర్యవంతులు = పరాక్రమవంతులునగువారు, అగుపుత్రులున్ = అయిన కుమారులను. కాంచిన నారికిన్ = కనినవారికి, ఏ + ఎడన్ = ఏయెడన్ = ఎచ్చట నయినను, నిజ + హృదయ + ఈతప్పి + అర్థములు = తన చిత్తమునకుఁ బ్రിയమైన పనులు, నిక్కము = నిజముగా, చేకుఱున్ నెరవేయును - ఎట్లాలనఁగా—తొల్లి = మున్ను - పూర్వము, గుంతిదేవికిన్ = గుంతిదేవికి విజయ = ఎస్కవ జయముచేతను, బల = శౌర్యముచేతను, అఘ్యుఁడు = గొప్పవాఁడు-అగు, అర్జునుఁడు = కిరీటి, వీరపరాక్రమము = శౌర్యవంతు

16. తొల్లి గాంధారి నారదోపదేశంబున గజగార్జితమొనరించుటకై మట్టియేనుంగును గావించి యావ్రతమును నెరవేర్చుకొనెనని విని గుంతిదేవి తాను నావ్రతమును జేయవలయునని యున్నదని కుమారులకుం జెప్పినతోడనే యర్జునుండు ఇంద్రునికంబునకేగి యింద్రుని యేనుంగు విరావతముం గొని తెచ్చి తల్లి వ్రతమును నెరవేర్చెను. పూర్వము శచీదేవి యైరావతము నెక్కి కైలాసమునకుఁ బూర్వతింజూడనేగి నప్పుడయ్యేనుంగును గొరిచూచి నాకిట్టి తెల్లయేనుంగును కావలయునని యీశ్వరుం గోర నపుడు గజముఖుని నొక మత్తేభముగా నొనర్చి యొసంగినదాని నెక్కి మహానందముం బొందిన కారణమున దేవతలెల్లరు వీరతిమాచరించి తమ కోరికలను నెఱవేర్చుకొనిరి.

అకు న్యాయమయిన ప్రతాపము, ఒప్పకొ = విలసిల్లునట్లుగా దేవతాగజ
మును = ఇంగుని యేనుఁగు నైరావతమును నెచ్చి = తీసికొనివచ్చి, తల్లి
ప్రతకార్యము = మాతయొక్క ప్రతపుఁబనిని, తీర్చుడు + ఎ = జరిగించి
నవాఁడు కాఁడా ? నెరవేర్చిననుట.

తా. మహాబలవంతుఁడగు నర్జునుఁడు కుంతీదేవి కుండుటచేత నే ఇం
గుని యేనుఁగును గొనివచ్చి తల్లిప్రతమును నెఱవేర్చినట్లై ప్రపంచమున
బల్లిదూలగు కుమారులంగాంచిన వారికట్టి ఘనకార్యములైన నెఱవేఱును.

ఉ. భూసుతులైన దేవతలు • పూర్వముకొందఱువావివర్తనల్
మానిచరింపరోయనుచు • మానవులట్లచరింపఁబోవఁదం,
భోనిధులన్నియుందనదు • ఏకైకబట్టెనగస్త్వఁడంచునా,
పూనికకెవ్వఁడోపునది • పూర్వహస్త్యము సుమ్ముభాస్కరా.

టీ. భాస్కరా ! భూసుతులు = భూమియందలిజనులచేనుతింపఁబడు
దేవతలు, కొందఱు = కొంతమంది, పూర్వము = వెనుక, వావి = వరుసయు,

70. అగస్త్యుఁడు = ఇతడొక మహర్షి - మిత్రతావరుగులు సముద్రపు
గట్టున సంచరించుచుండి యూర్వశినిఁజూచి కామింప వారికి వీర్యములు
స్థలితములై ఘటమున నుంచఁబడఁగా నందగస్త్వ వసిష్ఠులు పుట్టిరి. ఇతని
యాశ్రమము వింధ్యపర్వత సమీపమున. ఈతనికథలు చాలగలివు వాతా
పియను రాక్షసుని మాంసమును దిని జీర్ణము చేసికొనెను. ఇల్లులుని కోప
ముచే భస్మము చేసెను. పిల్లల కుగ్గుపెట్టిన తర్కాత తల్లులు వాతాపి జీర్ణ
మని యనుట యిందుకలననే కలిగినది. మేరువింధ్యపర్వతముల ఒక నిమి
త్రమున వివాదము కలిగి వింధ్యపర్వతము న్యూఁ చంద్రగుతుల కడ్డమైన
పుడు తన కమండలముయొక్క భారముచే దానిని నణఁచి తాను దక్షిణ
దిక్కునభూమి యొరుగకుండనిలిచెను. అందుచేతనే లోకములో అగస్త్యుఁ
డొకయెత్తు ఆతని కమండల మొకయెత్తునను వదలి కలిగినది. మఱియుఁ
గాలకేయుల నిమిత్తము సముద్రజలమును ఆపోశనముగఁ దీసికొనెను!

వర్తన = గౌరవములను, మాని = వదలి, చరింపరు + ఓ = సంచరింప
లేదా? అనుచుకొ = అని వచించుచు, మానవులు = మానుష్యులు అట్లు +
ఆ = ఆదేవతలవలె, సంచరింపకొ = తిరుగుటకు, పోలదు = సరికాదు-తగదు,
ఎట్లనగా :—ఆగస్త్యుడు, అంభోనిధులు అన్నియుకొ = సముద్రముల
వన్నింటిని, తనదుపుక్కిటను = తననోటియందు, పట్టెను + అంచుకొ =
పెట్టుకొనెనని-అంచెనని, ఆపూనికమకొ = ఆయగస్త్యమహామని-ప్రయత్న
మునకు, ఎవ్వడు = ఏమానుష్యుడు, ఓపుకొ = తగును? - సమర్థుడగును,
సమర్థుడు కాడనుట, అని = ఆప్రయత్నముచేయుట, పూర్వమహత్త్వ
మునుము = పూర్వులయొక్క గొప్ప తనము సుమా?

తా. పూర్వము కొంతమంది దేవతలు చెడ్డమార్గముల సంచరించిరి
గదా యని మానుష్యులుగూడ చెడ్డపనులు చేయఁగూడదు. ఆగస్త్యమహా
మని సముద్రము లన్నింటిలోని జలమును బుక్కిటబట్టినట్లు మానుష్యు
లెవరైన బట్టుటకు సాహసింపఁగలగా?

ఉ. భూపతి కాశ్మీబుద్ధి మదిఁ బుట్టనిచోటఁ బ్రధానులెంతి ప్ర
జ్ఞాపరపూర్ణులెనఁ గొన • సాగదుకార్యము కార్యదక్షిణలై
యోషినద్రోణ భీష్మ కృప • మోఘు లనేకులుగూడ గౌరవ
హ్మపతికార్యమేమయినఁ • జాలిరెచేయఁగవారుభాస్కరా.

టీ. భాస్కరా! భూపతికికొ = పుడమి తేనికి-ప్రభువునకు, అత్త
బుద్ధి = నిజమైనబుద్ధి, మదికొ = చిత్తమునందు, పుట్టనిచోకొ = కలుగకున్న
యెడ, ప్రధానులు-సచివులు-మంత్రులు, ఎంతప్రజ్ఞాబరిపూర్ణులు = ఎంతగొ
ప్పబుద్ధితో నిండినవారు, ఐనకొ = అయినను, కార్యము = పని, కొనసాగదు =
కాను-నెఱవేఱు, ఎట్టులనఁగా-కార్యదక్షులయి = పనులు నెఱవేర్చుట
యందు సమర్థులయి, ఓషిన = తగియున్న, ద్రోణ = ద్రోణాచార్యులు,
భీష్మ = భీష్మాచార్యులు, కృప = కృపాచార్యులు-మున్న గాఁగల, మోఘు
లు = బలవంతులు, అనేకులు = చాలమంది, గౌరవహ్మపతికార్యము =

దుర్యోధనునిపని, చేయఁగఁ = నెరవేర్చుటకు, చాలిరి + ఏ = తగిరా । -
అనఁగాఁ గార్యము సానుకూలము చేయలేకపోయిరనుట.

తా. ఎంతమాత్రమును గార్యలోచనములేని దుర్యోధనుని పనిని
తా మొనర్చుటకు సమర్థులయ్యును భీష్మాదివీరు లెవ్వరుం జేయఁజాలని
యట్లే రాజునకు నిజమైన యలోచన పుట్టనప్పుడు మంత్రు లెంత తెలి
విగలవారైనను కార్యమును అనుకూలపరుపజాలరు.

ఉ. భూరిబలాధ్యుఁడైనఁ దల • పోయక విక్రమశక్తిచేనహం
కారమునొందుటల్ తగవుగాదతఁడొక్కడమోసపోవుఁగా
వీరవరేణ్యుఁడర్జునుఁడు • వింటికి నే నధికుఁడ నంచుఁ దా
నూరకవింటినెక్కిఁడగఁ నోపఁడుకృష్ణుఁడు లేమిభాస్కరా 97

టీ. భాస్కరా ! తలపోయక = విచారింపక, భూరిబలాధ్యుఁడు =
ఎక్కువబలవంతుఁడు, వినక్ = అయినప్పటికిని, విక్రమశక్తిచేన్ = శౌర్యాధి
క్యముచే, అహంకారము = అంతయు నావలన నేయగుచున్న దనుగరువమున
ఒందుటల్ = చెందుటలు, తగవుగాదు = మంచిది గాదు, తఁడు = ఆబలవంతుఁ
డు, ఒక్క + ఎడక్ = ఒక్కచోట, మోసపోవుగా = అపాయమును గాంచు
చుందునుగదా ! - ఎట్టులనఁగా, వీరవరేణ్యుఁడు = బలవంతులలో శ్రేష్ఠుఁ
డగు, అర్జునుఁడు, వింటికిన్ = చాపమునకు-ధనుస్సునకు, నేక్ = నేను, అధి
కుండక్ + అంచుక్ = ఎక్కువ నేర్పరినైనవాఁడననుచు - విలువిద్యయందు
మేటినటంచు, కృష్ణుడులేమిక్ = శ్రీకృష్ణమూర్తి లేకుండుటచే, ఊరక =
మిన్నకవింటిక్ = ధనుస్సును, ఎక్కు + ఇడగక్ = ఎక్కు పెట్టుటకయిన,
ఓపఁడు సమర్థుఁడు కాదు = తగఁడు.

తా. పాండవమధ్యముఁడగు నర్జునుఁడు ప్రపంచమునఁ దానుగొప్ప
ధనుర్విద్యాపారంగతుఁడనని గర్వము చెందుచు శ్రీకృష్ణుఁడు నిర్యాణమును

జెందిన పిదప ధనుస్సు నెక్కు పెట్టుటకు సమర్థుఁడుకానట్లే మనుష్యుఁడు తానెంత బల్లి దుఁడైనను, నేనే యందఱి కన్న గొప్ప సత్తువ కలవాడనని గర్వపడరాదు. అట్టి బలవంతుఁడు కూడ నొకానొక వేళయందు అపాయమును గాంచును.

ఉ. భ్రష్టున కర్థవంతు లగు • బాంధవులెందఱుగల్గినన్ • నిజ • దృష్టము లేదుగావున ద • ద్రిద్రత బాపగలేదు; సక్రపా దృష్టిని నిల్పి • నొకల క • తిస్తిరసంపద లిచ్చులక్ష్మీ యా జెప్ప క వేటికింగలుగఁ • జేయదునోడనెపుట్టి భాస్కరా.

టీ. భ్రష్టునకుఁ = కొరకానివానికి - ఎందుకు నక్కఱకురానివానికి, కర్థవంతులు = ధనికులు, అగు బాంధవుల్ = అయినట్టి చుట్టములు, కల్గినన్ = ఉన్నప్పటికిని, నిజాదృష్టము = తనభాగ్యము, లేదు కావునన్ = లేదుకాబట్టి, ద్రిద్రత = (వాని) పేదరికమును, బాపగలేదు = పోగొట్టజాలదు, ఎట్లనఁగా:—సత్ + కృపాదృష్టిని = చక్కనికనులతోఁగూడిన చూపును, నిల్పి = ఉంచి, నొకలన్ = మనుష్యులకు, అతి = చాల, స్థిర = శాశ్వతమైన, సంపదలు = భాగ్యములు, ఇచ్చులక్ష్మీ = ఒకగునట్టి శ్రీదేవి, తోడనె = జెప్పతోఁగూడనె, పుట్టి = ఉదయించి-జన్మించి, అనఁగా జెప్పకుచులైలనుట, జెప్పకుఁ = ద్రిద్రదేవతకు-పెద్దమ్మకు, అదేటికిన్ = అదియే కారణమున, కలుగఁజేయదు = ఈయదు- భాగ్యములననుట.

తా. మహాలక్ష్మీ కరుణాయుక్తములగు దృష్టులను ప్రజలపై నిల్పి మిక్కిలి భాగ్యముల నొసంగుచుఁ దన తోడఁబుట్టువగు ద్రిద్రదేవతకు సంపదల నీయలేకున్నట్లే పనికి చూలిన వానికి భాగ్యవంతులగు చుట్టములెందఱున్నను వాని ద్రిద్రమును బాపజాలరు.

చ. మదిదనునాసపడ్డయెడ • మంచిగుణోన్నతుఁడెట్టిహీనునిన్
వదలఁడు మేలుపట్టునన • వశ్యముమున్నగ నాదరంచుగాఁ

త్రిదశవిమానమధ్యమునఁ దెచ్చి కృపామతిసారమేయమున్
మొదలనిడండెధర్మజుఁడు మూగిసురావళిచూడభాస్కరా.

టీ. భాస్కరా! మంచిగుణ న్నరుఁడు = చక్కని గుణములచే.
నధికుఁడైనవాఁడు, తన్నున్ = తన్ను గూర్చి, మదిన్ = చిత్తమునందు
ఆసపడ్డయెడన్ = ఆసించినప్పుడు, ఎట్టిహీనునిన్ = ఎఱువంటిహీనునినై
నను, వదలఁడు = విడిచిపెట్టఁడు, మేలుపట్టునన్ = మంచి సమయమున,
అవశ్యము = తప్పక, మున్నగన్ = ముందుగా, ఆదరించున్ + కా =
దయఁజూచునుగదా! ఎట్లనగా:—ధర్మరాజు, కృపామతిన్ = కరుణతోఁ
గూడిన బుద్ధిచేత, సారమేయమున్ = శునకము-గుక్కను, తెచ్చి = తీసి
కొనివచ్చి, సురావళి = దేవతా సంఘము, మూగి = చుట్టుకొని, చూడన్
కాంచుచుండగా, త్రిదశవిమానమధ్యమునన్ = దేవవిమానమునందు, మొద
లన్ = ముందు, ఇడండు + ఎ = కూర్చుండఁబెట్టలేదా! కూర్చుండఁబెట్టె
ననుట.

తా. తన్ను వెంబడించి యాదినుండియు వచ్చుచుండిన శునకమును
ధర్మరాజు మరలచ్చెరువునందుచుండ దేవతా విమానమునందుఁ గూర్చుండ
బెట్టినట్లే మంచిగుణముగలవాఁడు, ఎంతనీచుండైనను దన్నాశ్రయించిన
వానిని విడువక సమయము వచ్చినపుడు ముందాతని గౌరవించును.

81. పరీక్షిన్మహారాజానకుఁ బట్టముగట్టి ధర్మరాజు సోదరభార్య
సహితుండై ఘోరవనంబులఁ గొంతదూరమేగినపిమ్మట శిమార్జున నకులస
హదేవులును ద్రౌపదియుఁ గ్రమముగాఁ బ్రాణములనువీడి పరలోకగాము
లైరి. ధర్మరాజు మొదటినుండియుఁ దన్ను వెంటాడివచ్చుచుండ సోదర
భార్యను మరణములకుఁజింతింపకమఱికొంతదూర మేగునప్పటికి, ఆతనికే
దురుగా దేవతలు విమానమును గొనితెచ్చి యంగు ధర్మరాజు నధిష్టింపు
మని వేడుకొన నాదినుండియుఁదన్ను వెంబడించుచు వచ్చుచున్న శునక
మును ముందుగాఁనందుగూర్చుండఁబెట్టుకొనెను. దేవసంఘము దానింజూ
చియాశ్చర్యమొందిరి.

ఉ. మాటలకోర్కఁజూడెడి మానసమగ్నఁడుప్రాణహాని యా
చోటులనైనదానెదుర మాచుచునుండుఁగొలంకులోపల
నీట మునింగినప్పు డతి సీచము లాసిన రాజ రాజ పో
రాటమొనర్చి నేలబడఁదాయెనె భీమునిచేత భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా. అభిమానసమగ్నఁడు = ఎక్కువ అభిమానము
గలవాఁడు, ప్రాణహాని, జౌచోటులనైనకొ = అగునట్టి తావులయందయి
నను, తాను = ఆ అభిమానముగలవాఁడు. ఎదురు చూచుచు నుండుకొ =
నిరీక్షించుచుండునుగాని, మాటలకుకొ = (ఇతరులు పలికెడి) పలుకులకు
ఓర్వఁజాలదు = సహింప నేరఁడు, రాజరాజ = దుశ్శోధనుఁడు, కొలంకు
లోపలకొ = సరస్సునంగు (మడుగులో) నీట, మునింగినప్పుడు = జల
మున మునింగినప్పుడు. అతి = మిక్కిలి, సీచములాడినకొ = హీనవాక్యము
లాడగా పాండవులు, పోరాటము = సంగరము-యుద్ధము, ఒనర్చి = చేసి,
భీమునిచేత = భీముఁడనువానిచేత, నేలకొ = పుడమియంగు = భూమియందు,
పడఁదాయెనె = పడలేదా? - మృతినొందినాడనుట.

తా. కారవులకును బాండవులకును యుద్ధమయినతర్వాత శత్రుభయ
ముచేదుశ్శోధనుఁడు, ఒక మడుగున జలస్తంభనవిద్యచే దాగుకొని
యుండి పాండవుల సీచవచనములకు సహింపక యుద్ధముచేసి భీమునిగదచే
దొడలు విఱిగి చచ్చినట్లే అభిమానముగలవాఁడు ప్రాణమునైన వదలును
గాని యితరుల దూషణలను సహింపఁజాలఁడు.

రి. దుశ్శోధనుఁడు శత్రుభయమున నొకమడుగులో జలస్తంభన
విద్యచే దాగియుండియు ధర్మరాజాదులు పలికిన యల్లి కుట్టిమాటల
కుడికి మడుగునుండి బయటికివచ్చి పాండవయోధులతో ఘోరసంగ్రా
మముఁ గావించెను. కాని సత్వహీనుడగుటచే భీముని గదచే తొడవిఱుగ
గొట్టబడి మృతినొందెను.

ఉ మానవనాథుడౌత్మరిపుఁమర్మమెఱింగినవాని నేలినఁ
గాని జయింపలేరేమటఁకాఁకదత్తుఁడు రామభద్రుడౌ
దానవనాయకున్ గెలువఁ • దానెటులొప్పునదీయనాభికా
స్థానసుధస్విభీషణుఁడుతార్కొనిచెప్పకయున్న భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా, మానవనాథుఁడు = నృపాలుఁడు-రాజు. ఆత్మ
రిపుమర్మమున్ = నిజవిరోధియొక్క రహస్యమును, ఎఱింగినవాని = గుర్తె
ఱింగినవానిని- వెలిసికొనినవానిని, అనులన్ = విరోధులను-శత్రువులను,
జయింపలేడు = చంపనేరడు, ఎట్లనఁగాః — విభీషణుఁడు = రావణా
సురుని తమ్ముఁడు, తార్కొని = (రాముని) జేరి. తదీయ = ఆరావణసంబం
ధమయిన, నాభికాస్థాన = బొడ్డునంగున్న, సుధన్ = అమృతవిషయ
మును, చెప్పకయున్నన్ = చెప్పజేసి, కార్ముకదత్తుఁడు = ధనుర్విద్య
యంగు నేర్పరియైన, రామభద్రుఁడు = శ్రీరాముఁడు, తాను, ఆదానవనా
యకున్ = ఆరాక్షసరాజైన రావణాసురుని, గెలువఁగన్ = జయించు
టకు, ఎటులు • ఓపున్ = ఎట్లునమర్థమగును? - సమర్థుఁడు కాఁడనుట.

తా. తన యన్నయగు రావణాసురుని నాభిస్థానమున నమృతము
కలదని విభీషణుఁడు శ్రీరామునకుఁ చెలియపరుపకయున్న నాతంఁడెంత
ధనుర్విద్యాప్రవీణుఁడైనను రావణుని సంహరింపఁ జాలకయుండునట్లే ప్ర
భువునకు విరోధిమర్మ మెఱింగిన బంటు లేనిచో నా రాజు పగవానిని
జయింపఁజాలడు.

౪౩. రామరావణయుద్ధమున రాముఁడు రావణుని శిరస్సులు ద్రుం
చుచుండ మరల మొలచుచుండుటచే రామునికి రావణుని జంపుటకు శక్య
ముగాని సమయమున విభీషణుఁడు రావణుని నాభిస్థానమున నమృత
మున్నదనియు దానినింకింపఁ జేయకున్న నాతఁడు మృతినొందఁడనిచెప్పఁ
గారాముఁ డాగ్నేయాస్త్రమున నాతని నాభిస్థానముననున్న యమృత
మును ఇంగునట్లుచేసి పిమ్మట వాని తలనిరికి చంపెను.

ఉ. మానవుడొక్కటి వ్రమగు మంచి ప్రయోజనకూచరించునో
గానకయల్లుడొక్కడది గానని పల్కిన వానిపల్కుకై
మానగిజూడఁదానని స మంచిభోజనవేళ నీగ కా
లూనినవంటకంబుదిన కుండగ నేర్చునోటుభాస్కరా. 84

టీ. భాస్కరా! మానవుడు = మర్త్యుడు - మనుజుడు, అత్త
కుఁ = చిత్తమునకు-హృదయమునకు, ఇష్టము = ప్రీయము-హితము అగు
మంచి ప్రయోజనము = అయినట్టి మంచిపనిని- ఆచరించుచోఁ = ఒనరిం
చువేళయగు. అల్లుడు = దక్కువవాడు-హీనుడు ఒకడు, కానక
= ఆపనివలని ఫలముబెలిసికొనక, అది = ఆపని, కానిని = ఒనరింపగూడ
దని, పల్కినఁ = వచించినచో-చెప్పినచో, వానిపల్కుకై = అతని వచ
నముల నిమిత్తము, ఆపని = ప్రయోజనమును, మానగఁ = వదలుటకు,
జూడఁ = ఎంచఁడు ఎట్లనఁగా- సమంచిత = చక్కని-మంచి, భోజ
నవేళఁ = భుజించు సమయమున, ఈగ కాలు + ఊనినవంటకము =
మతీకము కాలుమోపిన-వ్రాలిన, వంటకంబు = భోజనపదార్థమును, తిన
కుండగఁ = భుజించుటను వదలుట, నేర్పు + అగునోటు = నేర్పరి
తనమగునా-కాదనుట.

తా. మనుజుడెన్నము దినునప్పుడాయన్నముపై నీగ వ్రాలినందున
మానక భుజించునట్లే మనుష్యుడు తనమహితమైనపని నొనర్చుచున్న
ప్పుడు అల్లుడొకడెంచినవద్దని చెప్పినను ఆపని విడువక యాచరిం
చును.

ఉ. మూనిని చెప్పినట్లుట క మూలినవాడటు చేసినన్ మహా
హాని ఘటించునె ఘనుని కైన నసంశయముర్విపై గృహ
హీనతపల్కినన్ దశరథేశ్వరు డంగనమాటకై గుణాం
భోనిధిరాముఁబోసించనిపోవఁడెశోకము తోడ భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా! ఎయకమూలినవాడు = క్షానహీనుడగువాడు,
మూనిని = తనభార్య, ఎట్లుచెప్పిన = ఏవిధముగా వచించునో, అట్లు చేసి

నక = ఆవిధముగా నొనరించినయెడల, ఉర్వివై = పుడమియందు-
 ధూమియందు, ఏఘనునితై నను = ఎంతటిగొప్పవానితై నను, మహాహాని =
 పెద్దయాపత్తు-గొప్పవిపత్తు, ఘటించుక = తగులుకొనును-సమకూడును,
 అసంశయము = సందేహములేదు. ఎట్లనగా:—కృపాహీనతక = దయలేక
 పోవుటచే, పరికినక = శ్రీరాముని వనమునకుఁ బంపి తన కొడుకునకు
 రాజ్యమియ్యవలయునని వచింపఁగా, అంగనమాటతై = భార్యయగు తైకే
 యిపలుకు నిమిత్తము దశరథ + ఈశ్వరుండు = దశరథమహారాజా,
 గుణాంభోనిధిక = సద్గుణములకు సముద్రముంబోలినవాఁడగు, రాముక =
 రాముని, పాసి = విడిచిపెట్టుకొని-వదలి, శోకముతోడక = దుఃఖముచే,
 చనిపోవఁడె = మృతినొందలేదా! - అనఁగా జచ్చెననుట.

తా. తన సతి యగు తైక యాడిన మాటలు దశరథుండు బాగుగ
 నాలోచింపక యామె యిచ్చవచ్చినట్లు, మంచిగుణములుగల రామచంద్రుని
 వనమునకుఁబంపి యాతని వియోగమున సహింపనివాఁడై ప్రాణము
 లను విడిచినట్లే జ్ఞానహీనుండు తన భార్య పెప్పినరీతి సంచరించినచోఁ
 దా నెంతటి ఘనుఁడయినను, పెద్ద విపత్తులలో నున్ని చెడిపోవును.

చ. మనుషానరించుపాతక ము • మోఘముజీవులకెల్లఁబూనియా
 వెనుకటిజన్మము దనుభవింపకతీయదు; రాఘవుండు వా
 లిని బడసెసి తామగుడ • లీలయదూర్భవుడై యికిరాతుచే
 వినిశితజ్ఞానపాతిముసవీడ్కొనఁడే నినమేను భాస్కరా రి

టీ. భాస్కరా । మనువు = వెనుక-పూర్వము, ఒనరించు పాత
 కము = కారించిన దుష్కృతియు-చేసిన పాపము, ఆమోఘము = వర్జ్యముకొ
 డు, జీవులకుక + ఎల్లక = సమస్తప్రాణికోటులకు. పూని = వహించి-
 యత్నించి, ఆవెనుకటిజన్మమందుక = తరువాతి జన్మమున, అనుభవింపక
 = తన పాపఫలమును-కెందక, తీరదు = విలుకొడు-కనుపడదు, అనుభవింప
 కతీరదనుట, ఎట్లనఁగా, రాఘవుండు = రాముఁడు, వారిని = వారియనువా

వరుప్రభువును, పడక + వీసి = మృతినొందించి-చంపి, తాక = తాను-
రామచంద్రుడు, మగుడక = తిరిగి, లీలన్ = విలాసముగా, యదాదృశుడు
+ వి = యదుకులమున జన్మించినవాడయి - శృష్టావతారమును బూని,
శిరాసుచేక = బోయవానిచేత, వి = మిక్కిలి-విశేషము, నిశిత = వాడి
యైన, బాణ = సాయకముయొక్క-ఆముయొక్క, పాతమునక = దెబ్బ
చే, తనమేను = తనయొడలు - తన శరీరము, వీడ్కొనడు + ఎ = వదల
లేదా? -మృతి నొందెననుట.

తా. వారిని రామచంద్రుడు చంపినపాపముచే సంభవించినఫల
మును గృష్ణుడై యవతరించి యొక బోయవాని వ్రేటున శరీరమును విడ
చిపుట్టి యనుభవించినట్లే యెట్టి మహాత్ముడయిన వెనుకటి జన్మమం
దొనర్చిన దుష్కృతమును తిరిగి జన్మమునుబొంది యనుభవించి తీరును.

ఉ. గాఢామరుల్ రసజ్ఞులెది • రంబుగమన్నననుంచినట్లు భూ!
లోకమునంగుమూఢుడమలొ పుచ్చుచుండు; నిక్కమేకదా
చేకొని ముద్దుగాజుచు • చిక్కునుబెంతురుగాక పెంతురే
కాకమునెవ్వరై నశుభ • కారణసమ్మచి నేర్వభాస్కరా. 87

టీ. శుభకారణ = మంగళముల నొసంగుటకుమూలమయినవాడ
సత్ + మునిసేవ్య = మంచి మునీశ్వరులచేఁబూజింపబడువాడ | రాకొమ!
రుల్ = రాజపుత్రులు, మన్ననక = గౌరవముతో, దిరంబుగక = నీరముగా-

రిర. వారి = ముగ్ధీవునియన్న, అంగడునితండ్రి, ఇతనిభార్య తార.
తండ్రి ఋతువిరజాడు, మహాబలశాలి. గౌతముని భార్యయైన యహల్య
యందు, ఇంద్రసూర్యసంపర్కమునబుట్టిన పుత్రులనుగౌతముడుతనకూతు
వలనఁ దెలిసికొని కోతులుగాఁదన కుమారులను శపించినట్లును, అంగుపెద్ద
వాడు వారి యయ్యైనని చెప్పుదురు. ఈవారి తమ్ముడగు ముగ్ధీవునిదరిమి
వైచినందున నావైరము మనంబున నిడుకొని రాముడు సీతాస్వేషణ
మునకై బయలుదేరినపుడు రామునిచే నన్నయగు వారినిజంపించెను.

నిలుకడగా, రసజ్ఞానిక = రసము తెలిసినవానిని, ఉంచినట్లు = పెట్టుకొని
 నట్లు, భూలోకమందుక = పుడమిలో, మూర్ధున్ = బాలికుని-మూర్ఖుని, తమ
 లోపలక = తమనగరులో, ఉంపరు = పెట్టుకొనరు, నిక్కము + ఎ +
 కదా = సత్యముకదా? ఎట్లనగా:—ఎవ్వరైనక = ఎవ్వరైనను - ఎట్టివా
 రయిన. చేకొని = చేతిపై, బెట్టుకొని. ముద్దుగక = మురిపముతో-ముచ్చ
 టగాననుట, చదువు = పఠించుచున్న - పద్యమును చదువుచున్న యనుట.
 చిలుకను = శుకమును, నెంతురుగాని = పోషింతురుగాని, కాకము =
 వాయుసమును-కాకిని, పెంతురా = పెంచెదరా? - పెంచరనుట.

తా. ప్రపంచమున మనుష్యులు ముచ్చట దీరఁ బద్యములను జదువు
 చున్న చిలుకను పెంచెదరుగాని కాకిని పెంచకుండునట్లే నృపాలురు రసీకు
 లగువారిం జేర్తురు గాని మూర్ఖులను జేరఁదీయరు.

ఉ. లోకములోన దుర్జనుల • లోతునెఱుంగక చేరరాదు సు
 శ్లోకుఁడుచేరినంగవఁచు • జూతురుచేయును రెక్కసక్కెముల్
 కోకిలఁగన్నచోటగుని • గూడియసహ్యాపుఁ గూడొగార్చుచుకొ
 గాకులుతన్నవే టిమి • కాయముఁజల్లడమంద భాస్కరా. 88:

టీ. భాస్కరా! లోకములోనక = ప్రపంచమునందు, సుశ్లోకుఁడు =
 మంచి యశస్సు గలవాఁడు, దుర్జనుల లోతును = బలల యహిహను -
 దుష్టుల యభిప్రాయమును, ఎఱుంగక = తెలియక, చేరరాదు = (వారికడకు
 పోగూడకు, చేరినక = ఒకవేళ పెళ్ళిన యెడల, కవయక = కలియఁ
 బడుటకు, చూతురు = ఊహింతురు, ఎక్కసక్కెముల్ = వేళాకోళ పుమాట
 లను-కోడిగవు పలుకులను చేయుదురు = ఆడుదురు-వచింతురు, ఎట్లనఁగా-
 కాకులు, కోకిలక = కోపెలను-కోయిలను, కన్నచోటక = కాంచిన తావు
 నందు, గుమిగూడి = గుంపయ, అసహ్యాపు గూఁతలు = పాడుకూఁతలను
 అర్చుచుకొ = కూయుచు, కాయము = (దాని) యొడలు-శరీరము, తల్లి.

దము + అండకో = తోటపడునట్లుగా, తఱిమి = వెన్నాడి-వెంబడించి,
తన్నవే = తాడనము నేయవా! అనగా దన్నుననుట.

తా. ప్రపంచమునందు సజ్జనుఁడు దుర్మార్గుల యూహను చెలికుఁ
జాలకుండ వారింజేరరాదు. అట్టివారిం గూడిన యెడలఁ గాకములు కోకి
లం గాంచిన తఱి చుట్టును జేరి కేకలు పెట్టుచు వెంబడించి దాడనమునే
యున్నట్లే దుర్మార్గులు మంచి నానిని జుట్టుకొని యపహసించుదు.

ఉ. లోనుదృఢంబుగాని పెనులోభినినన్ని యసాధ్య కార్యముల్
కానక పూనునే నరఁడు • గ్రక్కునఁగూలును నోటిపుట్టిపై
మాన ప్రదెక్కిపోవనొకమాట. బుట్టుక్కున ముంపకుండునే.
తొనొకనొత్తునం గెడసిదానిఁగరింపగ లేకభాస్కరా. 80.

టీ. భాస్కరా । లోను = దెందము-హృదయము, దృఢంబుగాని =
గట్టిదికాని, పెనులోభిని = మిక్కిలి పెద్దమాశగలవానిని, నన్ని = విశ్వసించి,
అసాధ్య = సాధింపశక్యముగాని, కార్యముల్ = కర్తములను-పనులను,
కానక = తెలిసికొనక-ఎరుంగక, పూనునే = యత్నపడునేని, అరఁడు =
ఆ మనుష్యుఁడు, గ్రక్కునకో = వెంటనే, కూలుకో = నాశనమందును-ఎట్ల
నఁగా:—మానవుఁడు = మనుష్యుఁడు-మనుజుఁడు నోటిపుట్టిపైకో = ప్రాత
వై చిల్లులపడిన పడవమీఁద, ఎక్కి = అధిగోహించి, పోవకో = పోవఁగా-
వెళ్ళఁగా, తాను = ఆ పుట్టి-అపడవ, ఒక లోతునకో = ఒక గభీరమగు
ప్రవాహములో, కెడసి = పడి, దానికో = ఆ ప్రవాహమును-వరదను, తరిం

89. పుట్టి = మానవిశేషము;—నాలుగు ఏదుముల కొలఁది, ప్రేము
చెత్తములతోఁబెద్దగంపవలె పల్లి మీఁదఁదోలుకప్పి కుట్టఁబడినయేలుదాఁ
టెడు సాధనము-వానిపుట్టిమునిఁగెను. వానిపుట్టిముంచెను. ఇట్టి తావుల
యందువాఁడెక్కినపుట్టిములిగెను. వాడెక్కినపుట్టి ముంచెను అనిశబ్దార్థము
వాఁడు మునిఁగెను, వాని ముంచెను అని తాత్పర్యార్థము అప్పుడు మునుఁ
గుటకును, ముంచుటకును చెడుటయు, చెఱుచుటయు నర్థము.

శ్రీ ప్రేమనాథ గ్రంథాలయము,
తే. ప్రి. లు.

పక్ష = కక్ష లేక = దాటలేక, ఒకమాటు = ఒక పర్యాయము, యిటు
క్కునక్ష = బొటుక్కుచుని, ముంపక + ఉండును + ఏ = దానివైనున్న
మనుష్యుని ముంపకుండునా-అనగా ముంచివేయుననుట.

తా. ప్రాతగిలిన పడవమీద మనుజుడెక్కి మిక్కిలి గభీరమగు
నొక నీటి వెల్లువను దాటుటకు, ముల్సించెనేని, ఆ పడవ యా జల
ప్రవాహమున వానిని వెంటనే ముంచివేయునట్లు మానవుడు గట్టిద
యిన, మనస్సు లేని లోభిని నమ్మి యొక ఘనకార్యమునకుఁ బూనుకొ
నినచో వాని మూలమున దప్పక చెడిపోవును.

ఉ. ఎంచనయింతలేక యెటువంటి మహాత్ములనాశ్రయించి నం
గొంచెమెకాని మేలునను • కూడ దదృష్టము లేని వారికి
సంచిబుద్ధి బ్రహ్మ నని • శంబును వీపునమోచునట్టి రా
యంచకుడమ్మిశూండ్లుదిన • నాయోగదాఫల మేమిభాస్కరా.

90. బ్రహ్మ = త్రిమూర్తులలో మొదటివాఁడు. తొల్లి కల్పావసానమున
సమస్తము జలార్ణవమయియంతటసంధికారబద్ధురముగనుండుచేత నాజల
మధ్యమునక్రిమి న్నారాయణగూర్తివటప్రళయయైయోగనిద్రజేలుచుండి
వరాహరూపము నొంది తన దంష్ట్రాగ్రమున భూమిని జలమునుండి పైకెత్తి
నిలుపఁగా నితఁ డాపంకజోదరుడగు నారాయణుని గర్భమునఁబ్రవేశించి
యందుండుబ్రహ్మాండములతత్త్వము నెఱిగియాడేవుని నాభికమలమునంగుండి
వెడలివచ్చి జగత్సృష్టి నొనర్ప నారంభించెను. కనుక నితనికిఁ బంకజ
భవుడు, అనునామముకలిగెను. ఇతఁడుచతుర్ముఖుడు. తొలుతనితనికైదు
ముఖములుండెడివి; ఈశ్వరునకు బ్రహ్మకు నైదేకి ముఖము లుండుటచే
పార్వతి శివుడనుకొని ఒకసమయమున బ్రహ్మయొద్దకుం బోవుటం గాంచి
బ్రహ్మశిరస్సునొకదాని నీశ్వరుఁడుఖండించెను. అంతబ్రహ్మహరిగిశివుఁడు
కొపాలిఃత్వమునుజేంది భిక్షాటనముచేయునట్లు శివుని శపించెను. బ్రహ్మ
యవయవములనుండి పెక్కుమంది పుట్టిరి. తనదేహమునుండి పుట్టినసరస్వ

టీ. భాస్కరా, వంచన = కృత్రిమము, | ఇంతలేక = ఇంచుక
యైనను లేకుండఁగా, ఎటువంటిమహాత్ములకొక = ఎంతటిఘనులను - ఎంత
గొప్పవారిని, ఆశ్రయించినకొక = భక్తితోఁ జేరియుండినను, అదృష్టము
లేనివారికికొక = భార్య హీనులకు, కొంచెమెకాని = అల్పమేకాని, మేలు =
మంచి - శుభము, సమకూడదు = కాదు - సంభవింపదు. ఎట్లనఁగా:-
- సంచితబుద్ధికొక = పూర్వజన్మమున సంపాదించిన జ్ఞానముచేత, అనిశంబు
ను = ఎప్పుడును - నిత్యమును, వీఁపునకొక = వెన్నుచేత. బ్రహ్మను = విధా
తను, మోచునట్టి = మోయుచున్న - వహించుచున్న. రాయంచకుకొక =
రాజహంసకు, తమ్మిఠూండ్లు = తామరకొడలను, తిననాయెఁగదా =
మెక్కుటయే కలిగనుగదా! ఫలము = లాభము - అనఁగా బ్రహ్మను
వెన్ను నిడి మోయుచున్నందున కనుట, ఏమి = ఏమియున్నది? ఫలము
లేదనుట.

తెంచుచి కామాతురుడై భార్యగాఁ జేసికొనెను. ఈ పద్యమునఁ గవి
“ బ్రహ్మననిశంబును వీఁపున మోచునట్టి రాయంచకుఁ దమ్మిఠూండ్లు
దిన నాయెఁగదా ఫలమేమి భాస్కరా! ” అని ప్రయోగించెను. బ్రహ్మ
కు వాహనముగానుండు రాయంచగూడ తమ్మిఠూండ్లు దిననుగాని బ్రహ్మ
ను మోచినందున లాభమేమియు లేవని వ్రాయుట చాల తస్య. త్రిమా
ర్తులలో నొకఁడును ప్రపంచదృష్టికి ఆధారముగా నున్నవాఁడు స్వయం
భవునగు బ్రహ్మను మోచినందున నాయంచ కట్టి గౌరవము నుత్తమ
లోకమున కలవో వేఱవెప్పవలయునా. అయంచకుఁ దూండ్లు తినవలసి
వగతియే యుండకుండ వచ్చును:- అమృతిమే పానము చేయుచుండ
వచ్చును, లేదా కామధేయపు పాలు కావలసియున్నను మహాగౌరవము
తో నింగ్రుఁడు పంపుచుండవచ్చును, ఇది కొంచెము హాస్యాస్పదముగాఁ
గాన్పించును. కవి యధిపాత్రము ఇక్కడ నీతిని వెల్పుచు దానికుప
మానము మాత్రమే వాడినట్లు కాన్పించును. ఇది యిట్లుండ రాయంచకు
సంచితబుద్ధి పూర్వజన్మమువలన గలిగిన బుద్ధి వాసనగలదని కూడ వ్రాసి
యున్నవాఁడు ఈ జన్మమున బ్రహ్మను మోయుటను సంపాదించుకొనుటచే
ముందెంత లాభముండునోగదా!

తా. ప్రపంచమును సృష్టించెడు బ్రహ్మజేవుని నిత్యమును దన వీఁపున నిడుకొని మోయుచుండు రాయంచ తమజాతి పక్షులవలె దమ్మి తూండ్ల నే యాహారముగాఁ జేసికొని యున్నట్లు భాగ్యహీనుఁ డెంతటి యదృష్టవంతుని జేరి యున్నను వాని కెక్కుడు లాభములేదు.

ఉ. వట్టుచుఁదండ్రి యత్యధమః | వర్తనుఁడైననుగాని వానికిం బుట్టిన పుణ్యమందు తనః | పుణ్యవశంబున దొడ్డధన్యుఁడౌ; నెట్లన మఱివిత్తు మునుః | పెంశయుఁగొంచెముదానఁబుట్టునా చెట్టువ పహాన్నతత్వమునుః | జెందదెశాఖిలనింసి భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా ! తండ్రి = జనసండు, వట్టుచున్ = కృశించుచు - కుష్కించుచు, అతి = మిగుల-మిక్కిలి, అధమవర్తనుఁడు = హీనవర్తన కలవాఁడు-నీచవర్తనము గలవాఁడు - విననున్ + కాని = అయినను, వానికిన్ = అట్టితండ్రికి, పుట్టిన పుత్రుఁడు = జన్మించిన కొడుకు, తన పుణ్యవశంబునన్ = తనయొక్క పూర్వము చేసికొనిన సుకృత వాసన చేత, దొడ్డధన్యుఁడు = పెద్ద కృతార్థుఁడు, బౌన్ = కాఁగలడు. అగును ఎట్లు + అనన్ = ఏరీతిననఁగా, మఱివిత్తు = కటబీజము, మునుపు = ఆదిని - అనఁగా నేలఁ బాతునప్పుడనుట, అంతయున్ = మిగుల, కొంచెము = నూత్నమయినది - చిన్నది దానన్ = ఆగింజయందు, పుట్టునా చెట్టు = మొలచునా - మఱిచెట్టు కాఖిలన్ = స్కంధములచేత - కొమ్మలచేత నిండి = ఆరరింపఁబడి, మహాన్నతత్వమును = మిగుల పొడవును చెందదు + ఎ = వహింపదా ? చెందుననుట.

తా. కటబీజము చిన్నదియైనను దానినుండి మొలచునది పెద్దవృక్ష మగునట్లే తండ్రి యల్పుఁడైనను వాని కుమారుఁడు తన పుణ్యముచే గొప్పవాడగును.

చ. వలస గఁగానలందుఁ బ్రతి | నిర్ణమనంబులి నాలుగైదు పిల్లలఁగనుదూడ నొక్కటి సలం గను ధేనువురెండుమూఁడు

నే, డల కటులై న బెబ్బలి • కటుంబములల్పములాయె
నా మం, దలుగడువృద్ధిఁజెందె యధర్మముధర్మముదెల్ప
భాస్కరా !

92

టీ. భాస్కరా ! వలనుగఁ = చక్కఁగా, కావలందుఁ = వనముల
యందు - డవులలో, పులి = వ్యాఘ్రము, ప్రతివర్తముఁ = ఏట నేటను-
వీటేటను, నాలుగైదు పిల్లలఁ = నాలుగేసి, అయిదేసి పిల్లలను, కనుఁ =
ప్రసవించును, భేనువు = గోవు-ఆవు, రెండుమూఁడు నేఁడులమఁ = రెండేసి
మూఁడేసి సంవత్సరములకు, దూడనొక్కటిఁ = ఒక్క లేగును-ఒక్కవత్స
మును, మాత్రమే = అంతే, కనుఁ = ప్రసవించుచున్నది-ఈనుచున్నది,
అటులైనఁ = అలాగైనను, అధర్మముఁ = పులుల యధర్మమును-అన్యాయ
మును, ధర్మముఁ = గోవుల ధర్మమును-న్యాయమును, తెల్పఁ = తెలియఁ
బరచుటను, బెబ్బలిమటుంబములు = పెద్దపులులసంతానవృద్ధి, అల్పములు +
అయెను = తక్కువ యయ్యెను, అలమందలు = గోవులమందలు-పశుసమూ
హము, కడుఁ = ఎక్కువ-మిక్కిలి, వృద్ధిఁ + నందవు + ఎ = అభివృద్ధి
నొందలేనా ? వృద్ధియగుచున్న వనుట.

తా. అధర్మప్రవృత్తిగల పులులు ప్రతిసంవత్సరము నాలుగైదు
పిల్లలనుబెట్టినను నభివృద్ధిలో లేవు. ధర్మప్రవృత్తిగల గోవులు రెండు
మూఁడేండ్లకొక్కొక దూడ నీనినను వృద్ధియగుచున్నట్లే ధర్మాధర్మ
ప్రవర్తనగలవారి వంశములు వృద్ధి క్షీణముల నగుచుండును.

చ. వ వదు క్రూరసంగతి య • వశ్యమొకప్పుడు నేయఁ చెడ్డచో
గొలఁదియొకాకయెక్కువలు • గూడవునిమ్ములపాశలోపలం
గలసిన సున్నమించుకయ • కాకమఱించుక యెక్కువైనచో
నలుగడఁజుట్టుచుట్టునుని • నాలుకపోక్కకయున్నె : భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా ! క్రూరసంగతి = దుష్టసాంగత్యము-చెడ్డవారితో
న్నేహము, అవశ్యము = తప్పక-ముఖ్యముగా, వలవగు = తగదు-ప్రమానవల

యను, ఒకప్పుడు = ఒక జే, చేయబడ్డచో = ఆ స్నేహము చేయబడిన
యెడల, కొలదియెకాని = ఇంచుకయెకాని, ఎక్కువలు = మిక్కిలిగా
నొనర్చుటలు, కూడవు = తగవు; ఎట్లనగా—తమ్మలపాకులోపలక = నాగ
వల్ల దళమునంగు, కలసినసున్నము = కూడిన సున్నము-అనగా రాచిన
సున్నమనుట. ఇంచుకయెకాక = తక్కువయినగాని, మఱిించుక = ఇంక
గొంచెము, ఎక్కువైనచో = ఘనమయినయెడలఅధికమైనచో, నలుగ
డక = నాలుగుపైపుల, చుట్టుచుట్టుమన-ఇది పొక్కిమందుననుకరణము
నాలుక = జిహ్వ, పొక్కక + ఉన్నె = పొక్కకుండునా? అనగా
బొబ్బలు లేచుననుట.

తా. చెడ్డవారి స్నేహ మవశ్యము వదలవలెను. ఒక సందర్భమున
జేయుట తటస్థించినను తగిన కొద్దిపాటి స్నేహమునే చేయవలయును.
అధికమయిన యెడల దమలపాకునం దెక్కువసున్నము పడినయెడ నాలుక
పొక్కి బాధపెట్టునట్లు అనేక యపాయములు సంభవించును!

ఉ. వానికి విద్యచేత సిరి • వచ్చె నటంచును విద్యనేర్వఁగా
బూనినఁ బూనుగాక తన • పుణ్యముచాలక భాగ్యరేఖకుం
బూనఁగ నెవ్వఁడోపు; సరి • పోచెవిపెంచునుగాక దృష్టతా
హీనుఁడుకర్ణభూషణము • లెల్లుగఁగింపఁగనోపు? భాస్కరా.

టి. భాస్కరా! వారికి = ఆ పురుషునకు, విద్యచేత = చదువు
వలన సిరి = భాగ్యము-సంపద, వచ్చె + అటంచు = కలిగినదని-సంభ
వించెనని, విద్య = చదువును, నేర్వన్ + కాక = నేర్చుటకు-అబ్బెసమైన
ర్చుటకు, పూనినక + పూనుక + కాక = వహించినవహించుఁగాక-యత్న
మొనర్చిన నొనర్చుఁగాక, తన పుణ్యము = తన పూర్వ జన్మ సుకృతము,
చాలక = సరిపడకున్నచో, భాగ్యరేఖకు = అదృష్ట పుగీతనిమిత్తము, పూన
క = యత్నించుటకు, ఎవ్వఁడు = ఏమానవుఁడు, ఓపుక = తగును? సమర్థు
డగును, అనగా గాఢముట, సరిపా = మంచిదేకాని - సరియేకాని, అదృష్ట

తాహీనుడు = సంపద లేనివాడు, చెవిపెంచునుగాక = కర్ణముయొక్క కన్నమును, పెద్దది చేసికొనునుగాని, కర్ణభూషణములే = చెవిగుండలములను-అనగా కర్ణాభరణములనుట, గడింపఁగల్ = సంపాదించుటకు, ఎట్లు + ఓపుక = ఏ విధముగాఁ దగును-తగఁడనుట.

తా. ఆదృష్టహీనుడగు మావపుడు కర్ణముల కన్నములను బెంచి నఁబెంచఁగలడు గాని చెవికి గుండలములను చెచ్చుకొన సమర్థుండుఁ గానట్లే విద్యచే నొకవి కైశ్వర్యము కలిగినదని తానుయత్నముచే విద్యను సంపాదింపఁ గలడు గాని పూర్వ జన్మమునఁ జేసికొనిన సుకృతము లేమండ భాగ్యమును చెచ్చుకొనఁజాలడు.

ఉ. సంశయపుణ్యశాలి నొక • జాడను సంపదవాసిపోయి తా నంతటఁబోక నెట్టుకొని • యప్పటియట్లు నసించియుండు; మా సాంతమునందుఁ జందురని • నన్ని కళల్ పెడఁబాసిపోయినం గాంతివహింపఁడోటు? తిరు • గంబడి దేహమునిండభాస్కరా

టీ. భాస్కరా! సంపద=భాగ్యము, సంతత=మిక్కిలి యెక్కువ యైన-మిగుల విశాలమయిన, పుణ్యశాలి=సుకృతముచే నెసఁగు పానిని, ఒక జాడను = ఒక రీతిగా, పాసిపోయి = వదిలివెళ్ళి, తా=ఆసంపద-ఆ భాగ్యము, అంతటకొ + పోక = అంతమాత్రమున విడువక, నెట్టుకొని = తొక్కుకొని - పాదుకొని, అప్పటియట్లు = పూర్వపురీతి నే మొదటివలె నే వసించియుండుకొ = వాసముచేసియుండును, ఎట్లనగా-మాస + అంతమునం దుకొ = నెలచివర-అమావాస్యనాడు, చందురుకొ = చంద్రుని-చందమా మను, అన్ని కళల్ = కళలెల్ల-పదునాఱుకళలనుట, పెడఁబాసిపోయినకొ = వదిలిపోయినను, తిరుగంబడి = వెండియు-మరల, దేహము = శరీరము-అనగా

95 ఓటు = ప్రశ్నార్థము, వహింపఁడోటు = పొందఁడా, వహ్ని గాడోటు = నగ్నియే కదా! అను మొదలగునవి యుదాహరణము.

చింబమనుట, నిండక = పూర్ణమగునట్లుగా, కాంతిక = ప్రకాశమును,
వహింపఁడు + ఓటు = చెందఁదా !-అనగాఁ బొందుననుట.

తా. చంద్రకళలన్నియు నమావాస్యనాఁడు వదిలిపోయినను దిన
కళలను దిన దినము దేవతలకిచ్చునట్టి సుకృతముచే-అనఁగాఁ జంద్రకిరణ
ము లమృతమయములు, (దేవతలమృతపానము చంద్రకిరణముల మూల
మునఁ కావెంటురని భావము). మరలఁ గ్రమముగాఁ గళలను బూర్ణము
గాఁ కొంచుచున్నట్లు అనుదినము సుకృతములను జేయువాని కొక విధ
ముగా నైశ్వర్యము వదిలి యున్నను దత్పుణ్యకారణమునఁ దిరుగ నా
యైశ్వర్యములం గాంచఁ గలుగును.

చ. సకల జనప్రియత్వము ని • జంబుగఁ గల్గిన పుణ్యశాలి కొ
కొకయడ నాపదై నడడవుండదు వేగమె పాసిపోవుఁగా;
యకలుషమూ ర్తియైన యమృ • తాంశఁడూ రాహువునను
మ్రుంగినం. డికటక మగాని యుండఁడె? దృ • ధస్థితి నెప్పటి
యట్ల భాస్కరా.

26. రాహువు = ఈతఁడొక రాక్షసుఁడు. ఈతనితల్లి పేరుసింహిక.
సింహిక కుమారుఁడు గావున సైంహికేయుఁడనుపేరుఁగాఁ చెను. మహావిష్ణు
వుజగన్మోహనావతారమున దేవతలకు రాక్షసులకు నమృతము బంచిపెట్టు
సమయముననీరాహువుదేవతారూపమును ధరించిదేవతలపం క్తిలఁగూర్చుం
డఁగా నది కనిపెట్టి సూర్యచంద్రులు విష్ణువునకు సంజ్ఞ చేయఁగాఁ జక్రా
యుధము నమృతపానము సేయు తరుణమున గెండుతనియలుగాఁబండించెను.
అమృతస్పర్శచే నారెండు తుండెములును అమరత్వముంగాంచి సూర్యచం
ద్రులయందలి వైరముచే నా గెండు ముక్కలును ఒకటి రాహువు ఒకటి
కేతువు, అను నామములతో గ్రహములయి అప్పుడప్పుడు రాహువు
చంద్రుని, కేతువు సూర్యునిగ బళించుచుందురు. దానికేచంద్రగ్రహణమనియు
సూర్యగ్రహణము నని పేరులు కలిగెను. గ్రహణమనఁగా గ్రహించుట,
కబళించుట, పట్టుకొనుట యని యర్థము.

టీ. భాస్కరా ! సకలజనప్రియత్వము = సర్వమానవప్రేమకుఁ దగి
నవాఁడైయుండుట, నిజంబుగఁ = సత్యముగా- నిశ్చయముగా, కల్గిన =
కలయుట, పుణ్యకారికిఁ = సుకృతముచే నెసఁగు వానికి, ఒక్కొక్కయె
డఁ = ఒకొక్క సమయమందు, ఆపద = కష్టము-కీడు, ఐనఁ = సంభ
వించినను-కలిగినను, తడవు ఉండదు = చాలకాలముండదు, వేగమున +
ఎ = త్వరగా నే-వెంటనే, పాసిపోవుఁ = నాశనము జెందును, ఎట్టుల
నఁగా:—అకలుష = నిర్మల మయిన, మూర్తి = ఆకారము గలవాఁడు-
బింబముగలవాఁడు, ఐ + అమృత + అంశుఁడు = అయినట్టి అమృతకిర
ణుఁడు - చంద్రుడు, తన్నుఁ = తన్ను, రాహువు = రాహువును, పేరు
గల గ్రహము, మ్రింగినఁ = కబళించినను, టకటక = ఆ తొట్టుపాటు
ను, మాని = వదలి-విడిచి, దృఢస్థితిఁ = స్థిరమైన యునికివలన, ఎప్పటి
యట్ల = యథాప్రకారము-పూర్వరీతి నే, ఉండఁడు + ఎ = నివసింపఁడా!
అనఁగా నుండుననుట.

తా. నిర్మలుండగు చంద్రుఁడు రాహుగ్రహముచే గబళింపఁబడి ప్ర
కాశహీనుఁడయినను, అల్పకాలములోనే మరలఁ బూర్వ కౌంతిని బొం
దుచున్నట్లే సకల జనులకు నిష్ఠుఁడగు నుండిన సుకృతవంతున కొకప్పుడు
ఁక్కులచే సౌఖ్యము లేక పోయినను, అతఁడు వెంటనే యట్టి కష్టముల
నుండి విముక్తుఁడై వెనుకటివలెనే సౌఖ్యపడును.

ఉ. సన్నత కార్యదక్షుఁడొక • చాయ నిజప్రభ యప్రకాశమై
యున్నపుడైన లోకులకు • నొండొక మేలొనరించునత్యైశం
పన్నుఁడు భీముఁడాద్విజలఁ • న్నిదము కావఁడె యేకచక్రమం
దెన్నికగా బకాసురుని • నేచున నూపఁడగించి భాస్కరా. 97

టీ. భాస్కరా, సన్నత = పొగడఁబడుచున్న, కార్య = పనియం
దు-కర్జమందు దక్షుఁడు = తగినవాఁడు, ఒకచాయఁ = ఒక్క ప్రక్క,
నిజప్రభ = స్వకీయ కౌంతి-తన కౌంతి, అప్రకాశము + ఐ = బయలుపడనిదై,

ఉన్నపుడు + వినక = ఉండినకాలమందైనను, లోకులకు = ప్రజలకు.
 ఒండొక మేలు = ఒక నొకమంచి-ఒక నొక యుపకారము ఒనరించుకొ
 = కోరించుచుండును-చేయుచుండును, ఎట్టులనఁగా:—సత్త్వసంపన్నుఁ
 దు = బలకాలియైయున్న-సత్తువగలిగియున్న, భీముఁడు = పొండు రాజా
 కుమారుఁడైన భీముఁడనువాడు, ఏకచక్రమందుకొ = ఏకచక్రమనుపేరుగల
 పురమందు, ఎన్నికగాకొ = ప్రఖ్యాతిగా-వెల్లడిగా, ఒకానురుకొ = బకుఁ
 డనెడుదైత్యుని, ఏపునకొ = శౌర్యముచే, యాపు + అడఁగించి = స్వయా
 పనాశనమొనర్చి-అనఁగా జంపియనుట, ఆ ద్విజుల ప్రాణములు = ఆ
 విప్రుల జీవములను-ఆ బ్రాహ్మణుల యనువులను, కావఁడు + ఏ = కా
 పాడలేదా!-రక్షించెననుట.

తా. భీముఁడు పూర్వకాలమున నేకచక్రపురంబున విప్రవేషమున
 విచ్చమెత్తుచుండినను అచ్చటివారి కల్లరికి విరోధియగు ఒక గాక్షుని
 జంపి బ్రాహ్మణుల ప్రాణములను గాపాడినట్లే ప్రపంచమున నేర్పడియగు
 వాఁడొక్క సమయమునఁ దాను ప్రకాశహీనుఁడై యున్నను మానవు
 నను మేలే యొనర్చుచుండును.

97. బకుఁడు = వీడు ఏకచక్రపురంబున నొక యగ్రహారమునకు
 సమీపమునందుండు నడవిలోచేరి యా యగ్రహారమునందలి బ్రాహ్మణు
 లను హింసించుచుండఁగావారు, (ఇలువరుసను = దినదినము) ఒక్కొక్కొక్క
 డు, ఒక బండెడన్నమును, రెండు ఎనుబోతులను కొనిపోయి యారాక్షును
 నికి ఆహారమగునట్లు ఒడంబడికచేసికొని, ఆచొప్పున గడుపుచుండిరి. అంత
 కొంతకాలమునకు పొండవులు దుగ్యోధనునిక పటోపాయంబుచేఁగాల్పబడి
 న లక్కయింట చావు తప్పించుకొనిపోయి బ్రాహ్మణ వేషములతో నా
 యగ్రహారమున నొక బ్రాహ్మణుని యింట నివసించిరి. ఆకాలమునందు
 వీరుండెడు నింటి బ్రాహ్మణునివంతు వచ్చెనని యా బ్రాహ్మణుఁడు తనకు
 గలిగిన యిద్దఱు పసిబిడ్డలనుతనభార్యనుపంప నేరకఁగూ, తానుపోవుటకును
 మనసురాక యుఁజింతించుచుండఁగా బొండవులతల్లియగుకుంతియావృత్తాం

చ. సరసగుణప్రపూర్ణునకు ! సన్నపుదుర్గుణ మొక్క వేళయం
దొరసిననిట్లు నీకుఁడగునో యని చెప్పిన మానవేర్పుఁగా
బురదయొకంచుకంత యము ! బొందినవేళలఁ జల్లవిత్తుపై
నొరసిన నిర్మలత్వమునకుఁడవేసీరములెల్లభాస్కరా. 98

టీ. సరసగుణప్రపూర్ణునకుఁ = సద్గుణములచే నిండినవానికి, సన్న
పుదుర్గుణము = చిన్న గుర్గుణము, ఒక్కవేళయందు = ఒకప్పుడు, ఒరసి
నకుఁ = ప్రాప్తమయిన యెడల-కలిగినచో, ఇట్లునీకుఁ తగుఁ + ఓ =
ఇట్లొనర్చుట నీకొప్పునా? అనిచెప్పినకుఁ = అనిపలికినచో, మానక +
వేర్పుఁ + కా = మానివేయునుగదా ! విసర్జించునుగదా, బురద =
అబాడి, తాన్, ఒకించుకంత = స్వల్పము- కొంచెము, తముఁ = తమ్ము-
అ జలముఅను, బొందినవేళఁ = బొందినట్టి తరుణములయందు, చిల్లవిత్తు =
ఇండుపుగింజ-గంధమునుట, పైఁ = తమమీఁద- అనఁగానీటిమీఁదనుట,
ఒరసినకుఁ = కలిగినచో, నీరములు + ఎల్లకుఁ = ఉదకములన్నియు, నిర్మ
లత్వమునకుఁ = పరిశుద్ధితతో- కలువములేక, ఉండవు + ఎ = ఉండవా-
నిర్మలముగా నుండువనుట.

తా. ఉదకము లొక్కొక సమయమందు బురదగా నున్నను ఇండు
పుగింజ గంధము దానిలోఁబడిన నాబురదయంతయు విరిగి స్వచ్ఛముగ
నుండునట్లే సద్గుణవంతునకుఁక చెడుగుణమున్న నని యెవ్వరయినఁ జెప్పిన
దానిని వదల్చఁగలఁడు.

తము విని భీముని బంపినయెడల నారాక్షసుని జంపివచ్చును. అంతటితో
బ్రాహ్మణులబాధ తీరునని యెంచి యా బ్రాహ్మణునితో నాకయిదుగురు
కొడుకులుండిరిగదా ! వారిలో నొకరిని బంపెదనని భీమునిబంపెను.
వాఁడుపోయి బకాసుని జంపివచ్చెను. అంతట నా యగ్రహారమునందలి
బ్రాహ్మణులందఱు సంతోషించి యతనిని బహువిధముల దీవించిరి.

వసుదేవుని తమ్ముఁడయిన కంసుని జ్యేష్ఠపుత్రుఁడు, ఇంకొకబకాసు
రుఁడు. వీఁడు బృందావనమునంగుఁగ్రమ్మఁడుండఁతఱినికంసునిపంపుననచ్చ
టికివచ్చి బకరూపధారియై అతనినిమింగఁబోయి యాతనిచేఁ జంపబడెను.

చ. సరసదయాగుణంబుగల • జాణమహిం గనునొచ్చియుండి
యుం దఱచుగవాని కాసపడి • దాయఁగవత్తురులోకులెట్లనం
జెఱుగురసంబుగానుఁగను • జిప్పిలిపోయినమీఁదఁ బిప్పియై
ధరఁబడియున్నఁ జేర వెనుఁదంబునఁజేమలు పెక్కుభాస్కరా.

టీ. భాస్కరా ! సరసదయాగుణంబు = మంచితోఁగూడిన కృపా-
స్వభావము. కలజాణ = ఉన్న నేరుపుగలవాఁడు దాత, మహిం = పృథివి
యందు-భూమిలో, కడున్ = మిగుల, నొచ్చియుండియున్ = బాధతోను
న్నను-దరిదుఁడైనననుట, తఱచుగన్ = ఎక్కువగా, లోకులు = ప్రజలు-
మనుష్యులు, వానికిన్ = అట్టితేగ కాని నిమిత్తము, అసపడి = ఆశ పెట్టుకొని
దాయన్ + కన్ + వత్తురు = చేరుదురు, ఎట్లు + అనన్ = ఏరీతిననగా, గా-
నుఁగన్ = పరంజమువలన, చెఱుగురసంబు = ఇత్తుదండముయొక్కనీరు.
చిప్పిలిపోయినన్ = కాఠిపోఁగా, మీఁదన్ = పిమ్మట-పిదప = పిప్పి + వి =
రసహీనమైనదై, ధరన్ = నేలమీఁద, పడియున్నన్ = పడినను, పెక్కుచీ-
మలు = ఎన్నియోపిపీలికములు, ముదంబునన్ = అనందముతో, -గుంతోవ-
ముతో, చేరవు + ఎ = సమీపించి యుండవా? అనఁగాఁ బట్టుననుట.

తా. చెఱుగు రసమంతయు గానుగచే బిండఁబడిన వెనుక నాపిప్పి
కడకే చీమలు ముదముతోఁ జేరుచున్నట్లే దాత దరిదుఁడైనను జనులాత
వికడకే చేరుచుందురు.

ఉ. సారవివేకవర్తనలు • సన్నతికెక్కిన వారిలోపలం
జేరినయంతిమూఢులకుఁ • జేవడ దానడ; యెట్టులన్నఁ గా
సారములోన హంసముల • సంగతినుండెడి కొంగపిట్టకే
తీరునఁగల్గనేర్చునుద • దీయగతుల్దలపోయభాస్కరా. 100

100. తీరు:-విధము, తెఱఁగు, తెన్ను, రీతి, చాయ, చొప్పు, శక్తి,
విధి, అనువు, పోలిక, ఫక్కి వడుపు, భంగి, మున్నగునవి సమానార్థము
లుగా నెఱుంగవలయును.

టీ. భాస్కరా! సార = సర్వమైన, వివేక = మంచిచెడ్డలవివరము
గల, వర్తనలన్ = నడకలచే, సన్నలిక్ = భ్యాలికి-పొగడ్తు, ఎక్కినవారి
లోపల = వచ్చినవారియందు, చేరినయంతన్ = కూడినమాత్రముచే, మూఢు
లకున్ = మంచి చెడ్డలు తెలియనివారికి- అజ్ఞానులకు. అనడ = ఆ మంచి
నడకడి, చేపడగు = సంప్రాప్తము కాదు-దొరుకదు, ఎట్టులన్నన్ = అది
యేరీతివనఁగా, కాసారములోనన్ = చెరువులో, సరస్సున, హంసముల
సంగతిన్ = అంచలయొక్క మైత్రితో, ఉండెడికొంగపిట్టకున్ = నివసించు
బకమునకు, తదీయగతుల్ = ఆ హంస గమనములు, తలపోయన్ = విచా
రింపఁగా, అలాచింపఁగా, ఏతరునన్ = ఎట్లు-ఏ తెలియకున, కల్గ నేర్చును =
అట్లేచెడినకి కలుగ వనుట.

తా. సరస్సున నంచలతోఁ గూడి నిత్యమును సంచరించుచుండినను
కొంగలకాహంసల నడకలు రానట్లే ప్రపంచమున యోగ్య ప్రవర్తనచే
విభ్యాతింగన్న మనుజులతో నెన్ని దినములు సాంగత్యము చేసియున్నను
వారి సత్ప్రవర్తనము మూర్ఖులగు జనులకు లభింపదు.

ఉ. స్థానము శిప్పివచ్చునెడఁ దానెటువంటి బలాధ్యుఁడున్ నిజ
స్థానికుఁడైన యల్పునకతంబున నైనను మోసపోవుఁగా
కానల్మలోపల్ వెడలి • గంధగజం బొకనాఁడు నీటిలోఁ
గానకచొచ్చినన్ మొసలి కాటునలో బడదోటుభాస్కరా.

101. తెనుక గజేంద్రుఁడు ఒకప్పుడు స్త్రీగజంబులం బెక్కింటిని
వంట నిడుకొని వనవిహారము సేయుచు నొకకొలనిలోఁదిగిదప్పిదీర్చుకొను
చుండ నొక మకరము (మొసలి) ఆగజేంద్రుని కాలువట్టి గభీరజలంబులకు
లాగుకొనిపోవునెడ బలవంతుఁడగు నాగజరాజు దానినొడ్డున కీడ్చుచుం
డెను. ఈవిధముగా నీ యేనుంగుల తోఁడును మొసగుల తోడును వేయిసం
వత్సరములుఘోరముగఁ బోరిరి. అంగ గజవల్లభునకుశక్తిచాలక భయముచే
మహావిష్ణువును బ్రార్థించెను. వెంటనే కరి మొఱునాలించి శ్రీహరియేతెంచి

టీ. భాస్కరా, తా = తాను, ఎటువంటి బల + అధ్యుడు = ఎంత శక్తిగలవాడైనను, స్థానమున్ = తనతావును, తప్పి = కదలి, విడచి పెట్టి, వచ్చునెడన్ = వచ్చునప్పుడు, నిజస్థానికుడు = తనతావున నున్నవాడు = వినయల్పనికతంబున నైనన్ = అయిన నీచునిచేత నైనను, మోసపోవును = హానిని జెందును - ఎట్లనగా—గంధ = మదించిన, గర్వము గల, గజంబు = ఏనుగు-గజేంద్రుడు, ఒకనాడు = ఒకదినమందు, కాని లలోపలన్ = అరణ్యములలో - అడవులనుండి, వెడలి = బయలుదేరి, కానక = వీక్షింపక, మాడక = నీటిలో—ఉదకములో, జొచ్చిననే = చొరగా ప్రవేశింపగా, దిగగా, మొసలికొటునన్ = నక్రముయొక్క నోటికరపుచే, లోబడదోటు = లొంగినది కాదా.

తా. బలము గలవాడైనను గజేంద్రుడు తాను నివసించు నడవి కదలి జలమున దిగినంతమాత్రమున నొక యల్పజంతువుగు మొసలికొజిక్కినట్లే ప్రపంచమున మనుష్యులు తామెంతటి శక్తిగలవారైనను తమతావు కదలిపెట్టినపుడు స్వస్థలవాసీయగు బలహీనునిచేతనే తంచింపబడుదురు.

తన సుదర్శనచక్రముచే నక్రమును ఖండించి గజేంద్రునకుఁ దన పద బాసంగను.

గంధము = వాసన, గంధకము, గర్వము, శేషము, సంబంధము అని యర్థములు. గజజాతులు మూడు, 1 భద్రము, 2 మందము, 3 మృగము అని త్రివిధగజములకును మానభేదముచేత రాశము, అర్థరాశము, మధ్యము, కనిష్ఠము, హామనము అని నామములు గలవు. మఱియు విష్వక్ము, వ్యాళము, పూతనము, మాత్సకము, మాయుకము, పంచమంగళము అని గజభేదముల నేకములు గలవు. కాని, గంధగజేంద్రమనగా, గండజాతి యేనుగని జూదు. అట్లు కొందఱి యభిప్రాయ మగుటచే నిందుఁ బరియపఱచఁబడినది. “గంధగజయాన” ఇత్యాదు లెఱుంగువది.

చ. సిరిగలవాని కెయ్యెడలఁ జేసిన మేలది నిష్ఫలంబగున్
నెఱిగుఱిగాదు పేదలకుఁ జేర్చునఁ జేసిన సస్ఫలంబగున్
నఱపునవచ్చి మేఘుఁడొకఁ నర్జము వాడిన చేలమీఁదటం
గురిసినఁగాక యంబుధుల, గుర్వఁగ నేమిఫలంబు భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా, సిరి = భాగ్యము-సంపద, కలవానికొక = ఉన్నవారికి,
ఏ + ఎడలకొక = ఎట్టి తరుణములయందును, మేలు = మంచి, ఉపకారము,
చేసినన్ = ఒనర్చినయెడల. అది = ఆ మంచి, నిష్ఫలంబు + అగున్ =
వృధాయగును-లాభములేకపోవును, నెఱి = నిండయున, గుఱికొదు = గుఱుకు
కొదు-అత్యముండదనుట, పేదలకుకొక = దరిద్రులగువారికి, చేర్చునకొక =
నిపుణతతో-ఉపాయముచే, చేసినన్ = మంచి యొనర్చినచో, సస్ఫలము =
మంచి లాభముగలది, అగున్ = కాగలదు-ఎట్టులనఁగా:- మేఘుఁడు =
జలదము-మబ్బు, నఱపునన్ = వర్షములేని సమయమున, ఒకవర్షమున్ =
ఒక వానను, వాడిన చేలమీదటన్ = ఎందుచున్న సస్యములమీఁద, గురిసి
నన్ + కాక = వర్షించిననే కాని, అంబుధులన్ = సంద్రములయందు,
గుర్వఁగన్ = వర్షింపఁగా, ఏమి ఫలంబు = ఏమి ప్రయోజనము కలదు?
లాభ మెంతమాత్రమును లేదనుట.

తా. వర్షములులేక సస్యము లెండబారుచున్న సమయమున మబ్బు
ఆ సస్యములపై వర్షించిన లాభముండునుగాని సముద్రములలోఁ గురిసిన
లాభము లేనట్లే మనుష్యుఁడు దరిద్రులకుఁ జేసినమేలు ఫలము నిచ్చును
గాని ధనవంతునకుఁ జేసిన మేలు ఫలము నీయదు.

చ. సిరివలెనేని సింహగుహఁ చెంతవసించినఁజాలు సింహముల్
కరులవధింపఁగా నచటఁగల్గును దంతచయంబు ముత్యముల్

102. ఎడ, సమయము, తరుణము, పట్టు, తరి, అజ్ఞా, అదను, ఇది
సమానార్థములు.

హరువుగ నక్కబొక్కకడ • నాశ్రయమందిన నేమి గల్గెడుఁ
గొరిసెలుదూడతోకలునుఁగొమ్ములునెమ్ములుగాకభాస్కరా.

టీ. భాస్కరా, సిరి = భాగ్యము, వలెనేని = వలసినయెడల,
సింహగుహచింతన్ = సింహము వాసముచేయుచున్న కొండబిలముదగ్గఱ,
వసించినన్ = నివాసము చేసిన యెడల, చాలున్ = తగును-ఏమన, సింహ
మల్ = సింగములు-మృగరాజులు, కరులన్ = గజములను-ఏనుగులను
వధింపఁగాన్ = చంపుచుండుటచే, దంతచయంబు = ఏనుగులయొక్క
దంతములగుంపు, మత్యమల్ = ఏనుగు కుంభములనుండి రాలిన ముత్తెయ
ములును, అచటన్ = ఆ తావున, కల్లును = లభించును-దొరకును, ఎట్టుల
నఁగా—హరువుగఁ = బాగుగానక్కబొక్కకడన్ = జంబుకముయొక్క
నివాసస్థలమగు కన్నముకడ, ఆశ్రయము + అందినన్ = కనిపెట్టుకొనియు
న్నచో, గొరిసెలు = చచ్చినవాని డెక్కలును, దూడతోకలును = లేలయొ
క్కపుచ్చములును, కొమ్ములు = మృతినొందిన జంతువుల శృంగము
లును, ఎములు = ఎముకలును, కాక = తప్ప, ఏమిగల్గెడున్ = ఏమిదొరకును..
ఏమియూ లభింపదనుట.

తా. భాగ్యమును గోరునట్టివారు, సింహము గుహ యొద్దఁ గని
పెట్టుకొనియున్న లాభముగాని నక్క కన్నము దగ్గఱఁ గనిపెట్టుకొని
యున్నఁ బ్రయోజనమేమి?

చ. స్థిరతర ధర్మవర్తనఁ బ్రీ • సిద్ధికి నెక్కినవాని నొక్క ము
వ్కరుఁ డతిసీచవాక్యముఁబఁగఁదనిపల్కిన నమ్మహాత్ముఁడుఁ
గొఱఁతివహింపఁడయ్యెడ; నఁకుంతిఁపూర్ణసుధాపయోధిలో
నరుగుచుఁగఁకరెట్టయిడి • నందున నేమికోటంబి భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా, ఒక్కమువ్కరుఁడు = ఒక్కసూధుఁడు, స్థిరతర =
మిక్కిలితరమైన, ధర్మవర్తనన్ = న్యాయవృత్తిచేత, ప్రసిద్ధికిఁ + ఎక్కి-

104. సుధా = అమృతము, పాలు, సున్నము, జెముఁడు, చాఁగ్గ
ఇటుక అని యర్థములు.

నవానికొ = భ్యాతినొందినవానిని, అతినీచవాక్యములకొ = ఎక్కువగుహీన
పుంబలుకులచే, కాదు, అని = నిందించి, బల్కినకొ = మాటలాడినను, అయ్యె
డకొ = అట్లునిందించి పలుకునపుడు, అమృహాత్మకడకొ = అఘనుడును
కొఱతకొ = తక్కువను-లోపమును, వహింపడు = పూనడు-చెందడు
ఎట్లనగా:- కాకి = వాయుసము, అరుగుచుకొ = మీదనెగిరిపోవుచు
అకుంతిత = ఎక్కువ, పూర్ణ = నిండియున, సుధాపయోధిలోకొ = అమృత
సాగరమున, గెట్ట ఇడినందునకొ = మలమువిడచినంతమాత్రమున, - గెట్ట
వేసినంతమాత్రమున, ఏమికొఱంత = ఆ అమృత సాగరమునకు తక్కువ
యేమి? - లోపమేమియు లేదనుట.

తా. అమృతసముద్రము మీదిభాగమున నాకాశమున నెగురుచు
పోవుకాకి యా సముద్రమున గెట్టవేసిన నాసముద్రమునకు లోప మెంత
మాత్రమును లేనట్లే ధర్మముచే గీర్తినందిన మానవు నొకనీచుడు నిం
దించినంతమాత్రమున నాతనికి లోపము గలుగదు.

చ. స్ఫురతరకీర్తిమంతులగు పుత్రులగొంచిన గాక మూఢము
ష్కరులగనంగ దేజములు గల్గవుగా; మహాకీర్తితాంగుశా
భరణము లంగుళంబుల ను భస్మితిపెట్టిన గాక గాజులు
గరములు పెట్టినందున వికాసముగల్గునటయ్య! భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా. స్ఫురతర = అధిక ప్రకాశముగానున్న, కీర్తి
మంతులు = యశస్సు గలవారు - ప్రఖ్యాతిగలవారు, అగు పుత్రులకొ =
అయినట్టి కొడుకులను, కొంచినకొ + కాక = కనినయెడల, లాభమున్న
దిగాని, మూఢ = అజ్ఞానులగు, మష్కరులకొ = మూఢులను, కనంగకొ =
కొంచినట్లయిన, దేజములు = ప్రతిభలు- ప్రతిష్ఠలు, కల్గవుగా = కలుగ
నేరవుకదా! ఎట్లనగా:- మణి = రత్నములచే, కీర్తిత = కూర్చబడిన,
అంగుళాభరణము = ఉంగరములు-అంగుళీయకములు, అంగుళంబులకొ =
ప్రశ్నయందు, శుభస్థితికొ = మంగళయుక్తముగా, పెట్టినకొ + కాని =

ఉంచిన నేగాక-ధరించిన నేతప్ప. గాజుటుంగరములు = కాచముచేసిన రచ్చిన యుంగరములు, పెట్టినందునకొ = ప్రవేశ్యయందు ధరించినందువలన-తాల్చుటచే, వికాసము = వెలుగు, కలుగునటయ్య = సంభవించునా? ప్రకాశము నొందవనుట.

తా. కరాంగుళులయందు రత్న నిర్మితములగు నంగుళీయకములు దాల్చిన హస్తమున కందముకలుగునుకాని గాజుటుంగరములను బెట్టుకొనిన గాంతిగలుగనట్లే యశోవంతులగు సుతులంబడసిన భ్యాతివచ్చును గాని మూఱులగు పుత్రులంగాంచినఁ గీర్తిరాదు॥

టీ. సేనగవాంఛితాన్నము భుజింపఁ గలప్పుడు కాక లేనిచో మేనులుడస్సియుంట నిజమేకద దేహములగ్నిహోత్రుడౌచే నిజభోజ్యములే గుడుచునేని గుఱుబుష్టివహించు లేనినా దూనివిభూతిలో నడఁగియుండఁడ దేజముఁబ్బిభాస్కరా.

టీ. భాస్కరా, సేనగకొ = ఎక్కువగా, వాంఛిత + అన్నము = హితవైన యోగిరమును. భుజింపఁ గలప్పుడు = తినునట్టి వేళయందు, కాక = తప్ప. లేనిచోకొ = అట్టి భోజనపదార్థము లేనియెడల, దేహములకుకొ = ప్రాణికోటికి, మేనులు = ఒడ్డు-శరీరములు, డస్సి = అలసటఁ జెంది, ఉండుట = ఉంట, నిజము + ఏ + కద = సత్యమేకవా. ఎట్లనఁగా—అగ్ని హోత్రుఁడు + బౌన్ + ఏనికొ = వీతిహోత్రుఁడయినప్పటికిని, నిజభోజ్యములే = తాను తినఁదగిన యాహారద్రవ్యములు, గుడుచునేనియొకొ = భుజించినయెడల, పుష్టి = బలమును, వహించుకొ = కొంచును. చెందును, లేనినాఁడు = అట్టి భోజనపదార్థము లేనితఱి, లేజముకొ = ప్రకాశమును-కొంటిని, తప్పి = వదలి, విడిచి, ఉని = వహించి, విభూతిలోకొ = బూడిదలో, అణగి యుండఁడు + ఎ = దాగియుండలేదా? -అనఁగా బూడిదయందు దాగియుండవనుట.

తా. అగ్నిహోత్రుఁ డెక్కుడు తేజశ్శాలియైనను, తనకు హితపదార్థములు భక్షింప దొరకినప్పుడు బలముతో, బ్రకాశముగలవాఁడై యుండును. ఆ యాహారము లేని తటే భస్మమున మునిగియుండునట్లే మనుజుఁడు తనకు హితమైన పదార్థములు తిన లభించినపుడు శరీర కాంతితో నుండి యా భోజనము దొరుకని తటే మిక్కిలి చిక్కియుండును.

ఉ. హాళినిజప్రబుద్ధి తిర • మైన విధంబునఁ బెట్టుబుద్ధు లా
నేళలకున్ తెకాని మఱి • వెన్కకు నిల్వవు; హేమకాంతి యు
న్నాళులకుండుఁగాని యొక • నాఁడు పదంపడి సానబట్టినన్
దాళుకయుండు నే యనుపతాటకుఁ జాయలుపోక భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా, హాళిన్ = కోరికచేత. నిజప్రబుద్ధి = స్వతస్సిద్ధముగాఁ గలిగిన జ్ఞానము, తిరము = స్థిరముగా నుండునది. విదఃసంధంబునన్ = అగునట్లు, పెట్టుబుద్ధులు = ఒనర్చిన తెలుపులు-ఒకరు నేర్పినబుద్ధులునుట. ఆ నేళలకున్ = ఆదిన సర్వంతమే స్థిరమైయుండును. ఆంతెకాని = అంతియదక్క, మఱి వెన్కకున్ = తరువాతవచ్చుకాలమునకు, నిల్వవు = స్థిరపడవు-నిలిచి యుండవు. ఎట్లనఁగాః—హేమకాంతి = సువర్ణప్రకాశము-బంగారుకాంతి, ఎన్నాళులకున్ = ఎన్ని దినములకైన, ఉండునుగాని = నిలుచునుగాని, ఒక నాఁడు = ఒక దినమంతయు, పదంపడి = మరల, సానబట్టినన్ = కాణమున సంఘర్షణము చేసినయెడల, ఇనుపతాటకున్ = ఇనుపపట్టకు, చాయలు = కాంశులు, పోక = నాశనము నొందక, తాళుకయుండునే = స్థిరమై యుండునా ? నిలిచియుండదనుట.

తా. స్వతస్సిద్ధ సంభవమయినజ్ఞానము బంగారుకాంతివలె నిలుకడగానుండుంగాని. ఇతరులు జెప్పినందున, గలిగిన జ్ఞానము సాన బట్టిన యనుపరేప తళుకువలె నాదిననుమాత్రమేయుండి నాశనమైయుండును.

107. తాళుకయుండేనే యనునది వ్యాకరణ విరుద్ధము. తాలిమినాండునే” యని యుండిన స్థిరమైయుండునా గును నర్థమునకు నన్ని హితమై యుండును.

ఉ. హీనగుణంబునందు జని • జనియించినవారికి సద్గుణంబు లె-
 న్నేనియుగల్గి గున్ననొక • నేరముచెందకపోదు; పద్మముల్
 భూనుతిఁ గాంచియున్ బురదఁ • బుట్టుటవల్ల సుధాకరోదయం
 బైననసహ్యా మొంద నెఱి • యంబునఁబొడగలేక భాస్కరా.

టీ. భాస్కరా! హీనగుణంబునందున్ = తక్కువవంశమందు, జనియించినవారికిన్ = జన్మించినవారికి-పుట్టిన వారికి, సద్గుణంబులు = మంచిగుణంబులు-యోగ్యస్వభావమనుట, ఎన్నేనియున్ + కల్గినన్ = ఎన్ని కలిగియున్నను ఒక నేరము = ఒకతప్పు, చెందకపోదు = కలుగకమానను-ఉండుననుట, ఎట్లనఁగా-పద్మముల్ = కమలములు-తమ్మిపూవులు, భూనుతిన్ = ధరణియందలి - ప్రజలయొక్క పొగడికను, కాంచియున్ = చెందుచున్నను, బురదన్ = పంకమునందు అడుమన, పుట్టుటవల్లన్ = జన్మించుటయనుచురితముచే, సుధాకర + ఉదయంబు + ఎనన్ = చంద్రుఁడు పుట్టినప్పుడు-ఉదయమైనప్పుడనుట, ప్రియంబునన్ = ఇష్టముతో-హృత్తో, చూడఁగలేక = కాంచన్ జాలక, అసహ్యము + ఒందవు + ఎ = ఏహ్యమునుగాంచవా? అనఁగానసహ్యముగా చుండుననుట.

తా. ప్రపంచమునఁ దామరపూవులు మిక్కిలి భ్యాసినొందిననుపంకమునందు జన్మించిన కతనగలిగిన గురితముచేత నే చంద్రుఁడయమయిన తఱి నసహ్యముగఁ గాంచుచుండునుగాన, బేమను చూడనట్లే యల్పవంశమున జన్మించిన మనుజుఁడెన్ని మంచిగుణములు గలవాఁడైనప్పటికిని నేదియోయొక హీనగుణముగూడఁ ముఖ్యముగాఁ జెందియొండును.

ఉ. ఇంచుక నేర్పుచాక నిఃశీఘ్రుఁడైన నాకవిశ్వమున్
 మించు నహిం చేరికఁగన మిక్కిలియెట్లనఁగోలుబొమ్మన్
 మంచి వివేక వాని తేర • చూటుననుండి వ్రశ స్తరీతి నా
 జించిన నాడవే జనుల • డెఁ మునింపవెస్తీతిభాస్కరా.

టీ. భాస్కరా! ఇంచుక = తక్కువ (స్వల్పము) నేర్పు = నిపుణత (చతురత) చాలక = శైక. విహీనత = నీచత్వమును (చులకదనమును) చెందిన = వహించినట్టి, నాకవిత్వము = నాకవనముగూడ, నీకతన = నీమూలమున (అనఁగా నీదయచేననుట) మిక్కిలి = మిగుల (ఎక్కువగ) మించువహించెన్ = ప్రతిభతోఁ గూడినదయ్యెను. (అనఁగాఁ బ్రఖ్యాతి వహించెననుట.) ఎటులనఁగాః—మంచి వివేకి = చక్కని జ్ఞానముగల వాఁడు, దోలుబొమ్మలన్ = చర్మనిగ్రహములను, వాని తెరమాటునన్ = వానియొక్క జవనికచాటున, ఉండి = నివసించి, ప్రశస్త్యతిన్ = మిక్కిలి మంచిపద్ధతిని అడించినన్ = నాట్యము చేయించినయెడల—అనఁగా నృత్యముతో గూడినవానినిగాఁగదపిన యెడల ననుట, అడవ = నృత్యము నేయవా ? - అడుననుట, క్షీణిన్ = ప్రేమచే గుంజోవముచేననుట, జనుల డెందము = ప్రజలయొక్క చిత్తమును, నింపన + ఏ = పూరింపవా అనఁగా నిండించుచున్నవనుట.

తా. జ్ఞానవంతుఁడు తెరచాటునకాగి నిపుణతతోఁ దోలుబొమ్మల నాడింపనవి ప్రజల నానందమునఁబుచ్చునట్లుగా నాడుచున్నట్లే నీదయ వలన రసవంత మెంతమాత్రమును గాని నాకవిత్వము సకల మానవులకు హృదయంగమమై విరాజిల్లుతుండునా, - ఓ మూర్య భగవానుఁడా, నీ బట్టాడించిన నట్టాడిని నేగాని నెంచును స్వతంత్రుఁడను గానని యీ చివర ద్యమునఁ దనయిష్టదేవుని చక్రపూర్వకముగా నుతించి శతకరచనమును జరిమించెను.

టీకాశాస్త్ర్యసహితము

భాస్కరశతకము సంపూర్ణము.

అష్టాదశపురాణ సారసంగ్రహము.

పదునెనిమిది పురాణములు. నాలుగుభాగములు.

భాగము 1 కి రు 1—0—0.

ఈపురాణములు పదునెనిమిదియు అచ్చతెలుగు శులభశైలిలో సరిగ్రహముగ రచియించి, ముద్రించి నాలుగుభాగములుగ బైందుచేసి అందఱికి శులభసాధ్య మగునట్లు సిద్ధముచేసియుంటిమి. ఈపురాణ సారసంగ్రహమును. ఆబాలగోపాలము స్త్రీలును పురుషులును చదువుకొని యానందంప నెన్నడు కనివిని యెఱుంగని కథలను శులభశైలిని రసముప్పటిల్లునట్లు వ్రాసి యాంధ్రప్రపంచమున కొసంగిన బ్ర॥ వేయూరి జగన్నాథశర్మ గారు విశాకాచ్యుతములయందు కీర్తిని సంపాదించుటయేగాక సర్వజనసామాన్యమునకును నట్టిమహత్తరసంపదను గలుగఁజేసి యున్నారు. దీనిని గురించి మహామహాలిచ్చిన యభిప్రాయములే యిందులకు నిదర్శనము. మాతృభాషా పరిచయమును లేనివారి కందరికిని ఒలిచి యవటిపండునుచేత నిడినట్లు పెట్టియుండిరి. కావున నిందలి యనుభవమునకుఁ మాత్రులగుదురు గాక యని కోరుచున్నాము.

వలయువారు:—రామా అండ్ కో, ఏలూరు.

గణితసారము

ఆర్. వీరభద్ర రావు బి. ఏ. యల్. టి. గారిచే

ఇదివరలో ప్రచురింపబడిన గణితములకన్నమిన్నగనుండును

మొదటిభాగము (నాల్గవతరగతి) (1-10-0)

రెండవభాగము (ఐదవతరగతి) (1-12-0)

వలయువారు:—రామా అండ్ కో-ఏలూరు.

వేంకటరామ్ అండ్ కో-బెజవాడ.

మహిళా ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA126B152
పుస్తకం పేరు	భాస్కరశత్రుకము.
తారీఖు	30/10/24
ముందు అట్ట	No
వెనుక అట్ట	No
మొత్తం పేజీలు	111
పెద్ద సైజు పేజీలు	No
భాగ పేజీలు	No
లేని పేజీలు	No
తయారు చేసినది	P. Tejaswini
పేజీలు విడదీసినది	P. Tejaswini
స్కాన్ చేసినది	P. Tejaswini
పరీక్ష చేసినది	THASIN
పేజీలు పరిచూసినది	
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిస్థితి	Good